

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ**

**ΠΑΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΑΜ.1204 ΜΟ51**

**Η ΝΕΟΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ.Χ. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

**ΑΘΗΝΑ
2006**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφ.1 : ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ

Κεφ.2: Περίοδος Προεδρίας Ουίλσον

Περίοδος Προεδρίας Ρούζβελτ

Κεφ.3: Μεταπολεμικός Κόσμος

Κεφ.4: Περίοδος Προεδρίας Ρέηγκαν

4.1 : Ο Νέος Συνασπισμός

4.2 : Η Συντηρητική Ιδεολογία του Ρέηγκαν

4.3 : Ο Νέοιλιανισμός του Ρέηγκαν

4.4 : Η Συντηρητική Επανάσταση στο εσωτερικό των ΗΠΑ

4.5 : Εξωτερική Πολιτική

-η Αντισοβιετική Πολιτική του Ρέηγκαν

4.6 :Κριτική στον Ρέηγκαν

ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Το Διεθνές Σύστημα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο

Κεφ.5: Η Περίοδος Προεδρίας Κλίντον

Κεφ.6 : Η Περίοδος Προεδρίας Μπούς και η Νεοσυντηρητική Ιδεολογία

6.1 :Οι Ιδεολογικές Καταβολές

6.2 : Η Άνοδος των Νεοσυντηρητικών στην Εξουσία

6.3 : Η Τρομοκρατική Επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και η Συγκρότηση του Δόγματος Μπούς

6.4 Ο Πόλεμος του Ιράκ και η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ κατά την Β' Τετραετία Μπούς

6.5 Η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ μετά το Δόγμα Μπούς- το Μέλλον της Νεοσυντηρητικής Ιδεολογίας

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μελετώντας την ιστορία του αμερικανικού κράτους από την ίδρυσή του μέχρι τις μέρες μας θα διαπιστώσουμε ότι η αμερικανική πολιτική σκέψη παρουσιάζει διάφορες ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες. Ανεξάρτητα από την προσήλωσή των ηγετών της στην διαφύλαξη κι επιδίωξη του εθνικού συμφέροντος της χώρας τους, τα κίνητρά τους συνιστούν ένα ιδιόμορφο κράμα ιδεαλισμού και ρεαλισμού χωρίς να είναι ποτέ βέβαιο ποιο από τα δύο θα επικρατήσει, σύμφωνα και με τον ιστορικό Howard Jones¹. Ο αμερικανικός ιδεαλισμός έχει δύο εκφάνσεις στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, είτε τείνει προς τον απομονωτισμό, στην προσπάθεια να διαφυλάξει τις αρχές του αμερικανικού έθνους από τον υπόλοιπο «ανήθικο κόσμο», είτε προς τον παρεμβατισμό στοχεύοντας στον μετασχηματισμό του ². Ο Henry Kissinger χαρακτηριστικά επισημαίνει ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική διακυμαίνεται από τον ιδεαλιστικό παρεμβατισμό, ο οποίος εκδηλώνεται ως ηθική σταυροφορία για την επιβολή των αμερικανικών αξιών και τον απομονωτισμό, ο οποίος συνοδεύεται από ματαιοδοξία, παραίτηση και αποχή από το διεφθαρμένο διεθνές σύστημα³. Από την διένεξη του A. Hamilton και του T. Jefferson αναφορικά με τη χορήγηση ή μη βοήθειας στη Γαλλία στον πόλεμο με τη Μ. Βρετανία η αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι αποτέλεσμα αντιτιθέμενων τάσεων.

Ο πολιτικός ιδεαλισμός ως έκφραση της κυρίαρχης αμερικανικής πολιτικής σκέψης διακηρύχθηκε με πολλούς τρόπους και η επιρροή του στην διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ευκρινής. Ωστόσο παρά την περιοδική διαφοροποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, οι ιδεολογικές καταβολές της παρέμεναν αναλλοίωτες. Από την αμερικανική ανεξαρτησία και την ίδρυση του έθνους μέχρι το 1890, η κυρίαρχη ιδέα ήταν ότι το καλύτερο μέσο για τον μετασχηματισμό του κόσμου ήταν για παράδειγμα η δημιουργία της «πόλης πάνω

¹ Howard Jones, The course of American Diplomacy, from the revolution to present, The Dorsay Press, Chicago, Illinois 1988

² Charles Kegley and Eugene Wittkopf, “ American Foreign Policy”, st Martins Press, NY 1991

³ Henry Kissinger , Diplomacy, (New York: Simon and Schuster,1994)

στο λόφο»(city on the hill), το οποίο διατύπωσε ο John Winthrop, την οποία όλα τα έθνη έπρεπε να μιμηθούν. Η πρώτη γενιά Αμερικανών, οραματιζόταν να δημιουργήσει μια «αυτοκρατορία ελευθερίας» σύμφωνα με την ρήση του Jefferson ενάντια στην τυραννία του Παλαιού Κόσμου. Οι Τζακσονιανοί Δημοκρατικοί ήθελαν να χτίσουν ένα χριστιανικό πολιτισμό ενάντια στην αντίσταση των απολίτιστων εθνών.

Η γενιά του T.Roosevelt οραματίστηκε την επέκταση του αγγλοσαξονικού πολιτισμού ενάντια στους «βάρβαρους και απολίτιστους και ο W.Wilson και οι διάδοχοί του ήθελαν να δημιουργήσουν μια παγκόσμια δημοκρατική κοινωνία ενάντια στη ιμπεριαλιστική Γερμανία, το φασισμό και τον κομμουνισμό.

Παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις το βασικό πλαίσιο ήταν το «εκλεκτό έθνος», το οποίο προσπαθούσε να αλλάξει τον υπόλοιπο κόσμο. Έκφανση της προσπάθειας αυτής ήταν οι διάφορες συγκρούσεις, από την ήττα της Αγγλίας και τον κατευνασμό του Τέξας και του Μεξικό, ή τον διωγμό των Ινδιάνων από τους μαύρους λόφους (black hills), την ήττα του Κάιζερ και του Χίτλερ μέχρι και την επέμβαση στο Αφγανιστάν και το Ιράκ.

Στην αμερικανική ιστορία η ιδεολογικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής έχει και άλλα ιστορικά παραδείγματα . Έχει βρει τις εκφάνσεις της για παράδειγμα στον Ουίλσονισμό, όπου αποστολή ήταν η παγκόσμια δημοκρατία, ο αντίπαλος ο ολοκληρωτισμός και ο ιμπεριαλισμός και το μέσο εκπλήρωσης οι διεθνείς οργανισμοί και οι συμμαχίες. Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου είχαμε την κορύφωση της αντιπαράθεσης στις αντίθετες κοσμοθεωρίες και ιδεολογίες των δύο πόλων, η αποστολή ήταν ένας ελεύθερος κόσμος, ο εχθρός ο κομμουνισμός και το μέσο οι διεθνείς οργανισμοί και οι συμμαχίες.

Σήμερα η ιδεολογικοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής βρήκε τους εκφραστές της στους Νεοσυντηρητικούς και στον G.Bush. Στη ρητορική τους υπάρχουν διάφορα στοιχεία ιδεαλισμού. Αποστολή είναι η διάδοση της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Ο εχθρός είναι η τρομοκρατία, όσοι την υποθάλπουν (rogue states) και ο ριζοσπαστικός ισλαμισμός. Το μέσο υλοποίησης της αποστολής είναι η μονομερής δράση και οι ad hoc συμμαχίες. Αυτό μετουσιώνεται στις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Αναφορικά με τις συμμαχίες και τους διεθνείς θεσμούς, ο Μπους τους παρακάμπτει όταν πρόκειται για παράδειγμα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, εγκλήματα πολέμου ή κήρυξη και διεξαγωγή του πολέμου. Αντίθετα φαίνεται να τα λαμβάνει υπόψη του μόνο όταν τα πολυμερή αυτά πλαίσια είναι σε ad

hoc βάση και υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ. Υποστηρίζουν ότι η ειρήνη και η ασφάλεια στις διεθνείς σχέσεις θα επέλθει με μια διαδικασία εξομοίωσης της διεθνούς πολιτικής, μέσω του εκδημοκρατισμού και της εξάλειψης αποσταθεροποιητικών στοιχείων, είτε αυτά είναι κυβερνήσεις κρατών ή μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα. Το αποτελεσματικότερο μέσο είναι η βία και οι στρατιωτικές επεμβάσεις. Διαπιστώνεται επομένως μια ριζοσπαστικοποίηση της ρητορικής και της επιχειρηματολογίας για τη νομιμοποίηση και τεκμηρίωση της παρεμβατικής πολιτικής των ΗΠΑ στις διεθνείς σχέσεις .

Κεφ.1 :Αμερικανικός Ιδεαλισμός

Ο πολιτικός ιδεαλισμός ως έκφραση της κυρίαρχης αμερικανικής πολιτικής σκέψης διακηρύχθηκε με πολλούς τρόπους και η επιρροή του στην διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ευκρινής. Η πεποίθηση της ηθικής ανωτερότητας στην οποία ο Αμερικανικός Ιδεαλισμός ή η Αμερικανική Ιδιαιτερότητα ή μοναδικότητα (American Exceptionalism) βασίζεται και η συνεπακόλουθη αίσθηση της αποστολής να διαδώσουν τις ιδέες αυτές στον κόσμο, συνιστά τη βάση για όλες τις εκφάνσεις ανάμειξης των ΗΠΑ στις διεθνείς σχέσεις. Η ίδια αυτή ηθική ανωτερότητα όπως προαναφέραμε, είναι και δικαιολογητική βάση για αυτάρεσκη παραμονή σε απομονωτικό πλαίσιο, προστατευμένοι από τους «διεφθαρμένους» και τους «κατώτερους» ξένους⁴. Την περίοδο μετά την Ανεξαρτησία στοιχεία ιδεαλισμού αντανakλώνται τόσο στη Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας (1776) όσο και στον αποχαιρετιστήριο λόγο του Ουάσινγκτον (1796), ο οποίος άσκησε βαθιά επιρροή στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Ο όρος καθιερώθηκε από τον Alexis de Tocqueville στο κλασικό βιβλίο του *Democracy in America* (1835). Προφανώς ο όρος έχει νόημα μόνο όταν τίθεται σε συγκριτικό πλαίσιο. Ο Tocqueville τον επικαλέστηκε για να καταδείξει κυρίως τους λόγους αλλά και το γεγονός ότι η Αμερικανική Επανάσταση πέτυχε τις επιδιώξεις των ηγετών της, ενώ η Γαλλική απέτυχε. Επίσης θέλησε να καταδείξει τους λόγους για τους οποίους η δημοκρατία εδραιώθηκε στην Αμερική ενώ σε άλλα μέρη όχι και σε κάποια άλλα δεν υπήρξε

⁴ Tami R. Davis and Sean M. Lynn-Jones, "City upon a Hill", *Foreign Policy*, No. 66, Spring 1987

ποτέ. Ο όρος Αμερικανική Μοναδικότητα⁵ ιστορικά καθιερώθηκε ως η πεποίθηση κατά την οποία οι ΗΠΑ διαφοροποιούνται ποιοτικά από τα υπόλοιπα ανεπτυγμένα κράτη, εξαιτίας των μοναδικών τους καταβολών, του εθνικού τους Δόγματος (the national creed)⁶, την ιστορική εξέλιξη και τους διακεκριμένους πολιτικούς και θρησκευτικούς θεσμούς.

Η έννοια της Αμερικανικής Μοναδικότητας αναφέρεται στην ιδέα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και ο αμερικανικός λαός έχουν ειδικό ρόλο στον κόσμο προσφέροντας ευκαιρίες και ελπίδα στην ανθρωπότητα⁷, τα οποία είναι απόρροια μιας μοναδικής ισορροπίας δημόσιου και ιδιωτικού συμφέροντος το οποίο διακατέχεται από θεσμικά ιδεώδη τα οποία επικεντρώνονται στην προσωπική και οικονομική ελευθερία και την ισότητα.. Είναι ένα σύνολο δογμάτων που προσδιορίζει τη φύση μιας καλής κοινωνίας⁸. Σχετίζεται με την έννοια του Πεπρωμένου του Έθνους, όρος που χρησιμοποιήθηκε από τους Τζακσονικούς Δημοκράτες το 1840 για την προώθηση και τη νομιμοποίηση της επέκτασης στις σημερινές δυτικές πολιτείες.. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε ξανά το 1890 από τους Ρεπουμπλικάνους στην προσπάθεια νομιμοποίησης της αμερικανικής επέκτασης πέρα από τα όρια της αμερικανικής επικράτειας. Θεωρούν ότι ιστορικά έχει δικαιωθεί ο μοναδικός ρόλος των ΗΠΑ και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν ευεργετήσει την ανθρωπότητα στο πέρασμα των αιώνων, με τον πολιτισμό τους και την πολιτική τους κουλτούρα. Ωστόσο η αίσθηση ανωτερότητας και η αντίληψη ιδιαιτερότητας δεν αποτελεί αποκλειστικό γνώρισμα των ΗΠΑ. Ανατρέχοντας στην ιστορία διαπιστώνουμε ότι όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις

⁵ Στην ιστορική βιβλιογραφία έχουν επικρατήσει τρεις μορφές αμερικανικής ιδιαιτερότητας, η πρώτη αναφέρεται στον ιδρυτικό μύθο των Ηνωμένων Πολιτειών, σύμφωνα με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν ευλογηθεί από την θεία Πρόνοια και την Ιστορία, να αποτελούν παράδειγμα, το φάρο της ανθρωπότητας. Η δεύτερη συνάδει με την θέση Tocqueville και επισημαίνει τη διαφοροποίηση των ΗΠΑ από τις άλλες χώρες τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Θεωρεί τη χώρα κοινωνιολογικά μοναδική, προσδίδοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην ιδεολογική εθνική ταυτότητα, τους θρησκευτικούς θεσμούς (η μόνη προτεσταντική σχισματική χώρα), την πολιτική της δομή και παράδοση(ένα συνταγματικά εδραιωμένο περιορισμένο κράτος), την ταξική της δομή (κοινωνική ισότητα, αλλά οικονομική ιεραρχία)και πολλά άλλα χαρακτηριστικά και θεσμούς που καθιστούν την χώρα αυτή ιδιαίτερη. Η Τρίτη περίπτωση αναφέρεται στην απουσία ή αποτυχία των σοσιαλιστικών ή των εργατικών κομμάτων. Deborah L. Madsen , *American Exceptionalism*, Jackson :University Press of Mississippi, 1998

⁶ Για μια εμπειριστωμένη ανάλυση του λεγόμενου National Creed, συνιστούμε το βιβλίο του Samuel Huntington, *American Politics, The Promise of Disharmony*, Belknap Press, Harvard University Press. 1981, ch.2 “The American Creed and National Identity”. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την αμερικανική ταυτότητα και τις πολιτικές αρχές της αμερικανικής κοινωνίας βλ. *Reflections on America, Tocqueville, Weber and Adorno in the United States*, by Claus Offe, Polity Press, 2005

⁷ η τελευταία καλή ελπίδα για τον άνθρωπο πάνω στη γη, κατά τον Ronald Reagan (“ the best last hope of man on earth”, “City upon a hill, Tami R. Davis and Sean M. Lynn-jonnes, *Foreign Policy*, No.66, Spring 1987

⁸ Martin Lipsets Seymour, *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword*

θεωρούσαν τις πρακτικές τους ως μοναδικά παραδείγματα αλτρουισμού . Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, ο Περικλής είπε στους Αθηναίους πολίτες «εμείς από μόνοι μας κάνουμε καλό στους γείτονες μας, όχι στη βάση συμφερόντων αλλά δίνοντας αυτοπεποίθηση ελευθερίας και ασφάλειας». Οι Γάλλοι επίσης νιώθουν μεγάλη υπερηφάνεια και δόξα για τη χώρα τους, αλλά και οι Άγγλοι κάποτε θεώρησαν αποστολή τους να «εκπολιτίσουν» τον υπόλοιπο κόσμο. Ο Edward Carr επικαλούμενος τη ρήση ενός εθνικοσοσιαλιστή , «οτιδήποτε ωφελεί τον γερμανικό λαό είναι σωστό, ενώ οτιδήποτε τον βλάπτει είναι λάθος», επισημαίνει ότι πρόκειται «για την ίδια ταύτιση του εθνικού συμφέροντος με το οικουμενικό δίκαιο, το οποίο είχε καθιερωθεί για τις αγγλόφωνες χώρες από τον Ουίλσον, τον καθηγητή Toynebee, το λόρδο Ceeil και πολλούς άλλους»⁹ .

Η ιδιαιτερότητα ωστόσο του αμερικανικού ιδεαλισμού έγκειται σε δύο παραμέτρους. Η πρώτη αναφέρεται στην έλλειψη κοινής εθνικής κληρονομιάς των Αμερικανών, το οποίο συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας εθνικής ταυτότητας που λόγω απουσίας αυτών των κοινών χαρακτηριστικών, ενισχύει την πεποίθηση περί μοναδικότητας του αμερικανικού παραδείγματος. Δεύτερον, η επιτηδευμένη δημιουργία της αντίληψης περί μοναδικότητας του Αμερικανικού Έθνους. Αντίθετα με τις υπόλοιπες ιστορικά Μεγάλες Δυνάμεις οι ΗΠΑ επεσήμαναν τις μοναδικές αρετές τους πριν αποκτήσουν εξέχουσα θέση στο διεθνές σύστημα. Οι πρώτοι αποικιοκράτες αλλά και οι Πατέρες της Συνθήκης της Ανεξαρτησίας και της αποστασιοποίησης της Αμερικής από τη Μ. Βρετανία διείδαν ότι η Αμερική συνιστούσε μια ειδική περίπτωση ηθικής και ιδανικών, διαφορετική από τον υπόλοιπο κόσμο. Οι αμερικανικοί θεσμοί θεωρούνταν μοναδικοί και η Αμερική με τις εξωτερικές της σχέσεις απέρριπτε τις αξίες και πρακτικές του Παλαιού Κόσμου στο πεδίο των διεθνών σχέσεων.

Η πεποίθηση στην αμερικανική ιδιαιτερότητα είναι βαθιά ριζωμένη στην αμερικανική ιστορία. Οι αποικιοκράτες βρήκαν ένα παρθένο τόπο, ο οποίος θα μπορούσε να διαμορφωθεί σύμφωνα με τα ιδανικά τους. Δικαιολόγησαν την εποίκηση του τόπου αυτού με πομπώδεις όρους. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση μερικών από τους ιδρυτές των νέων αποικιών με την οποία διαφοροποιούν την Αμερική από τον Παλαιό Κόσμο χαρακτηρίζοντας τη ως Νέο Κόσμο, ισχυριζόμενοι ότι «αυτό είναι το μέρος όπου ο θεός θα δημιουργήσει ένα νέο Παράδεισο, μια νέα

⁹ Edward Carr, Η εικοσαετής κρίση

κοινωνία με νέα εκκλησία και με κοινό πλούτο». Ο Κυβερνήτης John Winthrop διακήρυξε το 1630 «θα είμαστε η πόλη πάνω στο λόφο (City on the Hill), τα μάτια όλων των ανθρώπων είναι στραμμένα επάνω μας».

Ο αμερικανικός αυτός ιδεαλισμός έχει τις ρίζες του στην ιδεολογία των Άγγλων αποικιοκρατών η οποία είχε επηρεαστεί από την σκέψη των Πουριτανών της Νέας Αγγλίας. Οι Πουριτανοί έτειναν μεταξύ ενός αυστηρού Θείου προορισμού και μια αόριστης θεολογίας περί Θείας Πρόνοιας. Πίστευαν ότι ο θεός έχει κάνει μια συμφωνία με το λαό τους και ότι τους έχει επιλέξει για την καθοδήγηση των άλλων εθνών επί γης. Θεωρούσαν ότι είχαν μια ιερή πνευματική και πολιτική αποστολή, να δημιουργήσουν στον Νέο Κόσμο μια Εκκλησία και μια κοινωνία που θα συνιστά πρότυπο για όλα τα υπόλοιπα έθνη. Ο John Winthrop εξέφρασε αυτή την ιδέα με τη μεταφορά της «Πόλης πάνω στο λόφο». Το θρησκευτικό όραμα των Πουριτανών αναμείχθηκε με την πίστη στην πρόοδο και την τελειότητα του ανθρώπινου είδους, χαρακτηριστικές αρχές του Διαφωτισμού. Ο Thomas Jefferson και άλλοι υιοθέτησαν τις αρχές του Λοκιανού Φιλελευθερισμού ως σημείο αφετηρίας. Καταληκτικό σημείο όλων ήταν το συμπέρασμα ότι η Αμερική ήταν ένα ξεχωριστό έθνος, η δημιουργία του οποίου σηματοδοτούσε μια νέα αρχή για την ανθρωπότητα.

Ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια της αμερικανικής ιδιαιτερότητας δίνει η πίστη στις πολιτικές ιδέες και αξίες, το «εθνικό δόγμα» (the national creed) που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής ταυτότητας των Αμερικάνων και η ειδοποιός διαφορά, κατ' αυτούς από τα άλλα έθνη. Σύμφωνα με τον Samuel Huntington στο βιβλίο του *American Politics, the promise of disharmony* οι ιδέες αυτές είναι αναπόσπαστο κομμάτι της αμερικανικής εθνικής ταυτότητας από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ότι βασικά τους στοιχεία έχουν παραμείνει σχεδόν αναλλοίωτα στο πέρασμα των χρόνων, διαδραματίζουν βασικό ρόλο στον προσδιορισμό της αμερικανικής ταυτότητας και έχουν την απόλυτη υποστήριξη της πλειοψηφίας της αμερικανικής κοινωνίας. Πρόκειται για ένα αμάλγαμα πολιτικών ιδεών, όπου παρά τις διάφορες εκδοχές των πολιτικών επιστημόνων, οι αρχές της ελευθερίας, της ισότητας, του ατομισμού, της δημοκρατίας και του συνταγματικά κατοχυρωμένου κράτους δικαίου είναι κοινές¹⁰.

Οι αρχές αυτές απορρέουν κατ' αρχήν από την αμερικανική διακήρυξη της ανεξαρτησίας. Μια δεύτερη πηγή είναι ο Προτεσταντισμός του 17^{ου} αιώνα, ο οποίος

¹⁰ Claus Offe, *Reflections on America, Tocqueville, Weber and Adorno in the United States*, Polity Press, 2005

έφερε στοιχεία όπως η ηθική και ο ατομικισμός στην αμερικανική πολιτική αντίληψη. Ο Προτεσταντισμός ανέδειξε τη σχέση ανάμεσα στο πνεύμα της ελευθερίας και το θρησκευτικό πνεύμα. Οι αρχές του Προτεσταντισμού γενικότερα ενίσχυσαν τις ρεπουμπλικανικές και δημοκρατικές τάσεις του 18^{ου} αιώνα και αποτέλεσαν την ηθική βάση των αμερικανικών ιδεών στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Ο 18^{ος} αιώνα πρόσθεσε τις ιδέες του Διαφωτισμού και του Λόκ, όπως τα φυσικά δικαιώματα, η ελευθερία, η έννοια του «κοινωνικού συμβολαίου», ο περιορισμένος ρόλος του κράτους και η εξάρτηση της κυβέρνησης από το λαό. Εν κατακλείδι αναφέρουμε την ιδέα της ισότητας, η οποία είχε αναφερθεί και στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας ως βάση για την οργάνωση της κοινωνίας και αποτέλεσε πρόκληση για τις αποδεκτές έως τότε αρχές οι οποίες νομιμοποιούσαν διακρίσεις στη βάση της κοινωνικής θέσης, του αξιώματος και των κληρονομικών προνομίων. Οι πολιτικές αυτές ιδέες αποτέλεσαν τη βάση για τη λαϊκή κυριαρχία και ανεξαρτησία, αλλά και τον εκδημοκρατισμό της εξουσίας που συντελέστηκε τον 19^ο αιώνα. Όλες αυτές ιδέες συνιστούν ένα αμάλγαμα αρχών και αξιών που ενισχύουν την έννοια της αμερικανικής ιδιαιτερότητας. Οι ιδέες αυτές ωστόσο δεν συνιστούν αποκλειστικότητα της αμερικανικής πολιτικής παράδοσης. Το γεγονός που διαφοροποιεί την αμερικανική περίπτωση είναι η ευρεία κοινωνική αποδοχή των ιδεών αυτών και μάλιστα σχεδόν από την απαρχή της οργάνωσης του αμερικανικού κράτους¹¹. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του Tocqueville ότι υφίσταται ομοφωνία στον αμερικανικό λαό αναφορικά με τις γενικές αρχές που πρέπει να καθορίζουν την ανθρώπινη φύση. Την πεποίθηση αυτή του Tocqueville έχουν επαναλάβει πολλοί μεταγενέστεροι μελετητές. Σχετικά έχει ειπωθεί ότι οι Αμερικάνοι από όλα τα εθνικά σύμβολα, τάξεις, περιοχές, δόγματα και χρώματα έχουν ένα στοιχείο κοινό: ένα κοινωνικό ήθος, ένα πολιτικό δόγμα¹². Αν δεν υπήρχε αυτό το πολιτικό δόγμα οι Αμερικανοί δεν θα είχαν τίποτα κοινό επισημαίνει ο Gunnar Myrdal. Οι ιδέες αυτές λοιπόν, οι οποίες εξασφαλίζουν την αξιοπρέπεια του ατόμου, τη ισότητα όλων των ανθρώπων και τα αναφαίρετα δικαιώματα της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, των ίσων ευκαιριών για όλους και τη δημοκρατική διακυβέρνηση παραμένουν αναλλοίωτες στην αμερικανική ιστορία και διαμορφώνουν την αμερικανική ταυτότητα και κατά συνέπεια των αμερικανικό εθνικισμό.

¹¹ Samuel Huntington, American Politics, "The American Creed and National Identity"

¹² Alexis de Tocqueville, Democracy in America, ed. Phillips Bradley (New York: Vintage Books, 1954) & Gunnar Myrdal, An American Dilemma (New York: Harper and Bros, 1944).

Οι ιδέες αυτές όπως έχουμε ήδη επισημάνει είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την έννοια του αμερικανικού έθνους. Για τους περισσότερους ανθρώπους η έννοια του έθνους είναι αποτέλεσμα μιας μακράς ιστορικής εξέλιξης, η οποία περιλαμβάνει κοινά στοιχεία, κοινές εμπειρίες, κοινό εθνικό παρελθόν, κοινή γλώσσα, κουλτούρα και συχνά θρησκευτικό δόγμα. Η εθνική ταυτότητα επομένως έχει οργανική βάση. Στην περίπτωση όμως της Αμερικής η έννοια του έθνους έχει διαμορφωθεί σε πολιτικούς παρά σε οργανικούς όρους. Οι πολιτικές ιδέες είναι οι βάση της αμερικανικής ταυτότητας. Το κράτος των Ηνωμένων Πολιτειών δημιουργήθηκε σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ήταν αποτέλεσμα συνειδητής πολιτικής πράξης, η οποία βασιζόταν σε συγκεκριμένες πολιτικές αρχές. Η Επανάσταση, Η διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, τα συντάγματα των Πολιτειών και το Σύνταγμα του 1787 ερμηνεύουν σύμφωνα με τον Βρετανό Ιστορικό Croly την εθνική τους ύπαρξη¹³. Το γεγονός αυτό ενισχύει την αίσθηση που έχουν οι Αμερικανοί περί Αμερικανικής Μοναδικότητας. Ενδεικτική της πεποίθησης αυτής είναι η φράση του Richard Hofstadter «Είναι η μοίρα μας ως έθνος να μην έχουμε ιδεολογία αλλά να αποτελούμε μια»¹⁴.

Στο σημεία αυτό κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε έναν ακόμη παράγοντα που δίνει έμφαση στο ρόλο των πολιτικών ιδεών και την έννοια της μοναδικότητας του αμερικανικού έθνους. Αναφερόμαστε στην περιορισμένη αμερικανική εμπειρία σε διαφορετικές μορφές διακυβέρνησης του κράτους. Παρά το γεγονός ότι έχουν επέλθει πολλές αλλαγές στους αμερικανικούς πολιτικούς θεσμούς στο πέρασμα των αιώνων, πάρα ταύτα οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν μόνο ένα Σύνταγμα, έναν τρόπο διακυβέρνησης βασισμένο σε μια ομάδα συγκεκριμένων πολιτικών ιδεών. Σε άλλα κράτη οι θεσμοί και οι τρόποι διακυβέρνησης διαφοροποιούνται από γενιά σε γενιά. Τα έθνη διαμορφώνονται και ενσωματώνουν τις αλλαγές του πολιτικού συστήματος. Ο Hans Kohn επισημαίνει ότι «το αμερικανικό σύνταγμα διαφοροποιείται από όλα τα υπόλοιπα συντάγματα των δημοκρατικών χωρών γιατί καταρχήν αντιπροσωπεύει τη βιωσιμότητα του αμερικανικού έθνους, το ανώτατο σύμβολό του και εκδήλωσή του. Είναι τόσο άμεσα συνδεδεμένο με την εθνική ύπαρξη του αμερικανικού έθνους που έχουν γίνει αδιαχώριστα»¹⁵. Η σύνδεση της ύπαρξης και της ιστορίας του αμερικανικού έθνους με το δημοκρατικό πολίτευμα και τα δημοκρατικά ιδεώδη

¹³ Croly, *Promise of American Life*

¹⁴ Richard Hofstadter παρατίθεται στο Hans Kohn, *American Nationalism :An Interpretive Essay*, New York , McMillan,1957,p13

¹⁵ Hans Kohn , *American Nationalism : An Interpretive Essay*, New York , McMillan, 1957

ενισχύουν την πεποίθηση του πρότυπου παραδείγματος σταθερού δημοκρατικού πολιτεύματος για τον υπόλοιπο κόσμο και την επιθυμία μετάδοσης του παραδείγματος αυτού.

Έχουμε ήδη κάνει αναφορές στη θρησκεία και το ρόλο ειδικότερα του Προτεσταντισμού στην έννοια της Αμερικανικής Μοναδικότητας. Πολλοί μελετητές μέχρι τώρα, με αφετηρία τον Alexis de Tocqueville, έχουν επισημάνει το ξεχωριστό εθνικό χαρακτηριστικό των ΗΠΑ αναφορικά με τον ζωτικό ρόλο της Θρησκείας στη διαμόρφωση της αμερικανικής κοινωνίας, της ιδεολογίας και της κοινωνικής και πολιτικής εθνικής ταυτότητας του αμερικανικού λαού. Αφετηρία είναι ο Πουριτανισμός αλλά στη συνέχεια το ιδεολογικό στοιχείο διαχύθηκε στην πολιτική ταυτότητα και τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Πλέον και οι τρεις μεγάλες θρησκείες, Προτεσταντισμός, Καθολικισμός και Ιουδαϊσμός διαδραματίζουν βασικό ρόλο στις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις με ιδιαίτερες επιπτώσεις και στις επιλογές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Άλλωστε η θρησκεία χαρακτήριζε πάντοτε τον αμερικανικό πληθυσμό σε βαθμό ώστε και οι άθεοι μιλούσαν με θρησκευτικούς όρους¹⁶. Ενδιαφέρον έχει και η άποψη κατά την οποία η απουσία μιας επίσημης θρησκείας στο αμερικανικό κράτος και μιας εθνικής εκκλησίας η έννοια του έθνους και το πολιτικό δόγμα έχουν τη βαρύτητα επίσημης θρησκείας στην αμερικανική κοινωνία¹⁷.

Από του πρώτους που επισήμαναν τον ευρύ αλλά και μοναδικό ρόλο της θρησκείας στην πολιτική και κοινωνική ζωή της αμερικανικής κοινωνίας, είναι ο Alexis de Tocqueville στο έργο του *Democracy in America*, όπου επισημαίνει την «θρησκευτική ζωτικότητα» της αμερικανικής κοινωνίας. Εκθειάζει τον συνδυασμό του θρησκευτικού πνεύματος και του πνεύματος της ελευθερίας, δύο στοιχεία που στις άλλες κοινωνίες είναι αντίθετα. Ένας άλλος πολιτικός επιστήμονας που ασχολήθηκε με τον κεντρικό ρόλο της θρησκείας στην αμερικανική κοινωνική ζωή είναι ο Max Weber οποίος στο έργο του “*The Protestant Ethic and the spirit of Capitalism*” διαπραγματεύεται το πώς ο συνδυασμός θρησκείας και οικονομικής ανάπτυξης συνέβαλλε στη δημιουργία ενός σημαντικού καπιταλιστικού πολιτισμού. Ο Weber υπογραμμίζει τη δύναμη του Προτεσταντισμού ακόμη και μετά την

¹⁶ Cushing Strout, *The New Heavens and New Earth: Political Religion in America*, New York: Harper and Row, 1974, Krister Stendal in William G. McLoughlin and Robert N. Bellah, eds. *Religion in America* (Boston : Houghton Mifflin, 1968)

¹⁷ Samuel Huntington, *American Politics*, “The Protestantism of American Politics. The Intermingling of Religion and Politics”

εκβιομηχάνιση της αμερικανικής κοινωνίας. Επισημαίνει το ρόλο της εκκλησίας στον αμερικανικό τρόπο ζωής, όπου η συντριπτική πλειοψηφία του αμερικανικού πληθυσμού εκκλησιαζόταν συστηματικά, συνεισέφερε από το εισόδημά του και ήταν απαραίτητη προϋπόθεση ή ένταξη σε κάποιο θρησκευτικό δόγμα, το σε ποιο ήταν ανεξάρτητο σημασίας, προκειμένου να γίνει κάθε άτομο κοινωνικά αποδεκτό. Ο Werner Sombart στο βιβλίο του *Why is there no socialism in the United States*¹⁸ επισημαίνει την απουσία συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών στην αμερικανική κοινωνία, οι οποίες είναι σύνηθες φαινόμενο στις κοινωνίες της βιομηχανικής εποχής. Σε άρθρο¹⁹ που έχει δημοσιευθεί αναφορικά με τον θρησκευτικό αμερικανικό ιδεαλισμό το ερώτημα αυτό επανατίθεται και υποστηρίζεται ότι η θρησκεία ως κοινωνικός παράγοντας με βαρύνοντα ρόλο στη διαμόρφωση της αμερικανικής κοινωνίας περιόρισε έως εξάλειψε τους διαχωρισμούς σε κοινωνικές τάξεις., κάτι που δεν έγινε στις ευρωπαϊκές κοινωνίες όπου οι κοινωνικοί διαχωρισμοί εξελίχθηκαν σε κόμματα που εξέφραζαν συγκεκριμένες κοινωνικές τάξεις αλλά και συνέβαλλαν στην ανάπτυξη σοσιαλιστικών ιδεολογιών που προωθούσαν την ριζοσπαστική οικονομική ανοικοδόμηση.

Ιδιαίτερη αναφορά ωστόσο πρέπει να γίνει στον Προτεσταντισμό²⁰, καθώς η επιρροή του στο ρόλο που διαδραμάτισε η θρησκεία στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και στην πολιτική διαμόρφωση της αμερικανικής κοινωνίας είναι καθοριστική. Ο προτεσταντισμός ήταν από την αρχή η θρησκεία της χώρας, ήταν η θρησκεία της πλειοψηφίας του πρώτου μεταναστευτικού ρεύματος. Από την αρχή ήταν ο κύριος παράγοντας διαμόρφωσης των δομών της κοινωνικής ζωής. Η πλειοψηφία αυτή δημιούργησε και διαμόρφωσε το δικό της κοινωνικό τρόπο ζωής. Το χαρακτηριστικό που έδωσε ευρεία απήχηση στον Προτεσταντισμό και κατ' επέκταση στη θρησκεία με την ευρύτερη έννοια, είναι η έμφαση που έδινε στην ηθική και την ενάρετη συμπεριφορά αντί της θεολογίας και του θρησκευτικού δόγματος υπό τη στενή έννοια, γεγονός που διευκόλυνε τους ανθρώπους να ενστερνιστούν ένα γενικευμένο θρησκευτικό κώδικα από το να ενταχθούν σε ένα αυστηρά οριοθετημένο θρησκευτικό πλαίσιο.

¹⁸ Werner Sombart, *Why is there no socialism in the United States?*, ed. C.T Husbands, trans. Patricia M.Hocking and C.T.Husbands, White Plains, NY: International Arts&Sciences Press,1976

¹⁹ Edward A. Tiryakian, "American Religious Exceptionalism : A reconsideration", *The Annals of the American Academy*, AAPSS, 527, May 1993

²⁰ Βλ. επίσης στο Samuel Huntington, *American Politics*, "The Protestantism of American Politics"

Ο πλουραλισμός των θρησκευτικών οργανώσεων και η διεισδυτικότητα των θρησκευτικών πεποιθήσεων οδήγησε σε μια ιδιαίτερη σχέση μεταξύ πολιτικής και θρησκείας. Σε πολλές περιπτώσεις οι θρησκευτικοί στόχοι των εκκλησιών ήταν συμβατοί και συχνά ενίσχυαν τους πολιτικούς στόχους των εθνών που αποτελούσαν το σώμα των πιστών. Στην εξέλιξη των κοινωνικών συνθηκών οι διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις και εκκλησίες ταυτίστηκαν με τις εθνικές πολιτικές ιδέες. Θρησκευτικά και πολιτικά δόγματα υποστήριζαν τα δημοκρατικά ιδεώδη και τον ατομικισμό. Ο Προτεσταντισμός στην Αμερική ήταν μια «δημοκρατική αλλά και ρεπουμπλικανική» θρησκεία και το γεγονός συνέβαλε σε μέγιστο βαθμό στην εδραίωση του ρεπουμπλικανισμού και της δημοκρατίας στη δημόσια εσωτερική τάξη. Η θρησκευτική επιρροή στα πολιτικά πράγματα είναι ευκρινής κυρίως από την ένταξη θρησκευτικών όρων στην πολιτική ρητορική, ενδεικτικά αναφέρουμε όρους όπως «βρώμικη πολιτική», «καλός άντρας», «ηθικό ζήτημα» και «σταυροφορία»²¹. Ένα άλλο χαρακτηριστικό που ενισχύει την αίσθηση ιδιαιτερότητας είναι το γεγονός ότι ενώ το κράτος και η εκκλησία είναι συνταγματικά διαχωρισμένα οι θρησκευτικές και οι πολιτικές ιδέες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την αμερικανική εθνική ταυτότητα.

Η θρησκεία επομένως έχει προσδώσει μια ακόμη διάσταση στον αμερικανικό ιδεαλισμό. Έχουμε ήδη επισημάνει αναφορές αναφορικά με τη δημιουργία της «πόλης πάνω στο λόφο» ή της «Νέας Ιερουσαλήμ». Το αμερικανικό έθνος είναι το εκλεκτό έθνος του Θεού που έχει επιφορτιστεί με το καθήκον να οδηγήσει τον κόσμο στην τελειότητα. Αποτελεί την «τελευταία ελπίδα πάνω στη γη» το οποία θα δημιουργήσει «ένα νέο παράδεισο και μια νέα γη». Έχουν την ιερή αποστολή να πολεμήσουν το κακό πάνω στη γη, η οποία λαμβάνει συχνά τη μορφή της σταυροφορίας. Η «θρησκεία της Δημοκρατίας» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Sidney Mead²² είναι στη βάση της «προφητική» και η αίσθηση αποστολής που είναι αποτέλεσμα της επιρροής του Προτεσταντισμού, έχει δώσει ένα ιδιαίτερα δυναμικό κίνητρο κινητοποίησης στην Αμερικανική πολιτική τόσο στον εσωτερικό τομέα όσο και στη διεθνή παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η αίσθηση ιδιαιτερότητας ενισχυόταν μεταξύ άλλων και από τη γεωπολιτική θέση της Αμερικής. Η ξεχωριστή γεωγραφική θέση των ΗΠΑ, απομακρυσμένη από τον υπόλοιπο κόσμο και με πληθώρα φυσικών πηγών ενέργειας, καθιστούσαν την

²¹ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, Miller in Smith and Jamison, *Religious Perspectives*

²² Sidney Mead, "The Nation with a soul of a church", *Church History*, September 1967

ιστορία της μοναδική. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του R. Keohane ο οποίος υποστήριξε ότι « το αμερικανικό έθνος δεν γεννήθηκε μόνο ελεύθερο, αλλά και τυχερό»²³. Κατά τον Keohane το αμερικανικό έθνος βρέθηκε απομακρυσμένο από τις συνεχείς συγκρούσεις των ευρωπαϊκών κρατών απόρροια των ανταγωνισμών ισχύος, προστατευμένο από μεγάλους ωκεανούς από όλες τις πλευρές, περιτριγυρισμένο από αδύναμους και μάλλον φιλικούς γείτονες στο Βορρά και στο Νότο, σχεδόν αυτάρκες σε πρώτες ύλες, με τη δυνατότητα να επεκταθεί ηπειρωτικά προσελκύοντας συνεχείς ροές νεοεισερχόμενων έτοιμους να απεμπολήσουν το παρελθόν τους και να κάνουν μια νέα αρχή.

Ακόμη κι αν οι συνθήκες που έδιναν βάση στον αμερικανικό ιδεαλισμό έχουν αλλάξει, η πίστη στην αμερικανική ιδιαιτερότητα και τα αμερικανικά ιδεώδη υφίσταται ακόμη και σήμερα και αναζωπυρώνεται κατά περιόδους. Ο Αμερικανικός Ιδεαλισμός έχει μετουσιωθεί σε «δημόσιο μύθο», ο οποίος προσδίδει φιλοσοφική βάση στη διαπραγμάτευση θεμάτων πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής. Αναφορικά με τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ο ιδεαλισμός εκφράζεται ως αποστροφή των ανταγωνισμών ισχύος και της παραδοσιακής διπλωματίας, δυσπιστία στις ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις και στις πολύπλοκες δεσμεύσεις που έχουν δοθεί σε περιόδους ειρήνης, προβαίνουν σε μοραλιστικές κρίσεις αναφορικά με τα εσωτερικά συστήματα των άλλων κρατών και πιστεύουν ότι οι φιλελεύθερες ιδέες μπορούν να μεταφερθούν ακέραιες στις διεθνείς σχέσεις²⁴. Οι θέσεις αυτές που φαίνεται να εδράζονται στην πεποίθηση ότι ο πόλεμος και η ειρήνη είναι αντίθετοι πόλοι είναι συνεπείς και δικαιολογούν την συμμόρφωση ή μη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στις διεθνείς δεσμεύσεις τους. Η προσέγγιση αυτή είναι συμβατή με την ταλάντευση της αμερικανικής εξωτερικής μεταξύ της εκτεταμένης υπερπόντιας ανάμειξης και αναδίπλωσης²⁵. Σύμφωνα με την πεποίθηση αυτή, επειδή οι αμερικανικές αξίες είναι απόλυτα ασύμβατες με τις

²³ Robert O. Keohane, "Associative American Development, 1776-1860", in John Gerard Ruggie, ed., *The Antinomies of Interdependence: National Welfare and the International Division of Labor* (New York: Columbia University Press, 1983)

²⁴ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, vol. I (New York: Vintage, 1990) 232-236, Stanley Hoffmann, *Gulliver's Troubles* (New York: McGraw – Hill, 1968), Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967), 148-157, Samuel P. Huntington, *American Politics: The Promise of Disharmony* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981), 236-245, George Kennan, *American Diplomacy*, expanded edition (Chicago: University of Chicago Press, 1979)

²⁵ Franklin B. Weinstein, "The Concept of a commitment in International Relations", *Journal of Conflict Resolution* 13 (March 1969), Frank L. Klingberg, "The Historical Alteration of Moods in American Foreign Policy", *World Politics* 4 (January 1952), Henry Kissinger, *White House Years*, (Boston: Little Brown, 1979), 55-65

μεθόδους και τα αντικείμενα της Ρεαλιστικής Πολιτικής, η χώρα έχει ένα πιο μεσσιανικό, εκκεντρικό στυλ στις εξωτερικές της σχέσεις, το οποίο διαφοροποιείται από το τυπικό ως τώρα μοντέλο την Μεγάλων Δυνάμεων²⁶.

Ο αμερικανικός ιδεαλισμός έχει ως απόρροια τη δημιουργία δύο τάσεων αναφορικά με την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Η πρώτη αναφέρεται στη δημιουργία της πεποίθησης ότι η Αμερική έχει επιφορτιστεί με έναν μοναδικό ρόλο- μια αποστολή- στον κόσμο και δεύτερον, ότι η Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική έχει ως βάση τις περισσότερες ηθικές αρχές, αρετές και εντονότερο το αλτρουιστικό στοιχείο από κάθε άλλη εξωτερική πολιτική οποιουδήποτε κράτους. Η πίστη για τον ιεραποστολικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών έχει εκφραστεί τόσο σε διακηρύξεις όπου επισημαίνεται η υποχρέωση των ΗΠΑ να μεταλαμπαδεύσουν τις αξίες τους στον κόσμο δίνοντας το παράδειγμα, αλλά και με έναν πιο ενεργό και ακτιβιστικό πνεύμα που εκδηλώνεται με τη μορφή σταυροφορίας. Η ιδέα της αποστολής είναι ευκρινής στην αποικιοκρατούμενη Αμερική αλλά και στους λόγους των Πατέρων της Επανάστασης. Οι Πουριτανοί της Νέας Αγγλίας πίστεψαν ότι είχαν επιφορτιστεί με «μια αποστολή κοσμικής σπουδαιότητας» και ότι έπρεπε να δώσουν ένα «ηθικό παράδειγμα σε όλο τον κόσμο». Ακόμη και ο εγκρατής John Adams φιλόδοξα τόλμησε να υποστηρίξει ότι « οι Ηνωμένες Πολιτείες θα διαρκέσουν αιώνια, θα κυβερνήσουν τον κόσμο και θα εμπεδώσουν την έννοια της ανθρώπινης τελειότητας». Αναφορικά με τη μοναδικότητα της Αμερικής υποστήριξε ότι το «αμερικανικό κράτος ήταν ο ειλικρινής φίλος της ειρήνης και της ανεξαρτησίας όλων....ο πρωταθλητής και διεκδικητής μόνο του εαυτού του»²⁷. Οι δύο ανωτέρω τάσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής καταλήγουν και σε κάποιο άλλο συμπέρασμα αναφορικά με την αμερικανική εξωτερική πολιτική, ότι είναι δηλαδή πραγματικά ιδιαίτερη και διαμορφωμένη σε ιδεαλιστική βάση και για αυτό δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο κριτικής με βάση τα κριτήρια και τα δεδομένα που ισχύουν σε άλλα κράτη. Ωστόσο ένα ακόμη χαρακτηριστικό στην άσκηση της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής είναι η τάση να προβαίνουν σε διάφορες εξωτερικές δεσμεύσεις ή συμφωνίες σε θέματα ασφάλειας σε περιόδους διεθνών

²⁶ Joseph Lepgold, Timothy McKeown, "Is American Foreign Policy Exceptional? An Empirical Analysis", *Political Science Quarterly*, Vol. 110, No. 3.(Autumn, 1995)

²⁷ Παρατίθεται στο Walter Lafeber, *The American Age: United States Foreign Policy at home and abroad since 1750*, (New York: Norton 1989)

κρίσεων και μετά το τέλος της κρίσης να αναδιπλώνονται και να αναπτύσσουν εσωστρεφή έως απομονωτική συμπεριφορά²⁸.

Από την εποχή της αποικιοποίησης, το ιδεολογικό στοιχείο στην αμερικανική εξωτερική είναι τόσο έντονο αλλά και η απήχηση του «μύθου» του αμερικανικού ιδεαλισμού στην αμερικανική κοινωνία είναι εξαιρετικά ευρεία, με αποτέλεσμα η αμερικανική κοινωνία να είναι πεπεισμένη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ως δημοκρατία που προσβλέπει στην ιδεαλιστική και ηθική πτυχή της ανθρωπότητας, θα μπορούσε να υπερβεί τις αναγκαιότητες του ρεαλισμού αλλά και τις συγκρούσεις ισχύος που ταλάνιζαν τα ευρωπαϊκά κράτη. Εξηγώντας αυτό που αναλύεται ως φιλελεύθερη προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις οι Αμερικανοί απέδωσαν το φαινόμενο του πολέμου στην ύπαρξη πολιτικών συστημάτων τα οποία απέκλειαν τα άτομα-που υποτίθεται ήταν φιλειρηνιστές- από τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.²⁹ Η ειρήνη ήταν ο κανόνας, καθώς τα πλεονεκτήματα ήταν αυταπόδεικτα, ενώ ο πόλεμος ήταν προϊόν κακής ηγεσίας. Αύτη η θέση ήταν μέρος της γενικότερης ιδέας των Αμερικανών για το Έθνος τους, καθώς η Αμερική, όπως ήδη αναφέραμε ήταν ο Νέος Κόσμος σε αντιδιαστολή με τον Παλαιό Κόσμο. Με το διαχωρισμό αυτό συμβατή ήταν και μια άλλη διάκριση ότι τα κράτη του Παλαιού Κόσμου είχαν σχέσεις οι οποίες βασιζόνταν στην ισχύ, ενώ η Αμερική ανέπτυσσε σχέσεις εμπορικές και στη βάση νομικών μηχανισμών³⁰. Όπως οι Αμερικάνοι θεωρούν ότι η ειρήνη και ο πόλεμος είναι δύο έννοιες εντελώς αντιφατικές μεταξύ τους, κατά τον ίδιο απόλυτο τρόπο χαρακτηρίζουν τις εσωτερικές πρακτικές και τους θεσμούς άλλων κρατών είτε καλούς είτε κακούς, ανάλογα με την συμμόρφωσή τους στον ατομικιστικό πλουραλισμό. Η προώθηση των φιλελεύθερων αξιών θεωρείται η κυρίαρχη αξία των ΗΠΑ, αν και πολλές φορές έχει χρησιμοποιηθεί για τη νομιμοποίηση πράξεων που έχουν πραγματοποιηθεί για άλλους λόγους. Μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι οι Αμερικάνοι, αντιμετωπίζουν δυσκολίες να δρουν σε διεθνές επίπεδο με τρόπο που να μην αντικατοπτρίζει ή να επικαλείται τις εσωτερικές τους αξίες και αρχές. Ως παράδειγμα επικαλούνται την είσοδο των ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρ' όλο που εξυπηρετούσε στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ κι ενδεχομένως η επίκληση των συμφερόντων αυτών να αποτελούσε επαρκές επιχείρημα, ωστόσο στο

²⁸ Colin Gray, War, Peace and Victory, (New York: Simon and Schuster, 1990)

²⁹ Michael W. Doyle, "Liberalism and World Politics", American Political Science Review 80, No.4, December 1986

³⁰ Joseph Lepgold, Timothy McKeown, "Is American Foreign Policy Exceptional? An Empirical Analysis", Political Science Quarterly, Vol.110, No.3, Autumn 1995

εσωτερικό νομιμοποιήθηκε με την σταυροφορία για τη διάδοση των δημοκρατικών αρχών³¹.

Η πίστη αυτή στον Αμερικανικό Ιδεαλισμό και την Αμερικανική Μοναδικότητα επηρέασε την αμερικανική εξωτερική πολιτική τους δύο επόμενους αιώνες. Τον 19^ο αιώνα, οι πεποιθήσεις περί αμερικανικού ιδεαλισμού συνδέθηκαν με την υποχώρηση των ΗΠΑ από το παιχνίδι ισχύος των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Έχει υποστηριχθεί ότι η Αμερική ήταν σε γεωγραφική και οικονομική θέση που μπορούσε να αποστασιοποιηθεί από τις παγκόσμιες εξελίξεις³². Το Δόγμα Μονρόε του 1823 δεν αποτελούσε απλά προειδοποίηση για τα άλλα κράτη ώστε να παραμείνουν μακριά από το Δυτικό Ημισφαίριο, αλλά επιβεβαίωνε το διαχωρισμό ανάμεσα στη νέα αμερικανική δημοκρατία και τις παλαιές μοναρχίες της Ευρώπης. Το Δόγμα Μονρόε «είναι ένα ιδεολογικό σύστημα, το οποίο επαινεί τις δημοκρατικές αρχές και εξυψώνει τους δημοκρατικούς θεσμούς σε αντιδιαστολή με τις μοναρχίες της Ευρώπης», σύμφωνα με τον ιστορικό Dexter Perkins³³. Η έννοια του Πεπρωμένου του Έθνους (Manifest Destiny), συνιστούσε μια ακόμη μορφή της πεποίθησης αναφορικά με τη μοναδικότητα των αξιών και των αρετών της Αμερικής, η οποία νομιμοποιούσε και την επέκταση προς τα δυτικά, η οποία αποτελούσε αυταπόδειξη του ισχυρισμού ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ευλογημένες και προστατευμένες από τη Θεία Πρόνοια.

Η έννοια περί μοναδικότητας του αμερικανικού έθνους εκφράζεται όπως είπαμε είτε με τη μορφή του απομονωτισμού που επιτάσσει την αποχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών από το «διεφθαρμένο διεθνές σύστημα» προβάλλοντας το παράδειγμά της ως «φάρος της δημοκρατίας» για τα υπόλοιπα έθνη είτε με τον παρεμβατισμό που λαμβάνει τη μορφή σταυροφορίας για τη διάδοση των αμερικανικών αξιών. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η αμφιταλάντευση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μεταξύ απομονωτισμού και παρεμβατισμού πρώτα χρόνια ύπαρξης του αμερικανικού κράτους μέχρι και το 1917, όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες εισέρχονται στο διεθνές σύστημα υποκινούμενες αφενός από την ισχύ τους και αφετέρου από την βεβαιότητα περί ορθότητας και οικουμενικότητας των αξιών της. Έκτοτε η Αμερική επιδιώκει να επιβάλλει τις αρχές και τις αξίες της σε όλες τις προσπάθειες οικοδόμησης διεθνούς τάξης.

³¹ Henry Kissinger, *White House Years*, 59. S. Huntington, *American Politics*, p.240-245

³² Frank Klingberg, *The Historical Alteration*

³³ Dexter Perkins, *The American approach to Foreign Policy* (1962)

Το ρεύμα του απομονωτισμού

Ο απομονωτισμός³⁴ ως ρεύμα ενσαρκώνεται στον αποχαιρετιστήριο λόγο του G. Washington ο οποίος συνέστησε στους συμπατριώτες του αναφορικά με τις σχέσεις τους με τα υπόλοιπα έθνη να αναπτύξουν τις εμπορικές τους σχέσεις αλλά να περιορίσουν όσο το δυνατόν τους πολιτικούς τους δεσμούς. Η προτροπή του αυτή είχε ιδεαλιστικά και πραγματιστικά ερείσματα. Ο ιδεαλιστικός λόγος ήταν η βαθιά εδραιωμένη πεποίθηση περί αμερικανικής μοναδικότητας, η πίστη δηλαδή ότι η Αμερικανική κοινωνία δημιουργήθηκε στη βάση δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αξιών, αποστασιοποιούμενη από τις μηχανορραφίες και τις ισορροπίες ισχύος του Παλαιού Κόσμου. Το πραγματιστικό στοιχείο ήταν η πεποίθηση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματα που απέρρεαν από την γεωγραφική θέση των ΗΠΑ ώστε να διατηρήσουν τη χώρα ελεύθερη και ασφαλής από τις απειλές του Παλαιού Κόσμου.

Από τότε ο απομονωτισμός παρέμεινε ένα από τα κυρίαρχα ρεύματα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, με πολιτικά και κοινωνικά ερείσματα, ακόμη και αν δεν ήταν το κυρίαρχο. Αν και ελάχιστοι θα αποδέχονταν τον όρο απομονωτιστές, η ένθερμη και μαζική διαμαρτυρία εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ έδωσε έμπνευση σε ορισμένους επικριτές της κίνησης αυτής και ονομάστηκαν Νέο-απομονωτιστές, όρος που έκτοτε καθιερώθηκε να προσδιορίζει εκείνους που τάσσονται υπέρ της μείωσης της διεθνούς παρουσίας των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η επίθεση στο Pearl Harbor αποδυνάμωσε το ρεύμα του απομονωτισμού το οποίο ενισχύθηκε ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο στο Βιετνάμ³⁵. Στο σύνολο της διάρκειας του Ψυχρού Πολέμου γεγονός είναι ότι απονομιμοποιήθηκε χάνοντας την απήχυσή του στις πλατιές μάζες καθώς η εξυπηρέτηση συμφερόντων συνδυάστηκε με τον ιδεαλισμό νομιμοποιώντας παρεμβατικές πολιτικές. Είναι συχνό το φαινόμενο ωστόσο υποψήφιοι για το Προεδρικό αξίωμα προεκλογικά να δίνουν αποχρώσεις απομονωτισμού στη ρητορική τους, όπως για παράδειγμα ο υποψήφιος των

³⁴ Περισσότερα για τον απομονωτισμό ως ρεύμα βλ. Joshua Muravchik *Exporting Democracy . Folfilling America's Destiny*, αλλά και στο Κ.Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*. Τα ιδεολογικά ρεύματα

³⁵ Ενδιαφέρον και αλλά και με σημαντικές πληροφορίες για τη διαμόρφωση της αμερικανικής κοινής γνώμης αναφορικά με τον προσανατολισμό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και των πολιτικών τάσεων ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο στο Βιετνάμ είναι το άρθρο των William Watts και Lloyd A. Free , “ A New National Survey: Nationalism, Not Isolation , *Foreign Policy*, No.24 , (Autumn, 1976)

Δημοκρατικών Μ. Δουκάκης επεσήμανε τον προσανατολισμό της πολιτικής του λέγοντας ότι δεν θα αφορά ανατροπές κυβερνήσεων στη Λατινική Αμερική αλλά στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Στροφή στην εσωτερική πολιτική σκηνή περιλάμβαναν και οι προεκλογικές διακηρύξεις του Προέδρου Κλίντον.

Αν προσπαθούσαμε να αναζητήσουμε τους υποστηρικτές του ρεύματος του απομονωτισμού θα διαπιστώναμε ότι υπάρχουν σε όλες τις πτυχές του αμερικανικού πολιτικού φάσματος³⁶. Οι συντηρητικοί υποστηρίζουν τον απομονωτισμό στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ ισχυριζόμενοι ότι η αυξανόμενη ανάμειξη των Ηνωμένων Πολιτειών στις διεθνείς υποθέσεις θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε νέες πολεμικές εμπλοκές. Οι φιλελεύθεροι απομονωτιστές έχουν την πεποίθηση ότι η ανάμειξη των Ηνωμένων Πολιτειών στις διεθνείς εξελίξεις θα επιφέρει αρνητικές συνέπειες όχι μόνο για τις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά και για τον υπόλοιπο κόσμο.

Αναφορά πρέπει να γίνει επίσης και σε μια ομάδα ειρηνιστών ιδεαλιστών (pacifist idealists), η οποία υποστηρίζει τον απομονωτισμό στην αμερικανική εξωτερική πολιτική λόγω της αντίθεσής της στην χρήση βίας. Η ομάδα αυτή έχει τις ρίζες της στις θρησκευτικές πεποιθήσεις συγκεκριμένων ομάδων από τους πρώτους έποικους του Νέου Κόσμου, όπως είναι οι Κουακέροι (Quakers) και οι Μενονίτες (Mennonites). Η απόλυτη αυτή μορφή ειρηνισμού δεν απέκτησε μεγάλη δυναμικότητα στην αμερικανική κοινωνία, ωστόσο η επιρροή της στην απονομιμοποίηση του πολέμου είναι ιδιαίτερα εμφανής. Οι κοινωνικές διαμαρτυρίες αναφορικά με τον αμερικανο-ισπανικό πόλεμο, την αμερικανική συμμετοχή στον Α' Παγκόσμιο αλλά και το αντιπολεμικό κίνημα κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ ευθυγραμμίστηκαν με τη ρητορική τους ρεύματος αυτού.

Σημαντικότερη είναι η επιρροή των ειρηνιστών ιδεαλιστών στη διεθνή δράση των ΗΠΑ, όταν αναλαμβάνει μεσολαβητικό ρόλο σε διάφορες διενέξεις ή όταν αποτελεί θεματοφύλακα των συνθηκών ειρήνευσης διαφόρων διενέξεων. Επιρροές επίσης βρίσκουμε και σε συνθήκες οι οποίες απονομιμοποιούν τον πόλεμο, όπως ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ που απαγορεύει την επίθεση, αλλά η επιρροή του

³⁶ Ο ιστορικός Jerald Combs περιέγραψε τις αντιτιθέμενες εκφάνσεις του απομονωτικού ρεύματος κατά τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα « Οι συντηρητικοί απομονωτιστές συνήγαγαν το συμπέρασμα ότι η αμερικανική ηγεμονία είναι επωφελής για όσους βρίσκονταν από αυτήν αλλά εξέφραζαν την ανησυχία ότι ο ιμπεριαλισμός συνέβαλλε στην υπερεξάπλωση της αμερικανικής ισχύος και έθετε τον κίνδυνο η διεθνής ανάμειξη των ΗΠΑ να οδηγήσει σε νέους μεγάλους πολέμους. Οι φιλελεύθεροι και οι ριζοσπαστικοί πίστευαν ότι ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός επέφερε αρνητικές συνέπειες στους λαούς που ήταν υπό την ηγεμονία του». Παρατίθεται στο Joshua Muravchic, *Exporting Democracy. Fulfilling America's Destiny*, ch.1

ρεύματος αυτού είναι σαφέστερη στη Συνθήκη των Παρισίων του 1928, όπου ο πόλεμος κηρύσσεται παράνομος. Έκφραση των πεποιθήσεων αυτών είναι τα Συνέδρια και οι Συνθήκες Ελέγχου των Εξοπλισμών. Η συμμετοχή επίσης σε διεθνείς οργανισμούς ως επιλογή εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, μεταξύ άλλων έχει ιδεολογική βάση και στις θέσεις των Ειρηνιστών.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οι Νεοπαπομονωτιστές εξέφρασαν τη βεβαιότητα ότι πλέον οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η μόνη μεγάλη δύναμη στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και ότι καμία άλλη δύναμη δεν ήταν σε θέση να απειλήσει καθ'οποιονδήποτε τρόπο την κυριαρχία των ΗΠΑ, την ασφάλεια και τα ζωτικά συμφέροντά τους. Επίσης το επιχείρημά τους περί μη στρατηγικής τρωτότητας των Ηνωμένων Πολιτειών ενισχυόταν από το περιβάλλον πυρηνικής ισορροπίας που είχε δημιουργηθεί. Οι νέες συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί εξασφάλιζαν την ηγεμονία των ΗΠΑ στο διεθνές περιβάλλον και σε συνδυασμό με την οικονομική της αυτάρκεια ισχυροποιούσαν το αίτημα των Νεοπαπομονωτιστών για διεθνή αναδίπλωση των ΗΠΑ και την αποχώρηση από συμμαχίες, ακόμη και από το NATO.

Η απαίτησή τους αυτή εδραζόταν επίσης στην πεποίθησή τους ότι ζωτικής σημασίας ήταν η διαφύλαξη της οικονομικής αυτάρκειας και κατά συνέπεια ευημερίας των ΗΠΑ. Οι υψηλές αμυντικές δαπάνες επιβάρυναν την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών, οπότε στο νέο διεθνές περιβάλλον δημιουργούνταν οι προϋποθέσεις για μείωση των αμυντικών δαπανών και την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από διάφορες περιοχές του πλανήτη. Βασική προϋπόθεση επίσης ήταν η διατήρηση ενός καλά εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού και η επίλυση οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το ρεύμα των Νεοπαπομονωτιστών παρά το γεγονός ότι δεν βρήκε απήχηση στο κατεστημένο διαμόρφωσης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής εντούτοις παραμένει μια από τα κύρια ιδεολογικά ρεύματα .

Διάφοροι μελετητές των Διεθνών Σχέσεων αλλά και γενικότερα της Πολιτικής Επιστήμης έχουν ασχοληθεί κατά καιρούς με την ιδιαίτερη μορφή του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, τις ιδεολογικές καταβολές, την Αμερικανική αυτή ιδιαιτερότητα ή τον «Αμερικανικό Ιδεαλισμό» που προσδιορίζει τη σφαίρα της πολιτικής και κοινωνικής δράσης της αμερικανικής κοινωνίας αλλά και το πώς επηρεάζει με καταλυτικό τρόπο τη διαμόρφωση και άσκηση της αμερικανικής

εξωτερικής πολιτικής. Μεταξύ αυτών είναι ο Stephen Krasner, ο Louis Hartz, ο Martin Wight, ο Michael Doyle, ο Alexis de Tocqueville αλλά και ο W. R. Mead των οποίων η σκέψη διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη γνώση και μελέτη του λεγόμενου «Αμερικανικού Ιδεαλισμού» και της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής³⁷

Τις διεθνείς επεμβάσεις των ΗΠΑ σε χώρες μακριά από τις περιοχές γεωπολιτικής προτεραιότητας, σύμφωνα με τον Kennan, προσπάθησε να εξηγήσει ο S. Krasner στο βιβλίο του “Defending the National Interest”, όπου υποστηρίζει ότι η εξωτερική πολιτική των κρατών αντικατοπτρίζει την εσωτερική ιδεολογία τους και επιδιώκει τη διεθνή εξάπλωσή της. Αναφορικά με την αμερικάνικη εξωτερική πολιτική επισημαίνει ότι έχει σημειωθεί μια μετακίνηση από το ενδιαφέρον για εδαφική και πολιτική ακεραιότητα, κυριαρχία και ασφάλεια των διαθέσιμων πηγών προς ιδεολογικούς στόχους. Οι αμερικανοί ηγέτες καθοδηγούνταν από το όραμα για το πώς ο κόσμος έπρεπε να είναι. Η κατάληξη στη χρήση βίας πραγματοποιείτο όταν ένιωθαν το όραμά τους να απειλείται. Το όραμα για το πώς έπρεπε να είναι ο κόσμος αποτελούσε μια διακήρυξη του Αμερικανικού Φιλελευθερισμού, έναν τρόπο ζωής σύμφωνο με τις Λοκιανές διδαχές κατά τον L. Hartz.

Γενικότερα στην ιστορία της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν μπορούν να ερμηνευθούν με όρους συμφέροντος. Η παρατήρηση του Krasner είναι ότι σε όλες έχει χρησιμοποιηθεί βία προκειμένου να επιβληθεί η βούληση και τα σχέδια των ΗΠΑ³⁸. Κατά τον συγγραφέα όποτε η πολιτική των ΗΠΑ ήταν ρεαλιστική υπήρξε άμεση σύνδεση μέσων και σκοπών και η καταφυγή στη βία ήταν σπάνια έως ανύπαρκτη. Ο κύριος λόγος ήταν ότι η χρήση βίας έθετε σε κίνδυνο τα συμφέροντα των ΗΠΑ στις περιοχές αυτές. Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις ο Krasner ισχυρίζεται ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ρόλος

³⁷ Για μια εμπεριστατωμένη ανάλυση του Αμερικανικού Ιδεαλισμού, του Αμερικανικού Πολιτικού Συστήματος και της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής στην ελληνική βιβλιογραφία βλ. Π. Ήφαιστος από την Ιδεαλιστική Αθωότητα στο πεπρωμένο του Έθνους, Χ. Παπασωτηρίου, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική 1945-2002 και Κ. Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ιδεολογικά Ρεύματα, εκδόσεις Ποιότητα. Επίσης στην ελληνική αρθρογραφία βλ. Μάριος Ευρυβιάδης, Το Αμερικανικό Πολιτειακό Σύστημα και οι αντοχές του, ΗΠΑ: Ο Ιμπεριαλισμός του Πεπρωμένου, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Ενημερωτικό Έντυπο, (τεύχος 183, 16.11.200 και τεύχος 310, 08.08.2001)

³⁸ Ενδεικτικά αναφέρονται η επέμβαση στο Μεξικό το 1914, στο Ιράν το 1953, στη Γουατεμάλα το 1954, στην Κούβα και τη Δομινικανή Δημοκρατία τη δεκαετία του '60 και στη Χιλή μετά το 1970. Οι περιπτώσεις αυτές όπως προαναφέραμε δεν εξηγούνται με όρους συμφέροντος καθώς δεν διακυβεύονταν, ούτε στρατηγικά ζωτικά συμφέροντα, αλλά ούτε και η εδαφική ή η πολιτική ακεραιότητα των ΗΠΑ.

του ιδεαλισμού και η επιρροή του στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και ειδικότερα στον καθορισμό των στόχων. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή οι αμερικανικές επεμβάσεις λαμβάνουν πολλές φορές τη μορφή ιδεολογικής σταυροφορίας.

Στο σύγγραμμα του αυτό ο Krasner προσπάθησε να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους η ιδεολογία διαδραματίζει τόσο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής ενός έθνους σε συγκεκριμένες περιόδους της ιστορικής του πορείας. Επισημαίνει ότι η επιρροή της στην διαμόρφωση της πολιτικής και συγκεκριμένα της εξωτερικής πολιτικής δεν είναι πάντοτε σταθερή, αλλά διαφοροποιείται κατά περιόδους. Κατά τον συγγραφέα στόχους με αποκλειστικά ιδεολογική βάση θέτουν μόνο πολύ ισχυρά ή από πολύ αδύναμα κράτη, δηλαδή κράτη που πραγματικά μπορούν να επιφέρουν αλλαγές ή κράτη που δεν έχουν τη δύναμη να διαμορφώσουν ή να αλλάξουν οτιδήποτε. Υπογραμμίζει ότι όταν διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα ενός κράτους, τότε το εν λόγω κράτος δεν είναι σε θέση να ασκήσει οποιαδήποτε επιρροή στη διεθνή τάξη. Η πολιτική κουλτούρα και η ιδεολογία μπορούν να επηρεάσουν τις προσλαμβάνουσες και κατ' επέκταση την πολιτική, αλλά οι πολιτικοί στόχοι ευθυγραμμίζονται με τα συμφέροντα κάθε κράτους.

Τα κράτη που διαθέτουν τέτοιους συντελεστές ισχύος, που τους δίνουν προεξάρχουσα θέση ανάμεσα στα άλλα κράτη μπορούν να εισάγουν πολιτικές όχι μόνο επεκτατικές αλλά να επιδιώξουν να ασκήσουν ηγεμονικό ρόλο στο σύστημα, να το διαμορφώσουν σύμφωνα με το δικό τους πρότυπο και να επιβάλλουν το πολιτικό όραμά τους. Στην περίπτωση αυτή η ιδεολογία διαδραματίζει το βασικότερο λόγο στη διαμόρφωση πολιτικών και στόχων και παρατηρείται έντονη ιδεολογικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής. Επομένως, μόνο μια μεγάλη δύναμη με απόλυτους συντελεστές ισχύος, οι οποίοι της δίνουν ηγεμονική θέση, δύναται να ασκεί ιδεολογική πολιτική χωρίς να επηρεάζεται από τα διλήμματα ασφαλείας που επικρατούν στο άναρχο διεθνές σύστημα. Στις περιπτώσεις αυτές το διεθνές σύστημα παύει να είναι παράγοντας διαμόρφωσης της διεθνούς συμπεριφοράς του εν λόγω κράτους, καθώς δεν απειλείται με απώλεια της θέσης του ή και συντριβή από τους μηχανισμούς εξισορρόπησης των υπόλοιπων μελών του διεθνούς συστήματος.

Το επιχείρημα της ηγεμονικής ιδεολογίας, αναπτύχθηκε από τον Krasner για να ερμηνεύσει την ιδεολογικοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής σε συγκεκριμένες περιόδους, ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι δύο βασικές παραδοχές του επιχειρήματος αυτού, οι οποίες του προσδίδουν και την τεκμηριωτική

του βάση, είναι αφ' ενός η ιεραρχία των στόχων και αφ' ετέρου η ιεραρχία των αναγκών. Με βάση την πρώτη, την ιεραρχία δηλαδή των στόχων υποστηρίζεται ότι μια ηγεμονική δύναμη μπορεί να επιδιώξει ανώτερους στόχους και να ιδεολογικοποιήσει την εξωτερική πολιτική της, όταν έχει εξασφαλίσει άλλους στόχους ζωτικούς για την ύπαρξη του κράτους της και τη διατήρηση της θέσης της στο διεθνές σύστημα, όπως η προστασία της εδαφικής και της πολιτικής κυριαρχίας και ακεραιότητας. Σ' αυτή την περίπτωση δύναται να επιδιώξει ιδεολογικούς στόχους, να προβεί σε παρεμβάσεις για την αναδόμηση πολιτικών καθεστώτων και τη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος σύμφωνα με το δικό της πρότυπο. Η δεύτερη παραδοχή απορρέει από την ψυχολογία και πρεσβεύει ότι όπως ο άνθρωπος μόλις εξασφαλίσει την ικανοποίηση βασικών του αναγκών επεκτείνει τη δραστηριότητα του σε νέες, κατ' ανάλογο τρόπο και ένα ηγεμονικό κράτος δίνει στην εξωτερική του πολιτική και στους στόχους του ιδεολογική διάσταση όταν δεν διακινδυνεύεται πλέον ο πυρήνας των ζωτικών του συμφερόντων

Ο Luis Hartz στο σύγγραμμά του *Liberal Tradition in America*, επισημαίνει ότι η συμπεριφορά των ΗΠΑ στο διεθνή χώρο είναι απόρροια της ιδεολογικής επικυριαρχίας του Φιλελευθερισμού στην αμερικανική πολιτική σκέψη. Στις Ηνωμένες Πολιτείες το πολιτικό όραμα δεν έχει αμφισβητηθεί ποτέ είτε από την Αριστερά είτε από τη Δεξιά, καθώς η απουσία φεουδαρχικών δομών και η αποτυχία του σοσιαλισμού να αρθρώσει πολιτική πρόταση (κυρίως λόγω της απουσίας φεουδαρχικών δομών) είχε ως συνέπεια την επικυριαρχία του Δογματικού Φιλελευθερισμού. Στον πυρήνα του αμερικανικού φιλελεύθερου δόγματος βρίσκεται η πολιτική φιλοσοφία του John Locke. Το Λοκιανό Δόγμα, ενώ στη Δύση αποτελεί τη βάση του Ρασιοναλισμού στα Ηνωμένες Πολιτείες η μη ρασιοναλιστική έκφασή του έχει ως αποτέλεσμα να μην γίνεται καν αντιληπτός ως φιλελευθερισμός. Για το λόγο αυτό στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν υπήρχε ποτέ ένα φιλελεύθερο κόμμα ή κάποιο φιλελεύθερο κοινωνικό κίνημα, απλά ένα φιλελεύθερος τρόπος ζωής, μια εθνικιστική ή «αμερικανική» άρθρωση του Λοκιανού Δόγματος, το οποίο είναι ενσωματωμένο στο Σύνταγμα και σε όλους τους κοινωνικοπολιτικούς θεσμούς

Η επικυριαρχία του δογματικού φιλελευθερισμού στην αμερικανική κοινωνία, ενώ σε ολόκληρο το Δυτικό κόσμο είναι σύμβολο της ατομικής ελευθερίας, στις Ηνωμένες Πολιτείες τείνει να την απειλεί, ιδιαίτερα όταν ενισχύεται με την δύναμη

του σύγχρονου εθνικισμού³⁹. Έκφραση της εκρηκτικότητας του ιδιαίτερου αυτού Λοκιανισμού ή «Αμερικανισμού» αποτελεί η έξαρση της κομμουνιστοφοβίας στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Το γεγονός αυτό είναι σαφής απόδειξη της πεποιθήσης κατά την οποία μια φιλελεύθερη κοινότητα δέχεται πιέσεις είτε σε στρατιωτικό είτε σε ιδεολογικό επίπεδο, μετασχηματίζεται με τρόπο που δεν θυμίζει τον φιλελεύθερο χαρακτήρα της.

Ο αμερικανικός φιλελευθερισμός στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής λαμβάνει είτε την μορφή του απομονωτισμού(Jefferson), ώστε να μην μολυνθεί από τις «αρρώστιες» του Παλαιού Κόσμου, είτε του παρεμβατισμού ώστε να διορθωθούν οι ατέλειές του(Wilson). Αλλά και τον εικοστό αιώνα ο Αμερικανισμός έλαβε τη μορφή σταυροφορίας με έναν ουίλσιανικό τρόπο, προβάλλοντας την ηγετική του μορφή στις κοινωνίες της Ευρώπης και της Ασίας. Η απόλυτη αυτή εθνική ηθική είναι και ο λόγος για τον οποίο οι ΗΠΑ εισέρχονται στη διεθνή σκηνή όταν οι πόλεμοι μετατρέπονται σε επαναστάσεις ώστε να αντιμετωπίζονται σε ιδεολογική βάση.

Οι Αμερικανοί είθισται να θεωρούν ως βασικό κριτήριο που προσδιορίζει τη γνώμη τους για τους άλλους λαούς, το βαθμό ομοιότητας με το δικό τους κοινωνικοπολιτικό πρότυπο. Ο χαρακτήρας του Αμερικανικού Φιλελευθερισμού είναι απόλυτος και δυσχεραίνει την επικοινωνία με τα άλλα κράτη τα οποία δεν μοιράζονται τις ίδιες φιλελεύθερες αξίες Σύμφωνα με τον αμερικανικό τρόπο σκέψης, η ιστορία έδωσε μια «αμερικανική πρόταση» που μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Βασικοί άξονες στη διαμόρφωση της εξωτερικής τους πολιτικής, οι οποίοι διαγράφηκαν με σαφήνεια ειδικότερα στην αμερικανική πολιτική στον Τρίτο Κόσμο, είναι κατ' αρχήν ότι η αλλαγή και η ανάπτυξη είναι εφικτοί στόχοι, ότι όλα τα καλά πάνε μαζί, ο ριζοσπαστισμός είναι επικίνδυνος και απευκταίος και ότι η κατανομή της ισχύος είναι σημαντικότερη από τη συγκέντρωσή της. Αυτές ακριβώς οι κατευθυντήριες αρχές αντανakλούν φιλελεύθερες δεσμεύσεις στην ιδέα του ατομισμού και τη δημοκρατία, αλλά και την ιδιαίτερη αμερικανική εμπειρία της ταχείας ανάπτυξης και κοινωνικής εξέλιξης χωρίς επαναστάσεις και κοινωνικές

³⁹ Σύμφωνα με τον Hartz

αναταραχές⁴⁰. Κατά συνέπεια ιδεολογίες ξένες ως προς τις φιλελεύθερες ιδέες θεωρούνταν απειλή για την πολιτική παράδοση των ΗΠΑ⁴¹.

Ο Hartz επιχείρησε να δικαιολογήσει και την «επιλεκτικότητα» που επιδείκνυε συχνά η αμερικανική κυβέρνηση στην ανοχή καθεστώτων διαφορετικών από το αμερικανικό πολιτικό σύστημα. Βασική παραδοχή είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες προτιμούσαν να συνδιαλέγονται με δημοκρατικά καθεστάτα. Στις περιπτώσεις ωστόσο που αυτό δεν ήταν εφικτό προτιμούσαν τα δεξιά ολοκληρωτικά καθεστάτα από τα αριστερά. Η εν λόγω προτίμηση είναι συμβατή με τη Λοκιανή παράδοση. Ο βασικός λόγος είναι ότι τα δεξιά ολοκληρωτικά καθεστάτα είναι πιθανότερο να αποδεχτούν την ιδιωτική σφαίρα δράσης τόσο στην οικονομική ζωή όσο και σε άλλους τομείς της δημόσιας ζωής και δράσης, αλλά επιδιώκουν επίσης, αντίθετα από τα ολοκληρωτικά καθεστάτα με αριστερή ιδεολογική βάση, μικρότερη κρατική παρέμβαση⁴².

Ένα δόγμα εξωτερικής πολιτικής το οποίο δίνει έμφαση στη σχέση της αμερικανικής ταυτότητας με την έννοια της Δημοκρατίας έχει βαθιές ρίζες στην Αμερικανική Ιστορία⁴³. Ο Michael Doyle στο βιβλίο *Ways of War and Peace* επισημαίνει ότι η διεθνής προώθηση της Δημοκρατίας ήταν ανέκαθεν βασική διάσταση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι από τα ελάχιστα φιλελεύθερα κράτη που έχουν διαμορφώσει την εθνική τους ταυτότητα

⁴⁰ Packenham, *Liberal America and the Third World*, ch.3, παρατίθεται στο S. Krasner, *Defending the National Interest. Raw Materials Investments and U.S. Foreign Policy*

⁴¹⁴¹ Στην περίπτωση αυτή ανήκει και ο Κομμουνισμός., οι βασικές αρχές του οποίου διαφοροποιούνταν ριζικά από τα αμερικανικά πολιτικά ιδεώδη, τα οποία είχαν διαμορφωθεί εκτός σοσιαλιστικού πλαισίου και ήταν ριζικά αντίθετα με την σοσιαλιστική ιδεολογία, η οποία δεν άσκησε ποτέ καμία επιρροή στην πολιτική εξέλιξη της αμερικανικής κοινωνίας. Ο κομμουνισμός έδινε έμφαση σε συγκεκριμένες ανισότητες και δυσαρμονίες εντός του κοινωνικού πλαισίου. Υποστήριζε τη βίαιη αλλαγή της καθεστηκυίας τάξης, απέρριπτε τον ατομικισμό και έδινε εκτεταμένη ισχύ στο κράτος. Όλα αυτά καθιστούσαν για τους αμερικανούς ηγέτες την ιδεολογία του Κομμουνισμού την πιο επικίνδυνη από οποιαδήποτε άλλη ιδεολογία

⁴² Επιπρόσθετα πρέπει να επισημάνουμε ότι τα δεξιά καθεστάτα ήταν απίθανο σχεδόν να δεχτούν εξωτερική υποστήριξη, σε αντίθεση με τα αριστερά όπου η απειλή της ΕΣΣΔ ήταν πάντοτε παρούσα. Η συνδρομή και υποστήριξη της ΕΣΣΔ στα κομμουνιστικά καθεστάτα σ' όλη την υφήλιο καθιστούσε λιγότερο εφικτή την αλλαγή των καθεστώτων αυτών και την αναπροσαρμογή τους στα αμερικανικά ιδεώδη και αξίες.

⁴³ Joshua Muravchiv, *Exporting Democracy*, ch.1 Published for the American Enterprise Institute, AEI Press, Washington D.D, 1991

ούτως ώστε να αντανακλά με τον πιο ευκρινή τρόπο τις θεμελιώδεις αρχές τους. Αρχές τις οποίες έχουν μετουσιώσει σε εθνική στρατηγική. Επικαλείται ένα παλαιότερο επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο τα επιθετικά ένστικτα των αυταρχική ηγετών και των κυβερνώντων κομμάτων των ολοκληρωτικών καθεστώτων οδηγούν τα κράτη σε εμπόλεμες συγκρούσεις σε αντίθεση με τα φιλελεύθερα τα οποία βάση των αρχών που τα διέπουν όπως η ισονομία, η ελευθερία του λόγου και άλλες πολιτικές ελευθερίες, η αναγνώριση της ατομικής ιδιοκτησίας και η αντιπροσώπευση μέσω εκλογών προωθούν την ειρήνη και την τάξη τόσο στο εσωτερικό όσο και στο διεθνές περιβάλλον ενός κράτους. Επομένως τα φιλελεύθερα κράτη είναι φιλειρηνικά καθώς οι πολίτες οι οποίοι και επιφορτίζονται το κόστος μιας πολεμικής σύρραξης και εκλέγουν τις κυβερνήσεις τους απομακρύνουν τις κοινωνίες τους από το ενδεχόμενο του πολέμου καθώς οι συνέπειες μιας τέτοιας εξέλιξης θα επέφεραν αρνητικές συνέπειες στις προσδοκίες κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Η ειρήνη και η Δημοκρατία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες . Το επιχείρημα αυτό ήταν μέρος της ρητορικής πολλών αμερικανών προέδρων κατά τη διάρκεια της Αμερικανικής Ιστορίας. Ο Πρόεδρος Ουίλσον εισήλθε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για να καταστήσει τον κόσμο ασφαλέστερο για τη Δημοκρατία. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η επίθεση στο Pearl Harbor έδωσε το έναυσμα για να εισέλθουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στον πόλεμο στο πλευρό των υπολοίπων δημοκρατικών κρατών εναντίον του Φασισμού. Μετά τον πόλεμο συνέβαλλαν στη δημιουργία και την εδραίωση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών , στόχος του οποίου πέρα από τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια είναι και η προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλων θεμελιωδών ελευθεριών. Ο Πρόεδρος Ρέγκαν σε ομιλία του στη Βρετανική Βουλή το 1982 υποστήριξε ότι οι κυβερνήσεις οι οποίες στηρίζονται στο σεβασμό της ατομικής ελευθερίας, αυτοπεριορίζονται και διατηρούν καλές προθέσεις κατά την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Τότε διακήρυξε και ως βασικό στόχο της εξωτερικής του πολιτικής «την σταυροφορία για την ελευθερία» και την «εκστρατεία για τη δημοκρατική ανάπτυξη». Μεταψυχροπολεμικά ο Πρόεδρος Κλίντον συνέχισε την παράδοση καθιστώντας τη «δημοκρατική διεύρυνση» το επίκεντρο του δόγματος διακυβέρνησής τους. Οι υποστηρικτές του φιλελεύθερου αυτού ιδεαλισμού υποστηρίζουν ακόμη και στρατιωτικές επεμβάσεις υπό την προϋπόθεση πάντα ότι υπηρετούν δημοκρατικά ιδανικά αλλά και την προώθηση αμερικανικών αξιών, πρακτική η οποία έλαβε χώρα στο πλαίσιο άσκησης εξωτερικής πολιτικής όλων των παραπάνω διακυβερνήσεων. Η

πεποίθηση ότι οι Δημοκρατίες δεν πολεμούν επανήλθε στη ρητορική της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι Νεοσυντηρητικοί και ο Μπούς ισχυρίζονται ότι έχουν αναλάβει την αποστολή της διάδοσης της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Ο εχθρός είναι η τρομοκρατία και όσοι την υποθάλπουν (rogue states) και ο ριζοσπαστικός ισλαμισμός. Το μέσο υλοποίησης της αποστολής είναι η μονομερής δράση και οι ad hoc συμμαχίες, το οποίο μετουσιώνεται στις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ

Ο Martin Wight στο έργο «Διεθνής Θεωρία, τρία ρεύματα σκέψης»⁴⁴ ορίζει τους Επαναστατικούς ως εκείνους που πιστεύουν με πάθος στην ηθική ενότητα της κοινωνίας των κρατών ή της διεθνούς κοινωνίας, ταυτίζονται με αυτήν και συνεπώς, αφ' ενός ισχυρίζονται ότι μιλούν εξ ονόματος αυτής και αφ' ετέρου αισθάνονται το χρέος να την πραγματώσουν ως πρώτο στόχο της διεθνούς πολιτικής.

Το βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας των Επαναστατικών⁴⁵ είναι η εξομοίωση των διεθνών σχέσεων με την εσωτερική πολιτική. Ο Martin Wight αναγνωρίζει τρεις τρόπους εξομοιωτικής πολιτικής που διαθέτει το ρεύμα των Επαναστατικών: η δογματική ομοιομορφία, ο δογματικός ιμπεριαλισμός και ο κοσμοπολιτισμός. Σύμφωνα με την επαναστατική θεωρία απαιτείται ομοιογένεια μεταξύ των μελών της διεθνούς κοινωνίας, επομένως μεταξύ των κρατών. Αυτό προϋποθέτει δομική συμμορφία και ιδεολογική ομοιογένεια (Δογματική Ομοιομορφία). Η κλασσική έκφραση αυτού του είδους είναι η πραγματεία του Κάντ Perpetual Peace. Σ' αυτήν ο Κάντ διαπραγματεύεται μια ιδεώδη, φανταστική

⁴⁴ Martin Wight, Διεθνής Θεωρία. *Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης. Εκδόσεις Ποιότητα*

⁴⁵ Το ρεύμα των Επαναστατικών αναβίωσε την ιδέα της μειονότητας των στοχαστών το Μεσαίωνα για μια ενιαία ανθρώπινη δημοκρατία, για ένα imperium mundi (Dante), να προάγουν τη διεθνή κοινωνία σε ένα παγκόσμιο κράτος, να το καθορίσουν και να το καταστήσουν υπέρ-κράτος. Ένας από τους θερμότερους υποστηρικτές αυτής της άποψης ήταν και ο Christian Wolf, ο οποίος εισηγήθηκε την ιδέα της civita maxima, ότι δηλαδή η διεθνής κοινωνία ήταν μια μεγάλη κοινωνία ή ένα υπέρ-κράτος, της οποίας πολίτες ήταν τα μεμονωμένα κράτη και η οποία είχε το δικαίωμα άσκησης εξουσίας. Η ιδέα της civita maxima δεν ήταν επινόηση του C.Wolf, αλλά εκείνος τη έδωσε πιο εκλαϊκευμένη μορφή. Αναπτύχθηκε το δέκατο έκτο αιώνα από τους Καθολικούς, ιδιαίτερα από τον Francesco de Vittoria, ο οποίος αναφέρθηκε σε μια ανθρώπινη κοινότητα, της οποίας μέλη θα αποτελούσαν όλα τα κράτη, με τις αποφάσεις της πλειοψηφίας δεσμευτικές για όλα τα μέλη. Η ιδέα αυτή αναπτύχθηκε και από τους Προτεστάντες, χαρακτηριστικά από τον Gentili, ο οποίος υποστήριξε ότι «η διακυβέρνηση του κόσμου έγκειται στην ισχύ της συνένωσης της πλειοψηφίας του κόσμου»⁴⁵. Κύριος εκφραστής της ωστόσο θεωρείται ο Καλβίνος.

συνθήκη αιώνιας ειρήνης, το πρώτο και καθοριστικό άρθρο της οποίας είναι το δημοκρατικό πολίτευμα, το οποίο πρέπει να υιοθετήσουν όλα τα κράτη⁴⁶. Η διεθνής ειρήνη είναι ανέφικτη αν δεν αποκτήσουν όλα τα κράτη την ίδια ιδεολογική βάση⁴⁷.

Ένας δεύτερος τρόπος εξομοίωσης είναι κατά τον Martin Wight ο Δογματικός ή Ιδεολογικός Ιμπεριαλισμός. Σύμφωνα με τον τρόπο αυτό μια μεγάλη δύναμη επιχειρεί να διαδώσει συγκεκριμένα πιστεύω και ιδεολογία και να επιβάλλει κάποιου είδους ιδεολογική ομοιομορφία⁴⁸. Σύμφωνα με τον Martin Wight η κοινή θεωρία – πεποίθηση που εδράζει πίσω από τις εν λόγω προσπάθειες ιδεολογικού ιμπεριαλισμού μπορεί να ονομαστεί θεωρία του εκλεκτού λαού ή της αυτοκρατορικής θείας κλήσης. Η θεωρία αυτή έχει δύο πηγές, η πρώτη βρίσκει έρεισμα στην Παλαιά Διαθήκη. Από αυτή προέρχεται και η έννοια του «εκλεκτού λαού». Οι Εβραίοι ήταν ο πρώτος «εκλεκτός λαός» στην ιστορία και το πρώτο έθνος το οποίο ισχυρίστηκε ότι αποτελούσε κομιστή ενός υψηλότερου νοήματος και ήταν επιφορτισμένο με μια Θεία αποστολή. Ωστόσο οι Εβραίοι δεν ήταν ο μόνος λαός που στη ρητορική του

⁴⁶ Η αρχή του Κάντ εξελίχθηκε από τον Mazzini σε μια πιο ακραία θέση, η οποία υποστήριζε ότι δεν υφίσταται έγκυρη διεθνής κοινωνία από τη στιγμή που όλα τα μέλη της δεν είναι έθνη-κράτη. Αυτή η θέση αποτέλεσε την ιδεολογική αφετηρία της αρχής της αυτοδιάθεσης, οποία έφτασε στο ζενίθ το 1919. Στην Κοινωνία των Εθνών δόθηκε επαναστατική διάθεση και χροιά από την αρχική αξίωση του Ουίλσον, να είναι μια κοινωνία δημοκρατικών εθνών. Η προσπάθεια των Ηνωμένων Εθνών να αποκλείσουν την Ισπανία από τη διεθνή κοινωνία του 1946, ήταν ένα παράδειγμα μεταπολεμικού Επαναστατισμού. Εξέφρασε την προσπάθεια του Οργανισμού να διασφαλίσει ιδεολογική ομοιογένεια ισχυροποιώντας το ρεύμα του αντι-φασισμού ή του φιλειρηνισμού. Η αρχή της αυτοδιάθεσης της οποίας ιδεολογική αφετηρία είναι η ρητορική του Mazzini και του Wilson αποτελεί το κίνητρο για τη δημιουργία του Κινήματος των Αφρο-ασιατικών Αδέσμευτων Κρατών και τον αγώνα ενάντια στην αποικιοκρατία. Απώτερος στόχος ήταν η δημιουργία μιας ομοιογενούς διεθνούς κοινωνίας, μιας κοινωνίας αυτοπροσδιοριζόμενων εθνών- κρατών. Κάθε ίχνος ιμπεριαλισμού έπρεπε να εξαλειφθεί.

⁴⁷ Ωστόσο ιστορικά έχει διαπιστωθεί ότι η αρχή της ιδεολογικής ομοιομορφίας δύναται να έχει διάφορες εκφάνσεις και να την επικαλεστούν ιδεολόγοι διαφορετικής φιλοσοφικής βάσης. Η αρχή του Κάντ χρησιμοποιήθηκε για παράδειγμα από τον Τσάρο Αλέξανδρο τον Α' και τον Μέττερνιχ στην Ιερή Συμμαχία, λαμβάνοντας αντι-επαναστατική μορφή, επιτάσσοντας τη συμμόρφωση και την νομιμοφροσύνη των μελών της διεθνούς κοινωνίας. Η Ιερή Συμμαχία αποτελούσε για τη Γαλλική Επανάσταση ό,τι ο Φασισμός για τον Κομμουνισμό. Στην Ιερή Συμμαχία η μοναδική αρχή ήταν ο Θεός, ενώ για τους ηγέτες της Γαλλικής Επανάστασης τα δικαιώματα του ανθρώπου.

⁴⁸ Υπάρχουν πολλά ιστορικά παραδείγματα, ο Σταλινισμός στην Ανατολική Ευρώπη είχε αυτή τη μορφή, αλλά και η Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία σε όποιες περιοχές κατακτούσε προσπαθούσε να αλλάξει την υφιστάμενη πολιτειακή κατάσταση με στόχο την εδραίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

περιλάμβανε τέτοιες έννοιες⁴⁹. Ανάλογες πεποιθήσεις μπορούμε να διακρίνουμε και σ' όλη την διάρκεια της Αμερικανικής Ιστορίας από τον αποχαιρετιστήριο λόγο του Ουάσινγκτον έως τη σημερινή ρητορική του Προέδρου Μπους. Η ιδέα του «εκλεκτού λαού» ταυτίζεται στην αμερικανική ιστορία με την έννοια του Πεπρωμένου του Έθνους και εκφράζεται με χαρακτηρισμούς όπως «ο Αμερικανός αυτός ο Νέος Άνθρωπος»⁵⁰ ή όταν περιγράφεται το αμερικανικό έθνος σαν «ένα έθνος το οποίο γεννήθηκε σε συνθήκες ελευθερίας και είναι αφοσιωμένο στην αρχή ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι»⁵¹.

Μια δεύτερη πηγή που έχει ασκήσει επιρροή στην δημιουργία της πεποίθησης περί αυτοκρατορικής ή θείας κλήσης είναι ο Βιργίλιος, ο οποίος δημιούργησε τη μορφή ενός ανθρώπου επιφορτισμένου με μια αποστολή, καθοδηγούμενου από τη μοίρα, ορμώμενου από τη δύναμη του Θεού και ακολουθώντας το προσωπικό του πεπρωμένο. Στο πόνημα αυτό υπάρχει η υπέρτατη έκφραση της αυτοκρατορικής αποστολής της Ρώμης, όπου η πίστη σ' αυτήν την αποστολή επηρέασε τον Αύγουστο και σφράγισε τη μεσαιωνική κουλτούρα. Η πίστη αυτή διοχετεύτηκε στο χώρο των διεθνών σχέσεων από το έργο του Δάντη De Monarchia, όπου διαπραγματεύεται την ιδέα περί μοναδικότητας του ανθρώπινου είδους, το οποίο μπορεί να ολοκληρωθεί μόνο από μια κυβέρνηση, το ρόλο της οποίας έχει κληθεί από τη Θεία Πρόνοια να διαδραματίσει αποκλειστικά η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Σήμερα πολλοί επισημαίνουν ομοιότητες στη ρητορική των αμερικανικών κυβερνήσεων και την ερμηνεία της διεθνούς δράσης τους και τους διεθνούς τους ρόλου με την πρακτική και τη ρητορική της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ένας τρίτος τρόπος εξομοιωτικής πολιτικής είναι ο λεγόμενος κοσμοπολιτισμός, ο οποίος αναλύεται στη διακήρυξη μιας παγκόσμιας κοινωνίας ατόμων, η οποία υπερβαίνει την έννοια του Έθνους ή του κράτους, αποδυναμώνοντας

⁴⁹ Υπήρχαν κι άλλοι λαοί που υιοθέτησαν παρόμοιες διεκδικήσεις και υποστήριζαν ότι εκείνοι είναι ο «εκλεκτός λαός». Ιστορικά παραδείγματα είναι η Γερμανία του Χίτλερ, όπου βασικό επιχείρημα των Εθνικοσοσιαλιστών ήταν ότι οι Γερμανοί ήταν ο νέος εκλεκτός λαός. Η Αγγλία το δέκατο έβδομο αιώνα συμπεριφερόταν σαν να αποτελούσε εκείνη τη χώρα του εκλεκτού λαού, όταν για κάποιο διάστημα έγινε κυρίαρχη δύναμη στην Ευρώπη. Επίσης τόσο στην Πουριτανική Αγγλία όσο και στη Λουθηρανική Γερμανία ήταν ευκρινείς οι διδαχές της Παλαιάς Διαθήκης.

⁵⁰ Τον όρο αυτό τον επικαλέστηκε για πρώτη φορά ο John L. O'Sullivan, εκδότη της Democratic Review, Ιούλιος – Αύγουστος 1845

⁵¹ Abraham Lincoln, "Gettysburg Address, 12 November 1863", Speeches and Letters (London: J. M. Dent & Sons Ltd., 1936), σελ.213

ή εξαλείφοντας οποιοδήποτε σύνδεσμο. Απορρίπτεται η ύπαρξη μιας κοινωνίας κρατών και η μόνη αποδεκτή είναι μια διεθνής κοινωνία ατόμων. Αυτή ακριβώς είναι και η έννοια του κοσμοπολιτισμού. Στην έκκληση για μια μετάβαση από την φανταστική διεθνή κοινωνία των κρατών στην αληθινή διεθνή κοινωνία των ατόμων εδράζεται και η ουσία αυτού που ονομάζεται «ιδεαλισμός» και αντιπαραβάλλεται στη διεθνή πολιτική με τον Ρεαλισμό. Χαρακτηριστικά ο R. E. Osgood αναφέρει ότι «οι Ιδεαλιστές πρέπει να θέτουν ως βασική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση των φιλελεύθερων και ανθρώπινων αξιών τη δημιουργία μιας αδελφότητας του ανθρώπινου είδους, στην οποία όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως εξωτερικών, κοινωνικών, θρησκευτικών ή πολιτικών διαφορών, θα έχουν ίση συμμετοχή και οι ανθρώπινες διενέξεις θα επιλύονται με βάση τη λογική, την ηθική και το δίκαιο και όχι με τη χρήση φυσικής δύναμης, καταναγκασμού ή βίας⁵²».

Ο ιδεαλιστής επιθυμεί τη δημιουργία μιας αδελφότητας του ανθρώπινου είδους στην οποία η διεθνής πολιτική θα εξομοιωθεί με την κατάσταση της εσωτερικής πολιτικής. Η τάση αυτή είναι ιδιαίτερα αισθητή στον αμερικανικό τρόπο σκέψης. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Kennan «είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη μας ότι στις διεθνείς σχέσεις διαπραγματευόμαστε με τις κυβερνήσεις και όχι με τους λαούς. Σε πολλούς Αμερικανούς αυτό δεν αρέσει. Η Αμερικάνικη νοοτροπία καλλιεργεί μια λαχτάρα για σχέσεις μεταξύ των λαών, αδιατάρακτες από την ολέθρια ανάμειξη των κυβερνήσεων.⁵³

Ανάμεσα στους εκπροσώπους του Επαναστατισμού στην ιστορία των διεθνών σχέσεων, υπάρχουν πολλές αποκλίσεις αναφορικά με τα μέσα που επικαλούνται για να επιβάλλουν ή να εδραιώσουν την ιδεολογία τους. Μια ανάλογη διάκριση έχει πραγματοποιήσει και ο Niebuhr στο έργο του Faith and History, ο οποίος διέκρινε τους ουτοπιστές σε ήπιους και σκληρούς. Ο σκληρός επαναστατισμός επικαλείται τη χρήση βίας ως μέσο για την επίτευξη των στόχων του. Ιστορικά παραδείγματα τα οποία μπορούμε να επικαλεστούμε είναι ο Lenin, ενώ ο Kant και πολύ αργότερα W.Wilson υποστήριζαν τον ιδεαλισμό στις διεθνείς σχέσεις, μέσα από συνεργατικές δομές και θεσμούς .

⁵² R. E. Osgood, *Ideals and Self Interest in America's Foreign Relations*, (Chicago: University of Chicago Press, 1953)

⁵³ George F. Kennan, *Realities of American Foreign Policy*(London, Oxford, University Press, 1954)

Συνοψίζοντας την αναφορά μας στη θεωρία του Επαναστατισμού⁵⁴ και των τριών ρευμάτων διαπιστώνουμε ότι το ρεύμα της δογματικής ομοιομορφίας παρά του ότι δεν λαμβάνει ακραίες θέσεις, καθώς αποδέχεται την ύπαρξη μιας κοινωνίας κρατών η οποία επιτρέπει στην πλειοψηφία, βασικό χαρακτηριστικό της οποίας είναι ιδεολογική καθαρότητα, να ενθαρρύνει ή να εξαναγκάσει την μειονότητα σε συμμόρφωση, δεν είναι επιτυχές αν δεν οδηγεί σε ανατροπή ή παρέμβαση των υφιστάμενων καθεστώτων. Ο συνδυασμός ωστόσο της δογματικής ομοιομορφίας με τον δογματικό ιμπεριαλισμό επιφέρει με μεγαλύτερη ασφάλεια τα επιθυμητά αποτελέσματα. Μια ιδεολογική αυτοκρατορία θα προωθεί την ομοιομορφία στο εσωτερικό της πιο αποτελεσματικά, ώστε να δημιουργήσει μια κοινωνία κρατών από την οποία θα έχει εξαλειφθεί το στοιχείο της ετερογένειας και της πολυμορφίας, με απώτερο στόχο τη διάλυση της κοινωνίας αυτής και την αναγωγή της σε ένα κοσμοπολίτικο παγκόσμιο κράτος, το οποίο θα έχει υιοθετήσει τις αρχές και τις αξίες της κυρίαρχης ιδεολογίας⁵⁵.

Κεφ.2 Περίοδος Προεδρίας Ουίλσον-Περίοδος Προεδρίας Ρούζβελτ

Περίοδος Προεδρίας Ουίλσον

Ο Αμερικανικός Ιδεαλισμός του 20^{ου} αιώνα ενίσχυσε τόσο τις απομονωτικές όσο και τις παρεμβατικές τάσεις. Ο Πρόεδρος W. Wilson υποστήριξε αρχικά, ότι η μη ανάμειξη των ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο θα τους επέτρεπε να διατηρήσουν την αθωότητά τους και να παράσχουν ένα θετικό, ηθικό παράδειγμα σε

⁵⁴ Ωστόσο ένας μελετητής των διεθνών σχέσεων μπορούσε εύστοχα να επισημάνει ότι από τη στιγμή που το ζητούμενο δεν είναι η αναζήτηση και δημιουργία στο πλαίσιο συγκεκριμένων συνθηκών, συνεργατικών δομών, αλλά η ομοιογένεια μεταξύ των κρατών, μελών μιας διεθνούς κοινωνίας και συγκεκριμένα η επίτευξη «δομικής συμμορφίας» και «ιδεολογικής ομοιομορφίας», τότε πρόκειται για μια «επαναστατική επιταγή», όπως προείπαμε, η οποία στην καλύτερη περίπτωση είναι απλά ασύμβατη με την πραγματική κατάσταση των διεθνών σχέσεων (εθνικές ιδιαιτερότητες, ιδεολογικές διαφοροποιήσεις τα οποία συνιστούν την ετερότητα που χαρακτηρίζει το διεθνές σύστημα) και στην χειρότερη λαμβάνουν τη μορφή επιβολής μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας ή αρχών περιλαμβάνοντας συχνά εκτεταμένη χρήση βίας.

⁵⁵ Παραδείγματα στην ιστορία των διεθνών σχέσεων αποτελούν η Γαλλική Δημοκρατία του Ναπολέοντα, η Ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ και ο Σταλινισμός στην Ανατολική Ευρώπη.

όλον τον κόσμο. Στη συνέχεια, όταν η διατήρηση της ουδετερότητας αποδείχθηκε ανέφικτη και οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήχθησαν στον πόλεμο, ο ιδεαλισμός εφαρμόστηκε σε εντελώς διαφορετική βάση και είχε εντελώς διαφορετική ρητορική και επιδιώξεις. Στην ομιλία του στο Κογκρέσο τον Απρίλιο του 1917 υποστήριξε «αν οι Αμερικάνοι έπρεπε να χύσουν το αίμα τους θα γινόταν για τη Δημοκρατία, για το δικαίωμα εκείνων που υποτάσσονται στην εξουσία να έχουν φωνή, για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των μικρών εθνών, για μια παγκόσμια επικυριαρχία του καλού από ένα κονσέρτο ελεύθερων ανθρώπων οι οποίοι θα φέρουν ειρήνη και ασφάλεια σε όλα τα έθνη και να ελευθερώσουν επιτέλους τον κόσμο..»⁵⁶. Αντί να δικαιολογεί την επιφυλακτικότητα, παρείχε το κίνητρο για μια μεγάλη σταυροφορία με στόχο την καταστροφή των εχθρών του δημοκρατικού πολιτεύματος και τη δημιουργία ενός κόσμου όπου θα επικρατούσε παγκόσμια ειρήνη στη βάση των αμερικανικών πολιτικών αρχών και ιδεών. Ο Πρόεδρος Wilson υποστήριξε ότι «...ο κόσμος πιστεύει στην Αμερική όπως σε κανένα άλλο οργανωμένο έθνος του μοντέρνου κόσμου...η Αμερική έχει το απόλυτο προνόμιο να εκπληρώσει την αποστολή της και να σώσει τον κόσμο». Σύμφωνα με την ουίλσονιανή αντίληψη, η δημοκρατία ήταν ο καλύτερος τρόπος διακυβέρνησης και το μοναδικό πλαίσιο προώθησης του καλού της ανθρωπότητας.. Επομένως η διάδοση του δημοκρατικού πολιτεύματος ήταν επιτακτική. Τεκμηρίωνε την πεποίθησή του αυτή υποστηρίζοντας, ότι εάν οι κυβερνήσεις επιλέγονται αποκλειστικά από το λαό και εκφράζουν τη βούλησή του, τότε οι λαοί δεν θα έχουν κανένα συμφέρον να διεξάγουν πόλεμο μεταξύ τους. Προσδίδοντας οικουμενική διάσταση στις αρχές αυτές δήλωσε σχετικά στη Γερουσία «...αυτές είναι οι αμερικανικές αρχές, ...οι οποίες είναι επίσης αρχές και πολιτικές για οποιονδήποτε, για κάθε σύγχρονο έθνος, για κάθε συνειδητοποιημένη κοινότητα. Είναι αρχές της ανθρωπότητας και πρέπει να υπερισχύσουν». Ωστόσο οι μεγάλες ανθρώπινες απώλειες που επέφερε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος σε συνδυασμό με την προβληματική διαδικασία ειρήνευσης αναβίωσε τις ανησυχίες και τους φόβους των Αμερικανών αναφορικά με τη διαφθορά και την επιμεμπτή ευρωπαϊκή σύγκρουση ισχύος και ενίσχυσε το αίσθημα ηθικής ανωτερότητας των ΗΠΑ. Κατά συνέπεια, το Κογκρέσο και κατ' επέκταση η Αμερικανική κοινωνία δεν ήταν ακόμη έτοιμη για ένα

⁵⁶ Παρατίθεται στο John Gerard Ruggie, "The Past as a Prologue? :Interests, Identity, and American Foreign Policy", International Security, Vol.21, No.4, (Spring 1997)

τόσο μεγάλο βήμα και μεγαλύτερη ανάμειξη στις διεθνείς εξελίξεις όποτε απέρριψε τις προτάσεις του Wilson για τον μεταπολεμικό κόσμο⁵⁷.

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η επίκληση οικουμενικών κριτηρίων ηθικής και δικαιοσύνης στη διάρκεια του Μεσοπολέμου δεν περιορίζονταν στις ΗΠΑ αλλά είχαν απήχηση και σε άλλα μέρη του κόσμου, όπου οι κοινωνίες είχαν πιστέψει στον ιδεαλισμό και το όραμα του Ουίλσον για ένα καλύτερο και ειρηνικό κόσμο. Οι τραγικές συνέπειες του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και οι μνήμες που ήταν ακόμη νωπές αναζωπύρωναν την ελπίδα ότι θα έλθει μια μέρα όπου οι λαοί θα ζουν αρμονικά και ειρηνικά μεταξύ τους. Ο W. Wilson ενσάρκωνε την ελπίδα αυτή. Υποστηρικτές της πολιτικής του δεν ήταν μόνο οι πλατιές μάζες που είχαν ταλαιπωρηθεί από τον πόλεμο αλλά και η ευρωπαϊκή πολιτική και διπλωματική ελίτ. Όπως επισημαίνει ο Θ. Χριστοδουλίδης «οι συνθηματολογικές διακηρύξεις και οι πολιτικές ωραιολογίες («να κάνουμε τον κόσμο πιο ασφαλή για τη δημοκρατία» ή «ο πόλεμος για το τέλος των πολέμων») είχαν μεγάλη απήχηση στις μάζες ως εκφράσεις του σταυροφορικού χαρακτήρα της παγκόσμιας σύρραξης»⁵⁸.

Το όραμα του Ουίλσον για τη διεθνή ειρήνη ενσωματωνόταν στα γνωστά «Δεκατέσσερα Σημεία», τα οποία περιελάμβαναν μεταξύ άλλων το αίτημα για κυριαρχική ισότητα και εθνική αυτοδιάθεση, αμοιβαίες εγγυήσεις για πολιτική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα, την κατάργηση της μυστικής διπλωματίας, την ελευθερία της ναυσιπλοΐας, την απάλειψη των οικονομικών φραγμών, τη μείωση των εξοπλισμών, την επιστροφή της Αλσατίας- Λωραίνης στη Γαλλία, την ανακήρυξη ανεξάρτητου πολωνικού κράτους, την εκκένωση των ρωσικών εδαφών και τη διάδοση της Δημοκρατίας σε αυταρχικά καθεστώτα⁵⁹. Στο πλαίσιο αυτό που θα δημιουργούταν η ίδρυση της ΚτΕ θα αποτελούσε «το θεσμικό υποστίλωμα παγίωσης της ειρήνης, θα διασφάλιζε όχι μόνο τη διάρκεια και τη συνεκτικότητα του συμβατικού διακανονισμού που θα εκπονούσε η Συνδιάσκεψη του Παρισιού, αλλά και την ειρηνική μεταβολή του status quo»⁶⁰.

⁵⁷ Ο Thomas J. Knock αναφέρει χαρακτηριστικά στο βιβλίο του, *To end All Wars: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order* (New York: Hill and Wang, 1995, «Η ανησυχία της κοινής γνώμης έγινε εντονότερη στη σκέψη ότι οι Αμερικανοί νέοι θα στέλνονται στην άλλη άκρη της γης κάθε φορά που ένας Γιουγκοσλάβος επιθυμεί να χαστουκίσει έναν Τσέχο...»

⁵⁸ Θ. Χριστοδουλίδης, *Διπλωματική Ιστορία*, σελ.528

⁵⁹ Παρατίθεται στο John Gerard Ruggie, «The Past as a Prologue? : Interests, Identity and American Foreign Policy

⁶⁰ Παρατίθεται στο Θ. Χριστοδουλίδης, *Διπλωματική Ιστορία*, σελ.550

Η ιδεαλιστική αυτή προσέγγιση του Ουίλσον, η οποία είχε έντονο ιεραποστολικό χαρακτήρα είχε ως στόχο οικουμενικά κριτήρια ηθικής και δικαιοσύνης να αναμορφώσουν ένα σύστημα διεθνών σχέσεων το οποίο ίσχυε επί τρεις σχεδόν αιώνες, ανάγοντας την ίδια στιγμή τους διεθνείς οργανισμούς σε βασικούς θεσμούς διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει ο Πρόεδρος Ουίλσον πίστευε ότι οι δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα έπρεπε να διαδοθούν ώστε το διεθνές περιβάλλον να είναι αρμονικό και ειρηνικό για τους λαούς. Αναφορικά με το ρόλο των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα το 1916 υποστήριζε ότι «είμαστε συμμετοχοί, είτε το θέλουμε είτε όχι, στην παγκόσμια ζωή. Τα συμφέροντα όλων των εθνών είναι δικά μας. Ό,τι επηρεάζει την ανθρωπότητα είναι αναπόφευκτα και δική μας υπόθεση, όπως και των εθνών της Ευρώπης και της Ασίας...»⁶¹

Στο πλαίσιο της αντίληψης αυτής έλαβαν χώρα οι αμερικανικές επεμβάσεις στις περιοχές της Καραϊβικής και της Κεντρικής Αμερικής, με το επιχείρημα να δοθεί στους λαούς αυτούς το σύστημα της δημοκρατικής διακυβέρνησης που είχαν στερηθεί. Ακολούθησαν οι επεμβάσεις στο Μεξικό (1914 και 1916), στην Αϊτή (1915) και στον Άγιο Δομίνικο(1916), οι οποίες είχαν σοβαρές συνέπειες γι' αυτές τις χώρες. Χαρακτηριστικά ο Πρόεδρος Ουίλσον υποστήριζε ότι «οι ΗΠΑ είχαν πάει στο Μεξικό το 1914, μετά το βομβαρδισμό της Βέρα Κρούζ, για να υπηρετήσουν την ανθρωπότητα». Επίσης σε κάποια άλλο λόγο του είχε υποστηρίξει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες «είχαν ιδρυθεί για το καλό της ανθρωπότητας» υπενθυμίζοντας την πεποίθηση περί αποστολής των Ηνωμένων Πολιτειών και του Πεπρωμένου του Έθνους. Η διάδοση ωστόσο οικουμενικών αξιών στις υπανάπτυκτες χώρες της Λατινικής Αμερικής, με τρόπο επιβολής αντιφατικό ως προς τις ιδέες που επεδίωκε να διαδώσει, υπέκρυπτε την πρόθεση ενός ισχυρού κράτους να οικοδομήσει μια διεθνής τάξη προς όφελος του δικού του εθνικού συμφέροντος⁶²

Ωστόσο οφείλουμε να επισημάνουμε ότι το διεθνές σύστημα του Μεσοπολέμου παρέμεινε ετερογενές παρά τις προσπάθειες ομοιογένειας σε θέματα ειρήνης και πολέμου στις διεθνείς σχέσεις μέσα από προσπάθειες ενίσχυσης της διεθνούς οργάνωσης, του διεθνούς δικαίου και ανάπτυξης των σχέσεων συνεργασίας

⁶¹ Αποσπάσματα από τις ομιλίες του W. Wilson, August Heckscher, The Politics of W.Wilson: Selections from speeches and Writings, New York, Harper 1956

⁶² Οι επεμβάσεις αυτές που διεξήγαγε η αμερικανική κυβέρνηση υπό την προεδρία του Ουίλσον έρχονταν σε αντίφαση με τις ηθικές αρχές που υποστήριζε .βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική

και εμπιστοσύνης των κρατών σε ιδεαλιστικό πλαίσιο. Η σύγκρουση των τριών ιδεολογικών ρευμάτων της εποχής, κομμουνισμός, φασισμός και κοινοβουλευτισμός, τα διλήμματα ασφαλείας απόρροια της ετερογένειας και της άναρχης φύσης του συστήματος σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές έχθρες και τις ρεβανσιστικές διαθέσεις, υπονόμευσαν κάθε προσπάθεια οικοδόμησης μιας διεθνούς κοινωνίας κρατών, η οποία θα διαπνέεται από οικουμενικά και ηθικά ιδεώδη. Η επιμονή των μεγάλων δυνάμεων της εποχής να άρουν την ετερογένεια του συστήματος και να επιβάλλουν μια κατ' επίφαση ομοιογένεια, βασιζόμενη στην αρμονία των συμφερόντων «αποτελούσε ένα ηθικό τέχνασμα των προνομιούχων ομάδων, προκειμένου να διατηρήσουν και να δικαιολογήσουν την κυρίαρχη θέση τους στο σύστημα»⁶³. Καταδείχθηκε από τη διεθνή πρακτική και τις μετέπειτα εξελίξεις ότι οποιαδήποτε προσπάθεια επιβολής μιας ομοιομορφίας σε ιδεολογικό, πολιτικό επίπεδο, ενδεδυμένης με οικουμενικό μανδύα σε ένα ετερογενές σύστημα, όχι μόνο δεν προωθεί την ιδέα της διεθνούς κοινωνίας, αλλά αντίθετα εγκυμονεί κινδύνους για τη διεθνή σταθερότητα⁶⁴.

Περίοδος Προεδρίας Ρούζβελτ

Η έντονη ιδεολογικοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής συνέβαλλε τόσο στην εισαγωγή των ΗΠΑ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όσο και στην μετέπειτα κλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου. Με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τόσο η Μ. Βρετανία όσο και η ΕΣΣΔ πραγματοποιούσαν κινήσεις, με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση του μεταπολεμικού περιβάλλοντος.

Ο Φ. Ν. Ρούζβελτ ωστόσο δεν είχε το ίδιο περιθώριο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος είχε ιδιαίτερα αναπτυγμένη αντίληψη για τις πραγματικότητες της διεθνούς πολιτικής, περιοριζόταν ωστόσο από την παραδοσιακή άρνηση της αμερικανικής κοινωνίας να συμμορφωθεί με τις ρεαλιστικές και γεωπολιτικές αντιλήψεις του Παλαιού Κόσμου και την απόρριψη κάθε έννοιας ισορροπίας δυνάμεων και σφαιρών επιρροής⁶⁵. Επομένως κάθε κίνηση του Ρούζβελτ στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής έπρεπε να συνάδουν με τα

⁶³ Edward Carr, η Εικοσαετής κρίση

⁶⁴ Παρατίθεται στο Ειρήνη Χειλά, Διεθνής Κοινωνία. Διαχρονικές και Σύγχρονες Αντιλήψεις, σελ. 119-121

⁶⁵ Χαρ. Παπασωτηρίου, Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002

φιλελεύθερα και ιδεαλιστικά ιδεολογήματα, ώστε να γίνουν αποδεκτά από την αμερικανική κοινωνία και να μην απορρίψουν την νέα εμπλοκή στη διεθνή πολιτική και να επιστρέψουν στον απομονωτισμό.

Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι η άρνηση της επικύρωσης της Συνθήκης για την δημιουργία της ΚτΕ, κατέδειξε με τον καλύτερο τρόπο ότι όσον αφορά στην αμερικανική κοινωνία η ανάμειξη στα διεθνή ακολουθείται από εσωστρέφεια και απομονωτισμό, ειδικότερα αν η διεθνής δράση είναι μονομερής. Η σύνδεση μεταξύ απομονωτισμού και μονομερούς δράσης ήταν η εξής, η μονομερής δράση ήταν η αρχή και ο απομονωτισμός το αποτέλεσμα. Με την απόρριψη της ΚτΕ, η χώρα επέμεινε, σύμφωνα με τον Γερουσιαστή William Borah, « να καθορίζει από μόνη της πότε ο παγκόσμιος πολιτισμός ήταν σε κίνδυνο, πότε υπάρχει παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης ελευθερίας ώστε να επιτάσσεται ανάληψη δράσης και να καθορίζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες πότε θα αναλάβουν δράση και τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν⁶⁶. Συνέπεια αυτού μεταξύ άλλων ήταν να τεθεί πολύ υψηλά το κατώφλι, η υπέρβαση του οποίου θα σηματοδοτούσε ζωτικό ή σημαντικό για τα αμερικανικά συμφέροντα ώστε σπάνια μια απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια θα πυροδοτούσε αμερικανική αντίδραση. Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '30, δεν ανέλαβαν καμία δράση που να οδηγούσε ή να συνέβαλλε στην έναρξη πολεμικών συγκρούσεων κυρίως γιατί δεν υπαγορευόταν από καμιά αξία ή καμιά θεσμοποιημένη δέσμευση. Μόνο η επίθεση στο Pearl Harbor 27 μήνες μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στάθηκε ικανή αφορμή για την υπέρβαση αυτού του « συναισθηματικού αδιεξόδου» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Dallek⁶⁷.

Η επίθεση της Ιαπωνίας στο Pearl Harbor τον Δεκέμβριο του 1941, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, ήταν καταλυτικής σημασίας για την είσοδο των ΗΠΑ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο για ακόμη μια φορά υιοθετήθηκε μεσσιανική ρητορική αναφορικά με την αποστολή των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο Πρόεδρος Franklin D. Roosevelt στο ετήσιο μήνυμά του στο Κογκρέσο τον Ιανουάριο του 1962, υποστήριξε ότι «Πολεμάμε σήμερα για ασφάλεια, πρόοδο, και για την ειρήνη, όχι μόνο για τους εαυτούς μας αλλά για όλους τους ανθρώπους, όχι μόνο για μια γενιά, αλλά για όλες. Πολεμάμε για να απαλλάξουμε τον κόσμο από αρχαίους δαίμονες, από αρχαίες ασθένειες». Λαμβάνοντας υπόψη τη Ναζιστική Γερμανία προφανώς οι

⁶⁶ Η δήλωση αυτή εμπεριέχεται στο βιβλίο του Jonas, *Isolationism in America* και παρατίθεται στο άρθρο του Ruggie, *The Past as a Prologue? Interests, Identity and American Foreign Policy*

⁶⁷ Dallek, *The American Style of Foreign Policy*

ισχυρισμοί του Roosevelt δεν απείχαν από την πραγματικότητα. Γεγονός ωστόσο είναι ότι η ίδια ρητορική θα υιοθετείτο και στην περίπτωση οποιασδήποτε άλλης χώρας.

Για τον Πρόεδρο Ρούζβελτ ο σημαντικότερος γεωπολιτικός στόχος και κεντρικό ζήτημα της πολιτικής του ήταν να αποτραπεί μεταπολεμικά μια νέα απομάκρυνση των ΗΠΑ από το ανατολικό ημισφαίριο. Ωστόσο κάθε στόχος εξειδικευμένος και θεμελιωμένος σε ρεαλιστική βάση το πιθανότερο θα ήταν να προκαλέσει την αποστροφή της αμερικανικής κοινωνίας και την είσοδο σε μια νέα φάση απομονωτισμού. Το προηγούμενο της αποτυχίας του W. Wilson και του απομονωτισμού του Μεσοπολέμου λειτουργούσαν ανασταλτικά στον προσδιορισμό του εθνικού συμφέροντος και τη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής με απόλυτα ρεαλιστικά κριτήρια και στη βάση της ισορροπίας δυνάμεων. Ο R. Dallek επισημαίνει ότι η πλειοψηφία της αμερικανικής κοινωνίας ήταν ανέτοιμη να αποδεχτεί το ρεαλισμό του Προέδρου Ρούζβελτ ως κατευθυντήρια γραμμή για τις παρούσες και μελλοντικές ενέργειες των ΗΠΑ στην διεθνή πολιτική⁶⁸. Επομένως η παρουσία των ΗΠΑ στο ανατολικό ημισφαίριο δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί στη βάση γεωπολιτικών όρων. Τον Μάρτιο του 1945 ο Πρόεδρος Ρούζβελτ δήλωνε στο Κογκρέσο ενδύοντας το γεωπολιτικό του μήνυμα και στόχο με ιδεαλιστικούς όρους «Θα αναλάβουμε την ευθύνη για την παγκόσμια συνεργασία ή θα έχουμε την ευθύνη για ακόμα μια παγκόσμια σύρραξη»⁶⁹.

Στην προσπάθεια να αναστείλει ένα ενδεχόμενο νέο ρεύμα απομονωτισμού, οι σύμμαχοί του στην αμερικάνικη εξουσία ήταν με λίγες εξαιρέσεις φιλελεύθεροι ιδεαλιστές, φορείς των διεθνιστικών ιδεαλιστικών τάσεων στην αμερικανική κοινωνία. Ο Ρούζβελτ κατάφερε να παραμείνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες ενεργές στο ανατολικό ημισφαίριο μεταπολεμικά. Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η επίθεση στο Pearl Harbor, γιατί διασκέδασε την πεποίθηση ότι ο απομονωτισμός προστατεύει τις ΗΠΑ από τον διεφθαρμένο Παλαιό Κόσμο και αποτελούσε εγγύηση για τη μη εμπλοκή των ΗΠΑ στις υποθέσεις και τα κακώς κείμενα του ανατολικού ημισφαιρίου. Ενδεχομένως ο Ρούζβελτ να υπερέβαλλε σχετικά με την ισχύ της απομονωτικής τάσης στο εσωτερικό των ΗΠΑ⁷⁰, ωστόσο ήταν σωστή η διάγνυσή

⁶⁸ Robert Dallek, The American Style of Foreign Policy

⁶⁹ Robert Dallek, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1935. Παρατίθεται στο Χαρ. Παπασωτηρίου, Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, σελ.40

⁷⁰ «Είχε εμπεδωθεί η πεποίθηση στην αμερικανική κοινωνία ότι το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ απαιτούσε την ανάληψη ενός ισχυρού και μόνιμου ρόλου στις διεθνείς σχέσεις, αλλά και την υποβολή

του αναφορικά με την πρόθεση της κοινωνίας των Ηνωμένων Πολιτειών να υποστηρίξουν μια εξωτερική πολιτική διαμορφωμένη στη βάση κριτηρίων παραδοσιακής ευρωπαϊκής ρεαλιστικής πολιτικής. Η ένδυση των στόχων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής με ιδεαλιστικούς όρους ήταν επιτακτική. Κεντρικό σημείο της ιδεαλιστικής ρητορικής έγινε η εδραίωση της δημοκρατίας. Ενδεικτική του κλίματος ήταν η δήλωση του Ρούζβελτ το 1945, «η εδραίωση της τάξης στην Ευρώπη...πρέπει να επιτευχθεί με διαδικασίες οι οποίες θα διευκολύνουν τους ανθρώπους με φιλελεύθερες ιδέες να καταστρέψουν και τα τελευταία ίχνη του Ναζισμού και του Φασισμού και να δημιουργήσουν δημοκρατικούς θεσμούς, τους οποίους θα επιλέξουν οι ίδιοι. Αυτή είναι βασική αρχή του Ατλαντικού Χάρτη - (Atlantic Charter)- το δικαίωμα όλων των ανθρώπων να επιλέξουν τη δική τους μορφή διακυβέρνησης- η αποκατάσταση κυριαρχικών δικαιωμάτων και αυτό-διακυβέρνησης στους ανθρώπους αυτούς, οι οποίοι τα στερήθηκαν βίαια από τα κράτη που τους επιτέθηκαν»⁷¹.

Παρά το γεγονός ότι η διακυβέρνηση Ρούζβελτ είχε επίγνωση των πιθανοτήτων που υπήρχαν για την εδραίωση της δημοκρατίας στις περισσότερες περιοχές του κόσμου, παρά ταύτα πρόβαλλε ιδιαίτερα την αναγκαιότητα και τη σημασία του στόχου αυτού, ώστε να εμπεδωθεί από την αμερικανική κοινή γνώμη αλλά και να αποδεχτεί και να υποστηρίξει κατά συνέπεια τη μετακίνηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής από τον απομονωτισμό σε έναν ηγεμονικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Ακόμη και πριν την επίθεση στο Pearl Harbor, ο Πρόεδρος Ρούζβελτ προσπαθούσε να καταστήσει τον αμερικανικό πατριωτισμό συνώνυμο της υπεράσπισης της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Χαρακτηριστικά δήλωνε τον 1941 «Λέω απλά στον αμερικανικό λαό ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα επιβιώσουν ποτέ σαν μια ευτυχισμένη και γόνιμη όαση ελευθερίας περιτριγυρισμένη από μια έρημο από αδίστακτες δικτατορίες». Αργότερα τον ίδιο χρόνο δήλωνε « Πρέπει να επικρατήσει ελευθερία, παγκόσμια και αιώνια.», «Ο αμερικανικός λαός πραγματοποίησε μια δέσμευση χωρίς όρια, ότι θα υπάρξει ένας ελεύθερος κόσμος». Η συσπείρωση γύρω από τις δημοκρατικές αξίες αποτέλεσε το δρόμο για την υποκίνηση πατριωτικής σταυροφορίας, η οποία θα μπορούσε να επιταθεί μόνο αν το έθνος είχε αναμειχθεί στην πολεμική σύγκρουση.

προτάσεων οι οποίες συνδέονταν με ένα ευρύτερο σχέδιο για τη διεθνή τάξη», Tony Smith , American Mission, p.114

⁷¹ Παρατίθεται στο Tony Smith, American Mission, p.113

Κεφ.3 Μεταπολεμικός Κόσμος

Στην προσπάθειά του να οδηγήσει τον κόσμο σε μια πιο φιλελεύθερη κατεύθυνση ο Πρόεδρος Ρούζβελτ περιέγραφε τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής του με όρους που ήταν γενικά συμβατοί με την κοινή λογική και την σεμνότητα. . Ωστόσο ο απώτερος στόχος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αν και ενδεδυμένος με ιδεαλιστικούς όρους ήταν η αντικατάσταση στο μεταπολεμικό περιβάλλον των σφαιρών επιρροής των μεγάλων δυνάμεων από με ένα πιο ενοποιημένο και κεντρικό διεθνές σύστημα το οποίο θα εδράζεται στην ισχύ των Ηνωμένων Πολιτειών. Άλλωστε οι ΗΠΑ μεταπολεμικά κατείχαν υψηλότερη θέση στον καταμερισμό ισχύος από τους συμμάχους τους. Ωστόσο η απροκάλυπτη προβολή των ρεαλιστικών στόχων των ΗΠΑ και η βούλησή τους να μετασχηματίσουν το διεθνές σύστημα στη βάση της αμερικανικής ισχύος, το πιθανότερο θα ήταν να απορρίπτονταν από τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις. Μόνο οι πραγματικά ασθενείς λαοί ενδεχομένως να αποδέχονταν μια τέτοια πρωτοβουλία, γιατί ένας ενδεχόμενος μετασχηματισμός του διεθνούς συστήματος ίσως τους έδινε τη δυνατότητα να αποκτήσουν κάποια πολιτική ευελιξία.

Ωστόσο ο μεταπολεμικός συσχετισμός ισχύος όπως έχουμε ήδη επισημάνει έδινε τη δυνατότητα στις Ηνωμένες Πολιτείες να επιβάλλουν τη βούλησή τους αλλά και τους οραματισμούς τους για το διεθνές σύστημα. Ο μετασχηματισμός του διεθνούς συστήματος ήταν κάτ' ουσίαν στη διακριτική τους ευχέρεια. Ένα από τα πρώτα εμπόδια στο μετασχηματισμό του διεθνούς συστήματος ο Ρούζβελτ θεωρούσε ότι ήταν οι αυτοκρατορίες και αποικίες των συμμάχων. Συνεπώς ο αντι-ιμπεριαλισμός και όχι ο αντικουμμουνισμός ήταν αρχικά το αντίπαλο ρεύμα στον διακηρυγμένο φιλελευθερισμό των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η αντίδραση της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας ήταν αναμενόμενη. Ωστόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν υποχώρησαν από την αντι-ιμπεριαλιστική τους ρητορική. Δεδομένης όμως της φιλίας τους με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις αλλά και την ανάγκη για μεταπολεμική σταθερότητα, έδωσαν το περιθώριο στις Μεγάλες Δυνάμεις να ορίσουν εκείνες τον τρόπο υποχώρησης από τις αποικίες. Είναι ενδεικτική η δήλωση του Γενικού Γραμματέα Hull, « Ποτέ δεν πιάσαμε την Μ. Βρετανία, τη Γαλλία ή τις Κάτω Χώρες για άμεση παραχώρηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης στις αποικίες τους. Πεποίθησή μας ήταν ότι αυτό θα επέρχοντο μετά από την απαιτούμενη χρονική

περίοδο, μικρή ή μεγάλη, η οποία θα ήταν ανάλογη του επιπέδου ανάπτυξης των αποικιών, ώστε να μπορούν να διατηρήσουν την αυτονομία και την κυριαρχία του κράτους τους».⁷²

Η προώθηση της δημοκρατίας στο διεθνές πεδίο έγινε ιδιαίτερα αισθητή καθώς κατείχε υψηλή θέση στην ιεραρχία των στόχων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Αποκλειστικά αφοσιωμένη στην υπεράσπιση του «ελεύθερου κόσμου», οι Ηνωμένες Πολιτείες μεταξύ άλλων βρέθηκαν να υπερασπίζονται απολυταρχικά καθεστώτα τα οποία εναντιώνονταν του κομμουνισμού. Το φαινόμενο αυτό ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με το γεγονός ότι ο Αμερικανικός Φιλελευθερισμός είχε δεχθεί ισχυρή δόση ρεαλισμού. Ως αποτέλεσμα οι φιλελεύθερες απαιτήσεις περιορίστηκαν και προβάλλονταν επιλεκτικά. Στην αποδυνάμωση του αιτήματος της εδραίωσης της δημοκρατίας συνέβαλλαν κυρίως οι αυξημένες ευθύνες των ΗΠΑ στο διεθνές μεταπολεμικό περιβάλλον. Η εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών αποτελούσε πλέον ένα στόχο μεταξύ πολλών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο η πιο βασική απαίτηση των ΗΠΑ για τον μεταπολεμικό κόσμο ήταν να αποτελείται από ανεξάρτητα κράτη (δηλαδή κράτη που απολάμβαναν την αρχή της αυτοδιάθεσης ή της αυτοδιακυβέρνησης). Ο βαθμός εκδημοκρατισμού των κρατών αυτών ήταν δευτερεύουσας σημασίας.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι υπεύθυνοι για τη διαμόρφωση της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής προσπάθησαν να αποφύγουν τα σφάλματα της περιόδου του Μεσοπολέμου. Ενισχυμένοι από μια αναμφισβήτητη οικονομική και στρατιωτική δύναμη, εδραίωσαν τη συναίνεση γύρω από ζητήματα εξωτερικής πολιτικής αναφορικά με ένα πιο ενεργό ρόλο των ΗΠΑ στις διεθνείς σχέσεις. Για άλλη μια φορά ο ιδεαλισμός διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση consensus αυτού. Ο Πρόεδρος Harry Truman υποστήριξε ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική που ασκείται υπό την προεδρία του είχε ως στόχο τη διαπίστωση κατά πόσο η «Ομιλία επί του Όρους» είχε ακόμη απήχηση. Ο Ρεπουμπλικάνος Γερουσιαστής Arthur Vandenberg υποστήριξε ότι η προεδρία τους θα πρέπει να είναι η «ηθική ηγεσία του κόσμου». Η πεποίθηση αυτή φάνηκε να γίνεται αποδεκτή από την αμερικανική κοινωνία. Κατά το τέλος της δεκαετίας του '40 έρευνες από το Συμβούλιο Έρευνας Κοινωνικής Επιστήμης (Social Science Research Council) και το περιοδικό Fortune κατέδειξαν ότι οι περισσότεροι Αμερικανοί πίστευαν ότι οι

⁷² Hull, Memoirs, παρατίθεται στο Tony Smith American Mission

Ηνωμένες Πολιτείες έπρατταν εκείνο που ήταν καλύτερο για τον κόσμο. Οι ιδεαλιστικές αυτές απόψεις κυρίαρχες στην αρχή του Ψυχρού Πολέμου συνάντησαν την κορύφωσή τους κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60. Ο Πρόεδρος John Kennedy στον εναρκτήριο όρκο του υποστήριξε μεταξύ άλλων « θα καταβάλλουμε κάθε τίμημα, θα επωμιστούμε οποιοδήποτε βάρος, θα αντιμετωπίσουμε κάθε δοκιμασία, θα υποστηρίξουμε κάθε σύμμαχο, θα εναντιωθούμε σε κάθε εχθρό ώστε να εξασφαλίσουμε την επιβίωση και την επιτυχία της ελευθερίας» εξέφρασε με πληρότητα την ιεραποστολική εκδοχή του Αμερικανικού Ιδεαλισμού.

Το ατυχές αποκορύφωμα αυτής της δέσμευσης πραγματοποιήθηκε στον πόλεμο του Βιετνάμ. Η αμερικανική εισβολή, παρουσιάστηκε αρχικά σαν μια ακόμη προσπάθεια υποστήριξης της ελευθερίας. Ωστόσο η υποστήριξη και η ενίσχυση του αυταρχικού καθεστώτος, που είχε επιβάλλει η κυβέρνηση της Σαϊγκόν και η πορεία της εμπόλεμης σύγκρουσης υποδήλωναν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν ήταν περισσότερο αλτρουιστικές από τις υπόλοιπες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις. Ο οξύς διαχωρισμός καλού και κακού, ανέκαθεν ένα σημαντικό στοιχείο του Αμερικανικού Ιδεαλισμού, έχασε την αίγλη του στην Ινδοκίνα. Η ανάμειξη της Αμερικής στο Βιετνάμ επέφερε το τέλος στο μύθο του Αμερικανικού Ιδεαλισμού, όπως και στο μεταπολεμικό consensus που είχε επιτευχθεί στα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Οι ακρότητες που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου κατέστησαν ανίσχυρους τους ισχυρισμούς των ΗΠΑ περί ιδεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Το 1966 στο βιβλίο του *The Arrogance of Power* ο Γερουσιαστής William Fullbright υποστήριξε ότι «η δύναμη μπερδεύει τον εαυτό της με την αρετή» στην αμερικανική εξωτερική πολιτική.

Η πίστη στην Αμερικανική Ιδιαιτερότητα άρχισε να αποδυναμώνεται ώσπου έφτασε στο ναδίρ κατά το τέλος του πολέμου του Βιετνάμ. Ο Bell ήταν μάλλον μόνος όταν ισχυριζόταν ότι η Αμερική είχε εγκαταλείψει τις παραδοσιακές πεποιθήσεις σύμφωνα με τις οποίες οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι το πιο γενναιόδωρο και υπεύθυνο έθνος στον κόσμο. Ο πολιτικός επιστήμονας Richard Rosecrance⁷³ έδωσε το 1979 τον τίτλο *America as an ordinary Country* στο βιβλίο του, χαρακτηρισμός αδιανόητος να διατυπωθεί μερικές δεκαετίες παλιότερα.

Οι πιο ριζοσπαστικές κριτικές αναφορικά με την αμερικανική εξωτερική πολιτική, οι οποίες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ,

⁷³ Richard Rosecrance, *America as an Ordinary Country*, Ithaca, NY : Cornell University Press, 1979

αντέστρεψαν πραγματικά τη θεωρία αναφορικά με τον Αμερικανικό Ιδεαλισμό . Συγγραφείς όπως ο Gabriel Kolko έφτασαν στο συμπέρασμα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν διαδραματίσει ένα ιδιαίτερα θετικό αλλά αντίθετα ένα ιδιαίτερα κακό ρόλο στο διεθνές περιβάλλον καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας.

Ο πρώην Πρόεδρος Jimmy Carter ξεκίνησε τη θητεία του με μια προσπάθεια να αποκαταστήσει την πίστη των Αμερικανών στον εαυτό τους και να αναβιώσει την πεποίθηση της ειδικής αποστολής των Ηνωμένων Πολιτειών στον κόσμο. Έδωσε την υπόσχεση για μια αμερικανική εξωτερική πολιτική «τόσο καλή όσο και οι πολίτες των Ηνωμένων Πολιτειών» και δεσμεύτηκε να αποκτήσει ξανά η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ το «ηθικό ανάστημα που κάποτε είχε». Ο Carter υιοθέτησε την ρητορική άλλων εποχών και διακήρυξε ότι « η πολιτική μας έχει σχεδιαστεί για να υπηρετεί την ανθρωπότητα». Ο εναρκτήριο λόγος του συμπεριλάμβανε επιχειρήματα για τον αμερικανικό ιδεαλισμό και την αμερικανική μοναδικότητα.. Ισχυρίστηκε ότι με το να προσδιορίζουμε την έννοια του αμερικανικού ιδεαλισμού με όρους πνευματικής αλλά και ανθρώπινης ελευθερίας, η Αμερική έχει αποκτήσει «ένα μοναδικό αυτοπροσδιορισμό, ο οποίος μας έχει δώσει μια ιδιαίτερη εμφάνιση»και επιβεβαιώνει ότι «είμαστε ένα υπερήφανο ιδεαλιστικό έθνος»⁷⁴ . Η έμφαση αυτή στις ιδεαλιστικές αρχές και αξίες ήταν απόρροια της αρνητικής εμπειρίας του πολέμου του Βιετνάμ και του κυρίαρχου ερωτήματος που είχε τεθεί από την αμερικανική κοινή γνώμη αναφορικά με τις αξίες που υπογράμμιζαν τις επιλογές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και τις οποίες είχαν επικαλεστεί για τις στρατιωτικές και οικονομικές δεσμεύσεις της αμερικανικής κυβέρνησης στο εξωτερικό. Η αντίδραση του Κογκρέσου ήταν να θεσπίσει επιπλέον διατάξεις στο πλαίσιο της νομοθεσίας για την εξωτερική βοήθεια που υποχρέωναν την αμερικανική κυβέρνηση να λαμβάνει υπόψη της το ιστορικό της εκάστοτε κυβέρνησης αναφορικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η στάση αυτή γύρω από το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '70 και δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα αυτό κατά τις προεδρικές εκλογές του 1976, οι οποίες ανέδειξαν τον Κάρτερ Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών ⁷⁵ .

⁷⁴ Jimmy Carter, *A Government as Good as its People*, (New York: Simon and Schuster, 1977), Address at Commencement Exercises, University of Notre Dame, 22 May 1977, in *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter 1977* Washington, D.C : GPO 1977), *Public Papers of the Presidents: Jimmy Carter* , 1977

⁷⁵ Παράτιθεται στο Donald E. Nuechterlein, *America recommitted, United States, National Interests in a Restructured World*, The University Press of Kentucky

Οι προσπάθειες του Carter στόχευαν στην επανάκτηση της πίστης των Αμερικανών στους θεσμούς τους και στην κοινωνία, αλλά οι συνέπειες της επικαλούμενης προσπάθειας δεν ήταν ευκρινείς. Διακηρύξεις αναφορικά με την αμερικανική υποστήριξη στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το πιο εμφανές και σημαντικό στοιχείο του προγράμματος Carter για την ηθική αναδόμηση, μπορεί να είχε δημιουργήσει θετικές εντυπώσεις στο εσωτερικό των ΗΠΑ, ωστόσο ενόχλησε πολλούς ξένους ερευνητές ως αλαζονικούς αφορισμούς της ηθικής ανωτερότητας των ΗΠΑ. Επισημαίνεται ότι η εκστρατεία υπέρ του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν υπήρξε ποτέ μια συνεκτική και συνεπής πολιτική απέναντι στο Ιράν, στη Νικαράγουα, στη Βόρειο Κορέα και σε πολλές άλλες χώρες. Ανακολουθίες παρατηρήθηκαν και στη σχέση Ηνωμένων Πολιτειών – Σοβιετικής Ένωσης καθώς οι καταγγελίες από πλευράς ΗΠΑ αναφορικά με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών στην πρώην Σοβιετική Ένωση συνυπήρχαν με βήματα και δρομολόγηση διαδικασιών για τη σύναψη της Συνθήκης SALT II και με μια παράλληλη προσπάθεια μείωσης ενός άμετρου κομμουνιστικού φόβου. Ο εκτοπισμός του Σάχη Mohammed Riza Pahlevi του Ιράν, η επακολουθούσα ομηρία και η κρίση που δημιουργήθηκε, αλλά και η Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν συνέβαλλαν στην ενίσχυση της εντύπωσης αναφορικά με την αμερικανική ανικανότητα ή αδυναμία, γεγονός που επισκίασε τις όποιες προσπάθειες του Carter για αναβίωση του οράματος της αμερικανικής ιδιαιτερότητας και του αμερικανικού ιδεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Η περίοδος διακυβέρνησης Κάρτερ δεν χαρακτηρίστηκε μόνο από προβλήματα στην εξωτερική πολιτική αλλά και από αποδυνάμωση της διεθνούς οικονομικής θέσης των ΗΠΑ. Ο συνδυασμός οικονομικών και πολιτικών προβλημάτων ώθησε τον Πρόεδρο Κάρτερ να δηλώσει το 1979 ότι η χώρα βρισκόταν σε αδιαθεσία (*malaise*), υπονομεύοντας ο ίδιος τις προσπάθειές του, φράση που ο ίδιος ο Ρέγκαν χρησιμοποίησε ως πλεονέκτημα κατά τις προεδρικές εκλογές του 1980. Μέχρι τις προεδρικές εκλογές του 1980 ήταν ευκρινές στην πλειοψηφία της αμερικανικής κοινής γνώμης ότι ένας πιο ισχυρός πολιτικός ήταν απαραίτητος για να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Τις προσδοκίες αυτές φαινόταν να εκπληρώνει ο Ρεπουμπλικάνος υποψήφιος Ronald Reagan⁷⁶

⁷⁶ ομοίως

Κεφ.4Περίοδος Προεδρίας R. Reagan

Ο Ρόναλντ Ρέγκαν όταν κέρδισε τις εκλογές το 1981 ήταν από τους πλέον αναγνωρίσιμους προέδρους στην αμερικανική ιστορία μετά τον Πρόεδρο Αϊζενχάουερ. Η αναγνωρισιμότητα ωστόσο του προέδρου Αϊζενχάουερ οφειλόταν στην υπηρεσία του ως στρατηγός και όχι στο πολιτικό και ιδεολογικό προφίλ του. Η μακρόχρονη διασημότητα του Ρέγκαν ήταν απόρροια μιας χαρακτηριστικής πολιτικής φιλοσοφίας αρθρωμένης και προβεβλημένης για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των είκοσι χρόνων. Πολλά μέλη της συντηρητικής παράταξης προσδοκούσαν σε μια προεδρία του Ρέγκαν από τις εκλογές του 1964, όταν είχε ταχθεί υπέρ της υποψηφιότητας του Barry Goldwater.

Ωστόσο οι εκλογές του 1980 δεν είχαν καμία ομοιότητα με τις εκλογές του 1964. Η μεγαλύτερη και σημαντικότερη διαφορά ήταν η εξαιρετικά κακή κατάσταση της αμερικανικής οικονομίας. Η αμερικανική οικονομία ταλανιζόταν από φαινόμενα πληθωρισμού, ανεργίας και ενεργειακών προβλημάτων . Στην κακή οικονομική κατάσταση που προβλημάτιζε τους αμερικανούς πολίτες θα προσθέταμε και την δυσμενή θέση που βρίσκονταν οι Ηνωμένες Πολιτείες στο διεθνή καταμερισμό ισχύος και το πλήγμα στο κύρος και την αξιοπιστία των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς η εξωτερική πολιτική απερχόμενου Προέδρου J. Karter χαρακτηριζόταν από αδυναμία ανάληψης δράσης, υποχωρητικότητα, σύγχυση, ταπείνωση και αδυναμία σωστής διάγνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος.

Ο νέα υποψήφιος δεν διαφοροποιείτο ιδιαίτερα στις προεκλογικές δεσμεύσεις του από τον απερχόμενο πρόεδρο. Δεσμευόταν για ανοικοδόμηση της αμερικανικής οικονομίας, την επανάκτηση εθνικής αυτοπεποίθησης και βελτίωση των ΗΠΑ στο διεθνή συσχετισμό ισχύος. Ωστόσο ο Karter ως μέσο επίτευξης των στόχων αυτών πρότεινε μια λίστα «καλών πολιτικών» προσπαθώντας να ενσωματώσει τον ιδεαλισμό αμερικανικής ταυτότητας και προβάλλοντας την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντίθετα ο Ρέγκαν στηρίχθηκε σε μια απλή, κατανοητή και ασυνήθιστα συνεκτική πολιτική φιλοσοφία την οποία συχνά συνόδευε με ιδεαλιστική ρητορική επιδιώκοντας να κινητοποιήσει την κοινή γνώμη και να συναινέσει στους πολιτικούς του στόχους.

4.1Ο νέος συνασπισμός

Αναφορικά με την πολιτική θεμελίωση του προγράμματός ο Ρόναλντ Ρέγκαν συνέχισε το εσωτερικό πολιτικό πρόγραμμα του Προέδρου Νίξον, ολοκληρώνοντας τη συντηρητική στροφή της αμερικανικής κοινωνίας⁷⁷. Ο πρόεδρος Νίξον προτού ξεσπάσει το σκάνδαλο του Watergate είχε επιχειρήσει να οικοδομήσει ένα νέο συνασπισμό, «την πραγματική πλειοψηφία» (the real majority), από ομάδες οι οποίες αποδοκίμαζαν τους Νεοφιλελεύθερους, τους οπαδούς της Great Society και τους υποστηρικτές του ομοσπονδιακού κοινωνικού κράτους. Ο Ρέγκαν ανέδειξε όλες αυτές τις τάσεις κατά τη διάρκεια του '70, αλλά ασχολήθηκε πιο συστηματικά, οργανωμένα και με συνέπεια από τον Πρόεδρο Νίξον. Δημιούργησε δεσμούς σε ομάδες που πριν δεν είχαν κανένα κοινό σημείο επαφής ή δεν είχαν καν πολιτική παρουσία- Moral Majority, οι «εθνικιστικές «εργατικές τάξεις, οι νεοσυντηρητικοί διανοούμενοι, μικροί ή μεγαλύτεροι επιχειρηματίες, οι λεγόμενοι “yuppies”- λαμβάνοντας την προεδρία σαν ηγέτης ενός ρεύματος που έτεινε να αντικαταστήσει το συνασπισμό του New Deal ως ο κυρίαρχος πολιτικός συνασπισμός στην αμερικανική πολιτική ζωή. Ο συνασπισμός αυτός ήταν ένα αμάλγαμα ομάδων με αντικρουόμενες πολιτικές ατζέντες και για το λόγο αυτό εξαιρετικά επισφαλές. Υπήρχαν ζητήματα κοινωνικής φύσης όπως η άμβλωση και τα δικαιώματα των γυναικών που θα μπορούσαν να επιφέρουν ρήξη σε αυτή τη συμμαχία. Η συμμαχία αυτή ωστόσο εκείνη την περίοδο έδειχνε να συμφωνεί με τον Ρέγκαν στο ότι «η ατομική ελευθερία συνιστά τον θεμέλιο λίθο μιας χρηστής διακυβέρνησης, η κυβερνητική εξουσία όταν συγκεντρώνεται στους κεντρικούς κυβερνητικούς θεσμούς δεν είναι αξιόπιστη, η ελεύθερη επιχειρηματικότητα είναι το κλειδί της οικονομικής και προσωπικής ελευθερίας και ότι ο ρόλος της κυβέρνησης είναι να διασφαλίζει την ισότητα στην ευκαιρία και όχι να επιφέρει συγκεκριμένα πολιτικά αποτελέσματα»⁷⁸. Συμφωνούσαν επίσης ότι βασική και αποκλειστική προϋπόθεση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης είναι η εξασφάλιση μιας ισχυρής εθνικής άμυνας.

4.2 Η Συντηρητική Ιδεολογία του Ρέγκαν

Οι προγραμματικές προτεραιότητες του προέδρου Ρέγκαν αντανakλούσαν τις πεποιθήσεις αυτές. Η απελευθέρωση του επιχειρηματικού πνεύματος με

⁷⁷ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την εξέλιξη της συντηρητικής ιδεολογίας βλ. The Conservative Movement by Paul Gottfried and Thomas Fleming, Twayne Publishers, 1988. Ειδικά για το συντηρητικό παράδειγμα κατά την περίοδο της διακυβέρνησης Ρέγκαν, βλ. στο ίδιο ch.6, “Reagan and beyond” p.96 Επίσης γενικά για τη συντηρητική ιδεολογία George H Nash, The Conservative Intellectual Movement in America since 1945, Basic Books, Inc. New York

⁷⁸ Βλ. Hugh Heclo, “Reaganism and the Search for a public philosophy” p.39

προσανατολισμό τις επενδύσεις και την αύξηση της παραγωγικότητας ήταν βασικό στόχος των κυβερνητικών νομοθετικών μεταρρυθμίσεων. Η μεγάλη μείωση της φορολογίας θα ενίσχυε την αποταμίευση, τις επενδύσεις και τους ρυθμούς ανάπτυξης. Οι περικοπές των κοινωνικών προγραμμάτων θα μεγέθυναν τα αποθέματα του κράτους και των τοπικών κυβερνήσεων. Η αύξηση των αμυντικών δαπανών θα ενίσχυε την αμερικανική στρατιωτική δυνατότητα και θα συνέβαλλε στην αποκατάσταση της εθνικής υπερηφάνειας και του διεθνούς σεβασμού. Ο Ρέγκαν πρόβαλλε πάντοτε τη συντηρητική του ιδεολογία και επεσήμανε σε κάθε ευκαιρία την προτεραιότητα που έδινε στα θέματα της εθνικής οικονομίας και της εθνικής άμυνας και ασφάλειας. Ο Ρέγκαν πάντοτε συνόδευε τα επιχειρήματα υποστήριξης των κυβερνητικών του προγραμμάτων με ρητορικά σχήματα που αναδείκνυαν μια αμερικανική κοινωνία η οποία χαρακτηρίζεται από αρχές και δημοκρατικά ιδεώδη, οι πολίτες της είναι γεμάτοι από αγάπη και καλοσύνη με διάθεση προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο. Ένας σχολιαστής του Προέδρου Ρέγκαν χαρακτήρισε εύστοχα τις ρητορικές επιλογές του προέδρου Ρέγκαν ως «η γειτονία του κύριου Ρέγκαν», η οποία είχε ως στόχο να ενώσει το έθνος, την ανάπτυξη δράσης, και να αποφύγει την άσκηση κριτικής στο πρόσωπό του⁷⁹. Εκμαιεύοντας στοιχεία από την παράδοση της αμερικανικής κοσμικής θρησκείας ο Ρόναλντ Ρέγκαν είχε συμπεριλάβει στη ρητορική του έννοιες όπως «ηθική, κληρονομιά, τόλμη, ηρωισμός και δικαιοσύνη» οι οποίες έδιναν την εικόνα μιας αυθεντικής εθνικής κοινωνίας, η οποία συντίθετο από ανθρώπους εξαιρετικούς αλλά και συνηθισμένους. Το αμερικανικό έθνος σύμφωνα με τον πρόεδρο ήταν από τη στιγμή της γένεσής του καλό και έντιμο⁸⁰. Οι αμερικανοί πολίτες ήταν οι ήρωες της καθημερινότητας όπου μέσα από την ομαδική εργασία και τη πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασία οικοδομούσαν μια κοινωνία ευμάρειας και αρμονίας. Ο λαός αυτός στις εκλογές του 1980 είχε στείλει το μήνυμα ότι επιθυμεί την επιστροφή της πολιτικής εξουσίας σε αυτόν (return political power to “we the people”)⁸¹. Ο Ρέγκαν επανειλημμένως έκανε επίκληση της αμερικανικής ιστορίας, εκθειάζοντας τον ηρωισμό του αμερικανικού λαού ως απόδειξη ότι η αμερικανική κοινωνία παρέμενε καλή και ένδοξη, αντιδιαστέλλοντας τη ρητορική του με την ρητορική του Κάρτερ και επισημαίνοντας ότι «η Αμερική κοινωνία δεν ήταν ποτέ άρρωστη» και ότι η «αμερικανική ψυχή ήταν πάντοτε δυνατή, καλά και

⁷⁹ Graig Allen Smith, “Mister Reagan’s Neighborhood: Rhetoric and National Unity”, p.220-221

⁸⁰ Ronald Reagan, “Address before a joint session of the Congress on the State of the Union”, January 25, 1983

⁸¹ William K. Muir Jr, “Ronald Reagan : The Primacy of Rhetoric”, p.271

ειλικρινής...» Για τον Ρέηγκαν η Αμερική αποτελούσε μια αυθεντική ηθική κοινωνία ατόμων που μοιράζονταν κοινές αξίες και είχαν κοινό σκοπό. Η ικανότητα του να προβάλλει την εικόνα αυτή ήταν ένα από τα στοιχεία της δημοτικότητάς του.

4.3 Ο Νέο-ουίλσιανισμός του Ρέηγκαν

Η κοινωνία αυτή με αυθεντικότητα, αρετές και δημοκρατικές αξίες, αυτή η λαμπερή πόλη πάνω στο λόφο “shining city on the hill”, είχε επιφορτιστεί με τη θεία υποχρέωση να φέρει την ελευθερία και την ειρήνη στον κόσμο. Σύμφωνα με τον Ρέηγκαν, αμερικανική εξωτερική πολιτική αντανakλούσε την καλοσύνη, την ειρήνη και την γενναιοδωρία του αμερικανικού λαού. Στην πραγματικότητα κάθε άνθρωπος στον κόσμο συμμεριζόταν τις αξίες αυτές, παρά το γεγονός ότι πολλοί απ’ αυτούς ήταν θύματα της καταπίεσης ολοκληρωτικών καθεστώτων. Το κακό υπήρχε ακόμη στον κόσμο ιδιαίτερα στη Σοβιετική Ένωση, ωστόσο ο Ρέηγκαν εξέφραζε την αισιοδοξία ότι τι διαρκώς αυξανόμενο ρεύμα της δημοκρατικής επανάστασης θα εξάλειφε κάθε ίχνος αυταρχισμού.

Η ρητορική του Ρόναλντ Ρέηγκαν εξυπηρετούσε τέσσερις βασικούς κυβερνητικούς προσανατολισμούς, τον αντικυβερνητικό εθνικισμό, την κοινωνική ατομική ελευθερία, την απελευθέρωση της αγοράς και του Ουίλσιανικό Διεθνισμό. Με την ρητορική του επανέφερε την έννοια του Ουίλσιανισμού στις διεθνείς σχέσεις διακηρύσσοντας την έναρξη μιας δημοκρατικής επανάστασης, η οποία θα εξάλειφε τις παρωχημένες ιδέες του κομμουνισμού και θα έφερνε την ελευθερία και τη Δημοκρατία στον κόσμο. Ο Ρέηγκαν υποστήριζε ότι είχε την ηθική υποχρέωση να διασφαλίσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες όλων. Η Αμερική θα ολοκλήρωνε την αποστολή της μόνο στην περίπτωση που θα επικρατούσε παγκόσμια η ελευθερία, η δημοκρατική διακυβέρνησης, οι ελεύθερες αγορές και η ατομική ελευθερία. Όπως το κύμα της ιστορίας γύρισε για τους αμερικανούς πολίτες (“we the people”) κατ’ ανάλογο τρόπο θα γύριζε και τους ανθρώπους που πολεμούσαν ενάντια σε ολοκληρωτικά και ανελεύθερα καθεστώτα. Ωστόσο ο αισιόδοξος ουίλσιανισμός ή νεοουίλσιανισμός του Ρόναλντ Ρέηγκαν όπως και οι εσωτερικές τους πολιτικές επιλογές αντιμετώπισαν ορισμένα διλήμματα κυρίως ως προς τα μέσα υλοποίησής τους⁸².

⁸² Βλ. Richard A. Melanson, American Foreign Policy since the Vietnam War. The search for consensus from Nixon to Clinton, CH. 4, “The Reagan Administration”, edited by M.E.Sharpe Inc, 1996

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να επισημάνουμε ότι μέχρι τον πόλεμο στο Βιετνάμ, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν διεθνή παρουσία και ανάμειξη στο διεθνές σύστημα μετουσιώνοντας εν πολλοίς και την αντικομμουνιστική ρητορική σε πολιτική πρακτική. Όπως και η ανάμειξη στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους εναντίον της Γερμανίας, έτσι και ο Ψυχρός Πόλεμος είχε ηθική βάση και σκοπό « η Δημοκρατία ενάντια στη Δικτατορία». Μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ, παρακολουθήσαμε τη γνωστή εναλλαγή στην τάση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής από τον απομονωτισμό στην σταυροφορία και τ' αντίστροφο⁸³. Η απογοήτευση και η διάθεση αποδέσμευσης των βαρών που είχαν επιφορτιστεί έπειτα από δύο δεκαετίες αμερικανοσοβιετικής διένεξης βρήκαν την έκφρασή τους στην απόρριψη επί διακυβέρνησης Κάρτερ της «υπέρμετρης κομμουνιστικής φοβίας», την έμφαση στην «περιορισμένη δύναμη» των ΗΠΑ και τον περιορισμό στην άσκησή της, την αποφυγή χρήσης βίας ή συγκαλυμμένης ανάμειξης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών, την ενθάρρυνση της συνεργασίας Βορρά – Νότου με στόχο τη μείωση της φτώχειας και την ανάπτυξη του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή τουλάχιστον τον περιορισμό της παραβίασής τους, την αποδοκιμασία των σχέσεων Δύσης- Ανατολής, με εξαίρεση το ζήτημα του ελέγχου των εξοπλισμών και την αποκήρυξη του παρωχημένου ανταγωνισμού δυνάμεων, με στόχο τον επαναπροσδιορισμό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής με έμφαση στις δυνάμεις εκείνες που μετασχηματίζουν την παγκόσμια πολιτική⁸⁴.

Το «σύνδρομο του Βιετνάμ» είχε επικυριαρχήσει στην αμερικανική πολιτική και καθόριζε τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής. Στην τάση αυτή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής η θεωρία της αλληλεξάρτησης ταίριαζε απόλυτα. Αν οι υπολογισμοί για της ισορροπία δυνάμεως διαδραμάτιζαν όλο και λιγότερο αποφασιστικό ρόλο στη διεθνή πολιτική και οι οικονομικές δυνάμεις σε συνδυασμό με το στόχο της παγκόσμιας ευημερίας λειτουργούσαν όλο και περισσότερο καταλυτικά, τότε δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας για την ΕΣΣΔ, ακόμη και αν εξακολουθούσε να εξοπλίζεται και να αυξάνει την στρατιωτική της ισχύ. Σύμφωνα με τους Αμερικανούς ιθύνοντες η ΕΣΣΔ απλά προσπαθούσε να εξισορροπήσει την Αμερικανική Ισχύ και τη στιγμή που θα εκπλήρωνε το στόχο της αυτό θα σταματούσε. Επίσης οι Σοβιετικοί είχαν να αντιμετωπίσουν την απειλή της Κίνας

⁸³ Για περισσότερα αναφορικά με τις εναλλαγές αυτές στις τάσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής βλ. "The alteration of moods in American foreign policy"

⁸⁴ Βλ. John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*, ch.10, pp 231-265

αλλά και την Βορειοατλαντική Συμμαχία. Σε κάθε περίπτωση, όποιο και να ήταν το επίπεδο της σοβιετικής στρατιωτικής ικανότητας, δεν υπήρχε ιδιαίτερη ανησυχία για τις σοβιετικές προθέσεις.

Παρά την ιδεαλιστική ρητορική και τους επαναστατικούς στόχους με παγκόσμια εμβέλεια οι διαμορφωτές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, με βασικό ιθύνοντα τον Πρόεδρο Κάρτερ δεν φαίνονταν να ανησυχούν. Υποστήριζαν ότι η επαναστατική ρητορική της σοβιετικής κυβέρνησης στις πλατιές σοβιετικές μάζες είχε ανάλογη επιρροή με την χριστιανική ρητορική στο σώμα των πιστών. Ακόμη και αν αναγνώριζαν ιμπεριαλιστική χροιά στην σοβιετική ρητορική υποστήριζαν ότι ήταν περιορισμένη και οι επιδιώξεις τους δεν ήταν σε καμία περίπτωση ανάλογες με τις επιδιώξεις των παραδοσιακών ηγεμονικών δυνάμεων που προσπαθούν να ανατρέψουν το διεθνές σύστημα⁸⁵.

Μια σειρά από γεγονότα δημιούργησαν προβλήματα στην εικόνα της επιτυχημένης αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που προσπαθούσε να υπηρετήσει ο Πρόεδρος Κάρτερ όπως η κατοχή της Καμπότζης από Βιετναμέζους το 1978, η ανατροπή της συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Αιθιοπίας και η μετέπειτα στρατιωτική συνεργασία της δεύτερης με τη Μόσχα, η νίκη των Σαντινίστας στη Νικαράγουα οι οποίοι είχαν Μαρξιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό, η Ιρανική Επανάσταση του 1979 και η ανάδυση ενός αντιαμερικανικού καθεστώτος και η εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν το 1979, ήταν γεγονότα που έπληξαν το διεθνές κύρος της χώρας. Καθοριστικό ρόλο ωστόσο για τη μεταστροφή της κοινής γνώμης αναφορικά με τις επιλογές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και τον επαναπροσανατολισμό της, διαδραμάτισε η ομηρία των Αμερικανών Αξιωματούχων και η κατάληψη της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Τεχεράνη.

Η κατάληψη της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Τεχεράνη και η ομηρία των αμερικανών αξιωματούχων και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν είναι τα δύο γεγονότα που μετέστρεψαν εντελώς το κλίμα που είχε δημιουργηθεί μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ και συνέβαλαν στη δημιουργία του κοινού αιτήματος της πλειοψηφίας της αμερικανικής κοινής γνώμης για μια πιο ενεργητική και ισχυρή εξωτερική πολιτική. Ο Χομεϊνί και ο Μπρέζνιεφ θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι λειτούργησαν τόσο καταλυτικά στην αλλαγή προσανατολισμού της αμερικανικής

⁸⁵ Βλ. επίσης John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*, ch.10

εξωτερικής πολιτικής όσο και η επίθεση του γερμανικού υποβρυχίου στα πλοία του αμερικανικού ναυτικού κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και η αεροπορική επίθεση των ιαπωνικών δυνάμεων στο Πέρλ Χάρμπορ κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και το σοβιετικό πραξικόπημα στην Τσεχοσλοβακία, με τελική έκβαση την κινητοποίηση της κοινής γνώμης και την μεταλλαγή της τάσης από την απεμπλοκή από τις διεθνείς δεσμεύσεις και την αποχή από τη διαμόρφωση των διεθνών εξελίξεων, στην διεθνή παρέμβαση. Έπειτα από μια μακρά περίοδο ενός είδους «νέο-απομονωτισμού» σημειώθηκε μεταστροφή της διάθεσης της αμερικανικής κοινωνίας αναφορικά με τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής, μεταστροφή που αντιλήφθηκε εν πολλοίς και ο ίδιος ο Κάρτερ υιοθετώντας μια σκληρότερη στάση απέναντι στην ΕΣΣΔ. Ωστόσο ο Ρέγκαν ήταν εκείνος που πραγματικά αντιλήφθηκε το κυρίαρχο αίτημα για μια πιο αποφασιστική εξωτερική πολιτική και αξιοποίησε την μεταστροφή αυτή του πολιτικού κλίματος⁸⁶. Ο αμερικανικός εθνικισμός αναζωπυρώθηκε και αναβιώθηκε η αντισοβιετική ρητορική λαμβάνοντας τη μορφή σταυροφορίας. Η αμερικανοσοβιετική αντιπαράθεση κλιμακώθηκε, ο ανταγωνισμός των δύο υπερδυνάμεων προσέγγισε τα υψηλότερα επίπεδα καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και σημειώθηκε επαναπροσδιορισμός των αμερικανικών συμφερόντων και στόχων αλλά και ένας πιο ενεργητικός τρόπος διεκδίκησης και διασφάλισής τους.

4.4Η συντηρητική επανάσταση του Ρ. Ρέγκαν στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών

Η περίοδος διακυβέρνησης του R.Reagan ολοκλήρωσε τη συντηρητική στροφή της αμερικανικής κοινωνίας όπως έχουμε ήδη επισημάνει. Ο συντηρητισμός αυτός είναι ευκρινής τόσο σε θέματα που άπτονται της εσωτερικής τάξης όσο και στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Η άνοδος του Reagan στην εξουσία χαρακτηρίστηκε ως «συντηρητική επανάσταση», με ανατροπές τόσο στον εσωτερικό τομέα όσο και στην εξωτερική πολιτική. Στα τελευταία χρόνια διακυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών είχε δημιουργηθεί ένα πολιτικό κατεστημένο, με το οποίο ο Πρόεδρος Νίξον απέφυγε να έρθει σε ρήξη. Επομένως αν και η νέα πολιτική τάση διακυβέρνησης ήταν φορέας συντηρητικών αντιλήψεων, το γεγονός ότι ερχόταν σε

⁸⁶ Παρατίθεται στο John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*

σύγκρουση με το εδραιωμένο κρατικό κατεστημένο της έδινε επαναστατική χροιά⁸⁷. Η εν λόγω συντηρητική επανάσταση» έχει βαρύνουσα σημασία, καθώς εξακολουθεί να επηρεάζει τις κεντρικές διαχωριστικές γραμμές τόσο στην εσωτερική τάξη όσο και στην εξωτερική πολιτική. Αναφορικά με το εσωτερικό επέφερε τομές στον τομέα της οικονομικής πολιτικής, με σημείο αναφοράς την μείωση της υψηλής φορολογίας ανταποκρινόμενος στην εξέγερση της πλειοψηφίας της αμερικανικής κοινωνίας κατά της υψηλής φορολογίας. Κάθε δύο χρόνια από το 1958, το κέντρο Πολιτικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν υπέβαλλε σε διάφορες ομάδες του πληθυσμού και στους φοιτητές το ακόλουθο ερώτημα ώστε να αντιληφθεί και να καταδείξει τις τάσεις του εκλογικού σώματος «Πιστεύετε ότι οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι ξοδεύουν αρκετά από τα χρήματα που πληρώνουμε στους φόρους, μερικά από αυτά ή δεν ξοδεύουν μεγάλο μέρος αυτών;». Το 1958, 43% των ερωτηθέντων πίστευε ότι ξοδεύονται αρκετά από αυτά, το 1964 το ποσοστό είχε αυξηθεί ελαφρώς στο 47% , 59% το 1968 και 69% το 1970. Κατά τη δεκαετία του '70 το ρεύμα υπέρ του περιορισμού του κράτους και δυσaráσκειας αναφορικά με την υψηλή φορολογία διευρυνόταν. Ενδεικτικό της κατάστασης ήταν το 77% που άγγιξε το ποσοστό των ερωτηθέντων το 1978, το χρόνο που εκδηλώθηκε και η κινητοποίηση ενάντια στην υψηλή φορολογία. Το 1980 χρονιά εκλογής του Ρέγκαν το εν λόγω ποσοστό άγγιξε το 78%⁸⁸.

Το δεύτερο μεγάλο ρεύμα που έδωσε ώθηση στη «συντηρητική επανάσταση» του Ρέγκαν ήταν η θρησκεία. Η αμερικανική κοινωνία είχε ιδιαίτερα ανεπτυγμένο το θρησκευτικό συναίσθημα, όπως άλλωστε έχουμε ήδη αναφέρει. Ο ευαγγελικός προτεσταντισμός ήταν κυρίαρχος κατά τον 19^ο αιώνα. Η εισροή των μεταναστευτικών ρευμάτων ωστόσο, ενίσχυσε την θρησκευτική πολυμορφία της αμερικανικής κοινωνίας. Ιδιαίτερα σημαντικές ήταν οι εβραϊκές και οι ρωμαιοκαθολικές κοινότητες. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50 το θρησκευτικό συναίσθημα παρέμενε έντονο στην αμερικανική κοινωνία, παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία είχε απομακρυνθεί από τον φονταμενταλισμό. Κατά τη δεκαετία του '60 και του '70 τα κινήματα της νέας αριστεράς αλλά και άλλα κοινωνικά κινήματα ήρθαν σε ρήξη με την παραδοσιακή χριστιανική ηθική. Οι

⁸⁷ Βλ. Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική*, βλ. Επίσης γενικά για τις αλλαγές στην αμερικανική κοινωνία και πολιτική κατά την περίοδο διακυβέρνησης Ρέγκαν Paul Levine and Harry Papasotiriou, *America since 1945: The American Moment*, Palgrave

⁸⁸ Παρατίθεται στο *Eagle Defiant, United States Foreign Policy in the 1980s*, ch. 2, "Trends in Foreign Policy Opinion 1974-1982" by William Schneider, pp.34

εξελίξεις αυτές συνέπεσαν με μια τάση στην αμερικανική κοινωνία υπέρ των ευαγγελικών προτεσταντικών εκκλησιών. Κατά τη δεκαετία του '70 οι κατεστημένες προτεσταντικές εκκλησίες, οι οποίες ήταν ισχυρότερες στα ανώτερα στρώματα και επομένως είχαν απομακρυνθεί από τον φονταμενταλισμό, έχασαν το έρεισμά τους στην αμερικανική κοινωνία προσελκύοντας όλο και λιγότερους πιστούς. Αντίθετα οι φονταμενταλιστικές και άλλες ευαγγελικές εκκλησίες απέκτησαν ευρύτερη απήχηση στις μάζες αλλά και ιδιαίτερη άνθηση στα οικονομικά τους⁸⁹.

Επομένως τα δύο μαζικά κινήματα της αμερικανικής κοινωνίας που οδήγησαν στην συντηρητική επανάσταση του Ρέηγκαν ήταν η εναντίωση στην υψηλή φορολογία και η επανείσοδος των ευαγγελιστών και φονταμενταλιστών προτεσταντών στην πολιτική σκηνή. Στην οργάνωση του «πολέμου των ιδεών» και στην «συντηρητική επανάσταση» της αμερικανικής κοινωνίας συνέβαλλε ένα δίκτυο συντηρητικών οργανώσεων, ινστιτούτων όπως το Heritage Foundation, συντηρητικών περιοδικών, όπως το National Review και Commentary, δημοσιογράφων και πολιτικών. Το δίκτυο όπως έχουμε ήδη επισημάνει ήταν ετερογενές, υπήρξε διαφοροποίηση και διαφωνία ανάμεσα στους οικονομικούς συντηρητικούς και τους πολιτισμικούς, ωστόσο όλοι ήταν ενωμένοι στην προσπάθεια καταπολέμησης των κεντροαριστερών αντιλήψεων, οι οποίες κυριαρχούσαν στα Πανεπιστημιακά ιδρύματα και στους κύκλους της διανόησης, να αποκτήσουν την κυριαρχία του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και στη συνέχεια να καταλάβουν την ομοσπονδιακή εξουσία. Πέρα από τα μαζικά κινήματα και το δίκτυο οργανώσεων υποστήριξης οι συντηρητικοί χρειαζόνταν και έναν ηγέτη ικανό να προωθήσει πειστικά τις θέσεις τους στην αμερικανική κοινωνία.. Τον ρόλο αυτό διαδραμάτισε εκπληρώνοντας τις προσδοκίες των Συντηρητικών ο Ρόναλντ Ρέηγκαν. Καταλυτικής σημασίας για την επιτυχία του αποτέλεσε η σθεναρή υποστήριξη των αμερικανικών συντηρητικών αξιών σε συνδυασμό με την στροφή της αμερικανικής κοινωνίας στις αξίες αυτές, με έναυσμα τις κρίσεις κυρίως στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής της

⁸⁹ Περισσότερα για το ρόλο της θρησκείας στην αμερικανική εξωτερική πολιτική βλ. "Religion and Foreign Policy : the story of a complex relationship" by Leo Ribuffo, *The National Interest*, Summer 1998, " American Religious Exceptionalism: A Reconsideration", by Edward A. Tiryakian, *The Annals of the American Academy*, May 1993, " The Evangelical Movement and Political Culture in the North During the Second Party –System", by Daniel Walker Howe, *The Journal of American History*, Vol.77, No.49 Mar.,1991), " Religious Zealotry and the crisis of American democracy", by Khoren Arisian, *Open Democracy*, July 2003

περιόδου από το 1965 ως το 1980. Ο Ρέηγκαν εξέφρασε την μεταστροφή αυτή της αμερικανικής κοινωνίας πληρέστερα και αποτελεσματικότερα από κάθε άλλον⁹⁰.

Επί διακυβέρνησης Ρέηγκαν η οικονομία των ΗΠΑ εξήλθε της παρακμιακής φάσης της και ισχυροποιήθηκε η θέση της έναντι των διεθνών ανταγωνιστών της. Απόρροια αυτής της οικονομικής βελτίωσης ήταν οι εντυπωσιακοί ρυθμοί ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Ακόμη και οι επικριτές του Ρόναλντ Ρέηγκαν, ενδεικτικά αναφέρουμε τον ιστορικό Robert Dallek⁹¹, αναγνωρίζουν την συμβολή του Ρέηγκαν στην μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή δυναμική των ΗΠΑ, στοιχείο καταλυτικής σημασίας για την μετέπειτα κυρίαρχη θέση των ΗΠΑ στο διεθνή καταμερισμό ισχύος στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα⁹².

4.6Η Εξωτερική Πολιτική

Το 1980 υπήρξε και το έτος ωρίμανσης μιας μακροχρόνιας τάσης συντηρητισμού σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Οι απαντήσεις της κοινής γνώμης γύρω από θέματα εξοπλισμών αντικατοπτρίζει τη νέα κατάσταση που είχε διαμορφωθεί. Ενδεικτική είναι η έρευνα του Εθνικού Ερευνητικού Κέντρου Κοινής Γνώμης του Πανεπιστημίου του Σικάγου το οποίο συστηματικά ασκούσε έλεγχο στο βαθμό υποστήριξης της κοινής γνώμης σε θέματα στρατικοποίησης, εξοπλισμού και άμυνας καθώς και σε άλλους εννέα τομείς δημόσιας δαπάνης. Η τάση για αύξηση του μέρους του προϋπολογισμού που προοριζόταν για εξοπλιστικά προγράμματα παρουσίαζε συστηματική άνοδο από το 1973 έως το 1978, για να κορυφωθεί το 1980 όπου η πλειοψηφία της κοινής γνώμης υποστήριζε την αύξηση των αμυντικών δαπανών. Όταν ο Ρέηγκαν ανέλαβε την εξουσία σύμφωνα με μια έρευνα CBS News/ New York Times τα δύο τρίτα του εκλογικού σώματος για πρώτη φορά στην αμερικανική ιστορία υποστήριζε την αύξηση των αμυντικών δαπανών. Η ίδια έρευνα αξίζει να αναφέρουμε ότι καταδείκνυε ότι είχε μειωθεί το ποσοστό της κοινής γνώμης που υποστήριζε τις δημόσιες δαπάνες του κράτους πρόνοιας⁹³.

⁹⁰ Βλ. Χ. Παπασωτηρίου, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική

⁹¹ Robert Dallek, Ronald Reagan: The Politics of Symbolism, Cambridge, MA Harvard U.P., έκδοση 1999, σ. Χν στον νέο πρόλογο

⁹² Χ. Παπασωτηρίου, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική

⁹³ Βλ. The Eagle Defiant, ch. 2, 7

Η προεκλογική καμπάνια του 1980 φαινόταν να αντανακλά την αυξανόμενη συντηρητικοποίηση στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Στο πεδίο αυτό η «συντηρητική επανάσταση» συνδύασε την αναζωπύρωση του αμερικανικού εθνικισμού με την αναβίωση της αντικομμουνιστικής ιδεολογικής σταυροφορίας. Η συντηρητικοποίηση της αμερικανικής κοινωνίας συνέβαλλε στη νομιμοποίηση της διεθνούς δράσης των ΗΠΑ. Η νομιμοποίηση αυτή ήταν επίσης απόρροια της αναζωπύρωσης του αμερικανικού εθνικισμού, της οποίας αφορμή ήταν κυρίως δύο πολύ σημαντικές εξελίξεις στον τομέα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής κατά την περίοδο Κάρτερ στα τέλη της δεκαετίας του '70. Τα δύο αυτά περιστατικά σε συνδυασμό με την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν του 1979 ανατάραξαν την αμερικανική κοινωνία και συνέβαλλαν να εξέλθει από το καθεστώς αδράνειας που της είχε επιβάλλει το σύνδρομο του Βιετνάμ και να αναζωπυρώσει την εθνική βούληση για μεγαλύτερη συμβολή των Ηνωμένων Πολιτειών στις αλλαγές της δομής του διεθνούς συστήματος.

Το πρώτο περιστατικό, ήταν η αποχώρηση των ΗΠΑ από τη διώρυγα του Παναμά, η οποία ήταν υπό την κυριαρχία των ΗΠΑ από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η κυρίαρχη παρουσία των ΗΠΑ στη διώρυγα συμβόλιζε την αμερικανική ηγεμονία στην Κεντρική Αμερική. Οι Συνθήκες παράδοσης ήταν πρώτες στην ιεραρχία των προτεραιοτήτων του Κάρτερ από τη στιγμή που ανέλαβε την προεδρία. Το μεγαλύτερο μέρος των διαπραγματεύσεων είχε επιτελεστεί επί των ημερών του Φορντ, ωστόσο οι τελικές διατάξεις ήταν απόφαση του Προέδρου Κάρτερ. Η απομάκρυνση των ΗΠΑ δεν απειλούσε τα ζωτικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν σε θέση να εμποδίσουν τον έλεγχο της διώρυγας από οποιονδήποτε στρατηγικό αντίπαλό τους, ωστόσο η απομάκρυνση θεωρήθηκε πλήγμα στο γόητρο των Ηνωμένων Πολιτειών και προκάλεσε ιδιαίτερες αντιδράσεις ιδιαίτερα από τους Συντηρητικούς, οι οποίοι κατόρθωσαν να κινητοποιήσουν την κοινή γνώμη εναντίον της Συνθήκης Παράδοσης. Ελάχιστα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής έχουν εγείρει τόσο έντονες δημόσιες αντιπαραθέσεις⁹⁴. Ενδεικτικό της στάσης της κοινής γνώμης ήταν η καταψήφιση στις εκλογές του Κογκρέσου των Γερουσιαστών που υπερψήφισαν τη Συνθήκη.

⁹⁴ Σύμφωνα με τον Donald E. Nuechterlein όπως ο ίδιος υποστηρίζει στο βιβλίο του *America Recommitted, United States, National Interests in a Restructured World*

Το δεύτερο περιστατικό, το οποίο είχε και βαρύνουσα σημασία στην έξαρση του αμερικανικού εθνικισμού ήταν η ομηρία για χρονικό διάστημα μεγαλύτερου του ενός έτους, 52 Αμερικανών Διπλωματών στο Ιράν, μετά από την βίαιη εισβολή και κατάληψη της Πρεσβείας των ΗΠΑ στην Τεχεράνη στα τέλη του 1979 . Η εξέλιξη αυτή έπληξε ανεπανόρθωτα το κύρος των ΗΠΑ. Ήταν σαν να είχαν απαχθεί και κρατούνταν όμηροι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η κυβέρνησή τους⁹⁵. Απόρροια του γεγονότος και ενδεικτική του κλίματος που είχε δημιουργηθεί στο εσωτερικό των ΗΠΑ ήταν η προεκλογική δήλωση του Ρέγκαν « Δεν μας ενδιαφέρει να μας αγαπούν....θέλουμε να μας σέβονται», αλλά και οι χαρακτηρισμοί των Ιρανών ως «βάρβαροι» ή «απαγωγείς» ήταν ενδεικτικοί της κλιμάκωσης στην κρίση των σχέσεων των δύο χωρών. Οι δηλώσεις αυτές σηματοδοτούσαν τις προθέσεις του Ρέγκαν αλλά και της Συντηρητικής παράταξης να χρησιμοποιήσουν την αμερικανική ισχύ έστω και μονομερώς προκειμένου να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και να «τιμωρήσουν» όσους τους απειλούν.

Στην αναβίωση της αντικομμουνιστικής ρητορικής και σταυροφορίας συνέβαλε η άνοδος φιλοσοβιετικών καθεστώτων σε περιοχές της Αφρικής, της Νότιας Αραβικής Χερσονήσου και ιδιαίτερα στη Νικαράγουα, όπου λόγω της εγγύτητας με τις Ηνωμένες Πολιτείες δημιούργησε ανησυχία και αναστάτωση στην αμερικανική κοινωνία. Τα φιλόδοξα εξοπλιστικά προγράμματα της ΕΣΣΔ σε συνδυασμό με την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979 εδραίωσαν την πεποίθηση ότι πλέον η détente ήταν παρωχημένη.

Η προεδρία Ρέγκαν επομένως ανέλαβε την εξουσία επιφορτισμένη με το καθήκον να επιφέρει θεμελιώδεις αλλαγές τόσο στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής όσο και στην εσωτερική. Κυρίαρχη απαίτηση ήταν η εισδοχή νέων ιδεών στη διαμόρφωση και στο δόγμα της εξωτερικής πολιτικής, κυρίως απέναντι στην ΕΣΣΔ. Η εγκατάλειψη του δόγματος της détente και η επαναδιεκδίκηση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας ήταν τα θεμελιώδη στοιχεία του νέου προσανατολισμού. Από τη στιγμή που οι προηγούμενες κυβερνήσεις είχαν επιτρέψει την αποδυνάμωση της αμερικανικής οικονομικής και στρατιωτικής δύναμης και δεν είχαν εμποδίσει την επέκταση της σοβιετικής ισχύος, η νέα διακυβέρνηση είχε αναλάβει να ανατρέψει τις εν λόγω τάσεις και να προκαλέσει τον «σοβιετικό ιμπεριαλισμό» σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Η νέα διακυβέρνηση είχε υποσχεθεί

⁹⁵ Παρατίθεται στο John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*, 12th edition revised, 1992, *Congressional Quarterly Inc.*, p.261

μεγαλύτερη σταθερότητα στους σκοπούς, περισσότερες πρωτοβουλίες στη διαχείριση των εθνικών υποθέσεων, την άμεση σύνδεση μέσων και σκοπών και εν κατακλείδι ισχυρότερη και αποφασιστικότερη διακυβέρνηση ώστε να εξαλείψει τις ανταγωνιστικές απόψεις και πολιτικές γύρω από θέματα εξωτερικών σχέσεων, αιτία για την υπονόμηση της αξιοπιστίας των Ηνωμένων Πολιτειών κατά την περίοδο της διακυβέρνησης Κάρτερ ανάμεσα σε σύμμαχους και εχθρούς⁹⁶. Η νέα διακυβέρνηση υπό τον πρόεδρο Ρέηγκαν αναπτέρωσε τις ελπίδες του αμερικανικού λαού για το επιθυμητό αποτέλεσμα αναφορικά με το ρόλο και την ισχύ των Ηνωμένων Πολιτειών στο διεθνές σύστημα, τον περιορισμό και την αναδίπλωση των Σοβιετικών, αλλά και στην καλύτερη περίπτωση τον μετασχηματισμό της ίδιας της φύσης του σοβιετικού συστήματος.

Ωστόσο παρά τη συντηρητικοποίηση της αμερικανικής κοινωνίας σε ζητήματα εσωτερικής πολιτικής τάξης, την έξαρση του αμερικανικού εθνικισμού και την ανάγκη για μια πιο «δραστήρια» αμερικανική εξωτερική πολιτική που θα διασφαλίζει τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ αλλά και το διεθνές κύρος των Ηνωμένων Πολιτειών, ο Ρ. Ρέηγκαν εξακολουθούσε να περιορίζεται στην διαμόρφωση και άσκηση της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών από τη σκιά του πολέμου του Βιετνάμ. Αντιμετώπιζε την επιφυλακτικότητα του Κογκρέσου αναφορικά με τις προεδρικές εξουσίες αλλά και της κοινής γνώμης, η οποία παρά τη μεταστροφή ως προς τους στόχους της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής διακατεχόταν ακόμη εν μέρει από το σύνδρομο του Βιετνάμ. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο για την ανάλυση μας να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με ιστορικούς μελετητές παρά την μεταστροφή του πολιτικού κλίματος γύρω από το δόγμα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, δεν ήταν το ζήτημα της διεθνούς παρουσίας των Ηνωμένων Πολιτειών που έδωσε την νίκη στον Ρ. Ρέηγκαν⁹⁷. Η εξωτερική πολιτική δεν διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στις εκλογές του 1980 κυρίως γιατί οι υποψήφιοι αφουγκραζόμενοι το λαϊκό αίσθημα συμφωνούσαν στο τι ακριβώς έπρεπε να γίνει στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Αλλά και στην περίπτωση που υπήρξε διαφοροποίηση δεν διατύπωναν τις αντιθέσεις του δημοσίου. Οι δύο παρατάξεις αμφότερες, καταδίκάζαν τη σοβιετική επιθετικότητα και επέκριναν την αποδυνάμωση της αμερικανικής ισχύς και τον κίνδυνο που ελλόχευε για την εθνική τους ασφάλεια. Πρότειναν το δόγμα της ανάσχεσης για την αμερικανική εξωτερική πολιτική ως

⁹⁶ Βλ. The Eagle Defiant, “US Policy toward the Soviet Union and Eastern Europe”, ch.7

⁹⁷ Βλ. επίσης The Eagle Defiant, “Trends in Foreign Policy Opinion, 1974-1982”, ch.2

απάντηση στην αίσθηση ήττας και συρρίκνωσης της αμερικανικής ισχύος. Εν κατακλείδι ο πιο «σκληρός» και πιο «αποφασιστικός» υποψήφιος κέρδισε τις εκλογές σχετικά εύκολα, αλλά και φέρνοντας πλειοψηφία στο Κογκρέσο για τους Ρεπουμπλικάνους έπειτα από χρονικό διάστημα είκοσι-οκτώ ετών.

Η κοινή γνώμη φαινόταν να δίνει ισχυρή ώθηση και εμπιστοσύνη σε μια νέα εξωτερική πολιτική, ισχυρή, αδιαπραγμάτευτη και διεκδικητική. Ωστόσο η φαινομενική συναίνεση γύρω από την εξωτερική πολιτική άρχισε να εμφανίζει ρωγμές. Ο αμερικανικός λαός υποστήριζε τον Πρόεδρο Ρέηγκαν σε τομές στην εσωτερική πολιτική τάξη και ιδιαίτερα σε θέματα οικονομίας και φορολογίας. Σύμφωνα με έρευνα του CBS News και του Associated Press⁹⁸, η αμερικανική κοινή γνώμη πίστευε ότι ο Ρέηγκαν ήταν ικανός να εξασφαλίσει την οικονομική ευμάρεια της χώρας τους, ήταν εκείνος που αποτελούσε εγγύηση για την ισχυροποίηση των Ηνωμένων Πολιτειών στο διεθνή καταμερισμό ισχύος, αλλά και στις διεθνείς εξελίξεις. Άλλη έρευνα η οποία διεξήχθη από το ABC News κατέδειξε ότι η πλειοψηφία της αμερικανικής κοινής γνώμης πίστευε ότι ο Πρόεδρος Ρέηγκαν είχε την ικανότητα να διατηρήσει την αμερικανική στρατιωτική ισχύ τουλάχιστον στα ίδια επίπεδα με τη σοβιετική, θα έδειχνε μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και πυγμή σε περίπτωση απειλής των αμερικανικών συμφερόντων από τους σοβιετικούς ωστόσο διατηρούσε επιφυλάξεις για το αν ήταν εκείνος που θα χειριζόταν με τον καλύτερο τρόπο τις διεθνείς υποθέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς πίστευαν ότι ήταν εκείνος που θα τους ενέπλεκε ευκολότερα και σε συντομότερο χρονικό διάστημα σε κάποια πολεμική σύγκρουση. Διαπιστώνουμε επομένως ότι ενώ κυρίαρχη απαίτηση ήταν μια πιο αποφασιστική και ισχυρή εξωτερική πολιτική που θα έδινε ξανά τη θέση που άρμοζε στις Ηνωμένες Πολιτείες στο διεθνή καταμερισμό ισχύος και κατά συνέπεια στις διεθνείς εξελίξεις, υπήρξε επιφυλακτικότητα αλλά και ανασταλτικότητα αναφορικά με τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ και την εμπλοκή τους σε νέες πολεμικές συρράξεις. Μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης θεωρούσε ότι παρά τις αποτυχίες του προέδρου Κάρτερ στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής μια από τις σημαντικότερες επιτυχίες της διακυβέρνησής του ήταν η αποφυγή εμπλοκής των Ηνωμένων Πολιτειών σε πολεμική σύγκρουση, αλλά και η συμβολή του στη επίτευξη ειρηνευτικής συμφωνίας στη Μέση Ανατολή⁹⁹. Ενδεικτικό της τάσης αυτής της κοινής γνώμης ήταν το αποτέλεσμα έρευνας στα τέλη του 1981, όταν ξέσπασαν

⁹⁸ Παρατίθεται στο Eagle Defiant, ch.2

⁹⁹ Έρευνα του CBS News και των New York Times, παρατίθεται στο Eagle Defiant, ch.2, p.38

διάφορες κρίσεις στο διεθνές περιβάλλον και τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής τέθηκαν στο επίκεντρο της προσοχής της κοινής γνώμης και της δημόσιας συζήτησης, όπου καταδείχτηκε με σαφήνεια ότι η κοινή γνώμη ενδιαφερόταν για τις σοβαρές κρίσεις στην Πολωνία, στο Ελ Σαλβαδόρ, στα νησιά Φώκλαντ και στη Μέση Ανατολή, ωστόσο διατύπωσαν την προτίμησή τους να μην εμπλακούν οι Ηνωμένες Πολιτείες στις κρίσεις αυτές, αλλά και την ανησυχία που τους προκαλούσε η πεποίθηση ότι ο πρόεδρος Ρέηγκαν προτιμούσε, αλλά και επιδίωκε την παρέμβαση της χώρας τους. Μια ακόμη αναμφισβήτητη απόδειξη για την έλλειψη ισχυρής συναίνεσης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, κατά την περίοδο προεδρίας του Ρέηγκαν ήταν η αιφνίδια ανάδυση του 1982 ενός κοινωνικού ρεύματος που προωθούσε το πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών¹⁰⁰.

Οι εν λόγω παράμετροι επιτασσόταν να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό και την άσκηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής προκειμένου να εξασφαλιστεί η συναίνεση της κοινής γνώμης και η απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση. Σε διαφορετική περίπτωση η συναίνεση γύρω από βασικές επιλογές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής θα αποδεικνυόταν εξαιρετικά εύθραυστη. Μια αλόγιστη χρήση βίας και μια υπέρμετρη παρέμβαση στα διεθνή ενδεχομένως να προκαλούσε την αντίδραση της κοινής γνώμης. Ο Ρέηγκαν όπως και οι περισσότεροι Πρόεδροι των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και οι εκάστοτε ιθύνοντες για τη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, είχε αποδεχθεί τους εν λόγω εσωτερικούς περιορισμούς στην διεθνή αμερικανική δράση αλλά και τη χρήση βίας, απόρροια κατά κύριο λόγο της αμερικανικής εμπειρίας του Βιετνάμ, αντιλαμβανόμενος ότι η κοινή γνώμη δεν θα συναινούσε σε οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση αν δεν είχε πειστεί ότι διακυβεύονταν ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα και η ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών και αν, η εν λόγω στρατιωτική επέμβαση δεν συνοδευόταν από μικρό κόστος, όσο το δυνατόν λιγότερες ανθρώπινες απώλειες, αλλά και σύντομη χρονική διάρκεια.¹⁰¹ Το Δόγμα της εξωτερικής πολιτικής του Ρ. Ρέηγκαν, γνωστό και ως Δόγμα Ρέηγκαν, δέσμευε άρρηκτα και άμεσα την αμερικανική ισχύ με τη διάδοση της ελευθερίας και της δημοκρατίας μέσω της διεθνούς παρέμβασης των Ηνωμένων Πολιτειών συμπεριλαμβανόμενης της χρήσης βίας όπου ήταν απαραίτητη για την

¹⁰⁰ ομοίως

¹⁰¹ Βλ. Σχετικά ¹⁰¹ David C. Hendrickson and Robert W. Tucker, "The Freedom Crusade", *The National Interest*, Fall 2005, σελ.

αποτελεσματικότητα της επιχείρησης. Διακήρυττε την υποστήριξή του σε εκείνες τις δυνάμεις που αγωνίζονταν ενάντια στην τυραννία και την ανελευθερία, που προσωποποιούνταν στη μαρξιστική- λενινιστική πολιτική των κομμουνιστικών κυβερνήσεων. Βασισμένο στην πεποίθηση, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ότι μια δημοκρατική επανάσταση επεκτεινόταν στον κόσμο, το Δόγμα Ρέγκαν υπογράμμιζε την «ηθική» ευθύνη των Ηνωμένων Πολιτειών να υποστηρίξει και να ενισχύσει τις δυνάμεις αυτές στον αγώνα τους ενάντια στην κομμουνιστική επικυριαρχία. Η ενίσχυση αυτή σε κάθε περίπτωση υπαγορευόταν από τα ζωτικά στρατηγικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρά το γεγονός ότι το Δόγμα αυτό ερειδόταν στην έννοια της αυτοάμυνας, η ρητορική του Προέδρου Ρέγκαν υπερέβαινε την έννοια αυτή καθώς υποστήριζε ότι ήταν καθήκον των Ηνωμένων Πολιτειών να εναντιώνονται και να ανατρέπουν μη νομιμοποιημένα καθεστώτα¹⁰².

Έχουμε ήδη επισημάνει ότι οι αξίες και οι αρχές της Δημοκρατίας διαδραμάτιζαν βασικό ρόλο στην αμερικάνικη εξωτερική πολιτική αλλά και στην εσωτερική πολιτική τάξη. Η μετάδοση του δημοκρατικού παραδείγματος ήταν ανέκαθεν κεντρικό ζήτημα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική. Ωστόσο η κυβερνητική δέσμευση στον δημοκρατικό φιλελευθερισμό και η έντονη ιδεολογικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής είχε να παρατηρηθεί στο βαθμό αυτό από την προεδρία Ουίλσον. Ο Ρέγκαν υποστήριζε με σθένος την ιδεαλιστική πεποίθηση του καθήκοντος της Ουάσινγκτον να διαδραματίσει ένα ηγετικό ρόλο στο διεθνές σύστημα κρατών, για λόγους αξιών και όχι ισχύς με σκοπό να μεταδώσει το ηθικό παράδειγμά της. Υπογράμμιζε ότι μόνο κράτη με δημοκρατικό πολίτευμα θεωρούνται νομιμοποιημένοι και αξιόπιστοι σύμμαχοι των Ηνωμένων Πολιτειών. Υποστήριζε ότι αν ο κόσμος κυβερνιόταν από κράτη με δημοκρατικά πολιτεύματα θα ήταν περισσότερο ακμάζων, ειρηνικός και ηθικά ανώτερος. Ήταν υπέρμαχος του περιορισμού της κρατικής παρέμβασης υπέρ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και της κοινωνίας πολιτών και υπέρ της ελεύθερης αγοράς. Αναφορικά με την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ διατύπωσε ρητά τη θέλησή του για τη χρήση βίας προκειμένου να προστατευθεί η ελευθερία παγκοσμίως¹⁰³.

¹⁰² Παρατίθεται στο άρθρο, David C. Hendrickson and Robert W. Tucker, “The Freedom Crusade”, *The National Interest*, Fall 2005

¹⁰³ Βλ. Tony Smith, *America's Mission. The United States and the World Wide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, ch.10. The Twentieth Century Fund, Inc. Princeton University Press, 1994

4.7Η Αντισοβιετική ρητορική του Προέδρου Ρέηγκαν

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του προέδρου Ρέηγκαν ήταν η έντονη αντισοβιετική ρητορική του και το αλάνθαστο όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, ένστικτό του¹⁰⁴ γύρω από ζητήματα που αφορούσαν την πορεία της ΕΣΣΔ, την εσωτερική πολιτική κατάσταση αλλά και τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής. Χαρακτηριστική και αδιαμφισβήτητη επίσης ήταν η ικανότητά του να κινητοποιεί και να «προσανατολίζει» πολλές φορές την κοινή γνώμη. Όταν ο Ρ. Ρέηγκαν ανέλαβε την προεδρία, ήταν ευρέως διαδεδομένο το αίσθημα απογοήτευσης αναφορικά με την στρατηγική της detente και ο όρος Ψυχρός Πόλεμος ήταν ένας όρος η επίκληση του οποίου ήταν όλο και πιο σπάνια. Επίσης η εχθρότητα που εξέφραζε πάντα απέναντι στον κομμουνισμό και ιδιαίτερα στη Σοβιετική Ένωση ήταν απόλυτα συμβατή με το κλίμα στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Θυμίζουμε ότι επικρατούσε ένα κλίμα απαισιοδοξίας αναφορικά με τη μελλοντική θέση των ΗΠΑ στο διεθνή καταμερισμό ισχύος και αβεβαιότητα για τη χρήση της αμερικανικής ισχύς στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Ο Κάρτερ όπως ήδη αναφέραμε είχε υπονομεύσει ο ίδιος την προεδρία του δηλώνοντας ότι η χώρα είναι σε αδιαθεσία. (malaise). Ο Ρέηγκαν προσπάθησε και τα κατάφερε να αποκαταστήσει την αμερικανική εθνική υπερηφάνεια και έδωσε αυτοπεποίθηση στην αμερικανική κοινωνία επικαλούμενος την αποστολή του αμερικανικού έθνους στον κόσμο: την διασφάλιση και την προώθηση της Δημοκρατίας. Βαρύνουσας σημασία ήταν και η ισορροπία στρατιωτικής ισχύος. Πεποίθηση του Ρέηγκαν ήταν ότι οι Σοβιετικοί υπερίσχυαν στον τομέα της στρατιωτικής ισχύος, επομένως θεωρούσε πρωταρχική και επιτακτική ανάγκη την ταχύτατη δημιουργία ενός εκτεταμένου εξοπλιστικού προγράμματος¹⁰⁵. Ο Ρέηγκαν πίστευε ότι οι Σοβιετικοί είχαν εκμεταλλευθεί το περιθώριο που τους έδινε το δόγμα της détente, με στόχο την ανάπτυξη των παγκόσμιων συμφερόντων τους. Οι

¹⁰⁴ Υπενθυμίζουμε ότι ο Ρέηγκαν αφ' ενός συμφωνούσε με την εκτίμηση των Συντηρητικών αναφορικά με το μέγεθος της σοβιετικής απειλής, ωστόσο ήταν ο μόνος πολιτικός των Ηνωμένων Πολιτειών, ο οποίος από το 1980 θεωρούσε επικείμενη στο μέλλον την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Όπως επισημαίνει και ο κ. Χ. Παπασωτηρίου, «η διάγνωσή του δεν βασιζόταν σε βαθιά και εμπεριστατωμένη ανάλυση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά κυρίως στην ακράδαντη πίστη του ότι το σοβιετικό σύστημα πήγαινε ενάντια στην ανθρώπινη φύση και ήταν καταδικασμένο να αποτύχει... ήταν λίγο πολύ ο μόνος που προέβλεψε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δέκα χρόνια νωρίτερα.». Παρατίθεται στο Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική*, σελ.350-351

¹⁰⁵ Βλ. John Spanier, *American Foreign Policy since World War II, ch.11 και Eagle Defiant, United States Foreign Policy in the 1980's*, edited by Kenneth A. Oye, Robert J. Lieber and Donald Rothchild, ch.7, published in 1983 by Little, Brown and Company

σοβιετικοί υποστήριζαν το δικαίωμα επέκτασης της επιρροής της χώρας τους στο πλαίσιο του δόγματος της «εθνικής απελευθέρωσης»¹⁰⁶, αλλά επίσης επιδίωκαν να διατηρήσουν ό,τι είχαν αποκτήσει κατά την περίοδο που ήταν σε ισχύ το Δόγμα Μπρέζνιεφ. Ο Ρέγκαν ήταν αποφασισμένος να αναστρέψει τα κέρδη της σοβιετικής πλευράς. Η αντικομμουνιστική ρητορική και η διεθνής πολιτική της ΕΣΣΔ έγιναν το επίκεντρο της εξωτερικής του πολιτικής. Αποκήρυξε τον σοβιετικό κομμουνισμό ως «τη συγκέντρωση του κακού στο μοντέρνο κόσμο». Υποστήριξε χαρακτηριστικά «Υπάρχει αμαρτία και κακό στον κόσμο και μας έχει επιβληθεί από τις Γραφές και τον Ιησού Χριστό να το πολεμήσουμε με όλες μας τις δυνάμεις»¹⁰⁷. Διακήρυττε επίσης ότι οι Σοβιετικοί Αρχηγοί ήταν διατεθειμένοι να πουν ψέματα, να ληστέψουν, να εξαπατήσουν και γενικότερα να κάνουν ο,τιδήποτε χρειαστεί χωρίς καμία ηθική αναστολή προκειμένου να εκπληρώσουν τους στόχους τους¹⁰⁸. Η εναντίωση στη ΕΣΣΔ ήταν επιβεβλημένη όχι μόνο από πολιτικούς αλλά και από ηθικούς, ιδεαλιστικούς και χριστιανικούς λόγους.

Αναφερόταν συχνά στον αγώνα για την ελευθερία, τις παρωχημένες ιδέες του Μαρξισμού-Λενινισμού και για την κρίση του σοβιετικού πολιτικό-οικονομικού συστήματος. Υποστήριζε ότι τα κομμουνιστικά καθεστώτα ήταν ανελεύθερα και στερούντο νομιμοποίησης και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα μπορούσαν να αποδεχτούν τη μόνιμη υποδούλωση των λαών της Ανατολικής Ευρώπης. Αμφισβητούσε τη νομιμοποίηση και τη βιωσιμότητα του κομμουνιστικού καθεστώτος όχι μόνο στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και στο εσωτερικό της ΕΣΣΔ. Σε ομιλία του στη Βρετανική Βουλή τον Ιούνιο του 1982 είχε δηλώσει ρητά ότι υποχρέωση όλων, ιδιαίτερα των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν να ενθαρρύνουν τις δημοκρατικές δομές παγκοσμίως, οι οποίες παρέχουν το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού στους λαούς. Υποστήριξε μάλιστα με σθένος ότι αυτό δεν αποτελούσε πολιτιστικό ιμπεριαλισμό καθώς δίνει το περιθώριο αυτοπροσδιορισμού στα άτομα και παρέχει προστασία στην ιδιαιτερότητα. Θα ήταν περισσότερο πολιτιστική συγκατάβαση, διαφορετικά θα έπρεπε να αποδεχτούν όλοι, ότι οι λαοί

¹⁰⁶ Για το δόγμα του “national liberation” βλ. John Spanier, ch.11, “Reagan and Cold War II. Reviving US military and economic capabilities” and Eagle Defiant, ch.7 “Reagan and the Russians, United States Policy toward the Soviet Union and Eastern Europe”

¹⁰⁷ Παρατίθεται στο Remarks to the National Association of Evangelicals, March 8, 1983, in Strobe Talbott, *The Russians and Reagan*(New York: Vintage Books, 1984), p.113

¹⁰⁸ New York Times, January 30, 1981, παρατίθεται στο John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*

προτιμούν τη δικτατορία από τη δημοκρατία¹⁰⁹. Η ρητορική του Ρέηγκαν αντικατόπτριζε το ενστικτώδες συμπέρασμα για τον παγκόσμιο χαρακτήρα των αμερικανών αξιών αλλά και το αίσθημα νοσταλγίας των ημερών αμερικανικής ηγεμονίας του παρελθόντος.

Η αντισοβιετική ρητορική δεν ήταν απλά έκφραση της προσωπικής ιδεολογίας του Προέδρου Ρέηγκαν. Υπήρχαν και άλλοι λόγοι που επέβαλαν την ρητορική αυτή και ενδεχομένως την πόλωση ανάμεσα στις δύο χώρες. Κατ' αρχήν επιδίωκε την κινητοποίηση της αμερικανικής κοινής γνώμης. Άλλωστε και η εκλογή του Ρόναλντ Ρέηγκαν καταδείκνυε με σαφήνεια το θυμό και την αγανάκτηση της πλειοψηφίας της αμερικανικής κοινωνίας από τη δυσμενή θέση που είχαν βρεθεί οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά τις τελευταίες εξελίξεις τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Η έντονη αντισοβιετική ρητορική και η προσπάθεια υπέρβασης της μετά Βιετνάμ εποχής είχε ξεκινήσει από την περίοδο της Προεδρίας Κάρτερ. Ωστόσο η ομηρία των αμερικανών αξιωματούχων στην Τεχεράνη, οι «εκμυστηρεύσεις» του Κάρτερ και η παραδοχή του ότι είχε παρερμηνεύσει τις σοβιετικές προθέσεις μέχρι τη στιγμή της εισβολής των σοβιετικών στο Αφγανιστάν, όπου έγιναν και έκδηλες οι πραγματικές προθέσεις τους, αποδυνάμωσαν την αποτελεσματικότητα και την απήχηση της ρητορικής στις πλατιές κοινωνικές μάζες. Ο Ρέηγκαν ο οποίος δεν πίστευε ιδιαίτερα στις καλές προθέσεις των Σοβιετικών προσπαθούσε να κινητοποιήσει την κοινή γνώμη εναντίον των Σοβιετικών κυρίως για μακροπρόθεσμη αξιοποίηση. Έχουμε ήδη επισημάνει τις ρωγμές στην υποτιθέμενη συναίνεση στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής αλλά και την επιφυλακτικότητα της κοινής γνώμης αναφορικά με τις αμερικανικές στρατιωτικές επεμβάσεις. Κατά συνέπεια η πόλωση ανάμεσα στις δύο διαφορετικές κοσμοθεωρίες, η ρητορική ενάντια στον κομμουνισμό, η αντίθεση δικτατορίας – δημοκρατίας και η συστοίχιση γύρω από ιδεαλιστικούς σκοπούς εξασφάλιζε στην εξωτερική πολιτική του Ρέηγκαν τη νομιμοποίηση και τη συναίνεση που επιθυμούσε για να υλοποιήσει τους στόχους του¹¹⁰. Άλλωστε η συναίνεση ήταν απαραίτητη προϋπόθεση και για την έγκριση των νέων εξοπλιστικών προγραμμάτων από το Κογκρέσο, καθώς αυτό θα συνεπαγόταν

¹⁰⁹ Δημοσιεύθηκε στους New York Times τον Ιούνιο του 1982

¹¹⁰ Η τακτική αυτή ωστόσο ήταν σύνηθης στην αμερικανική παράδοση. Η πόλωση κατά καιρούς εξυπηρετούσε διάφορους σκοπούς. Η διχοτομική οπτική του κόσμου σε «αυτοί» και σε «εμείς», χωρίζει τους λαούς κατά απόλυτο τρόπο σε εχθρούς και φίλους, χωρίς να αφήνει ενδιάμεσο χώρο. Χαρακτηριστικός είναι ο αφορισμός όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας Βλ., Eagle Defiant, ch.7

μεγάλα χρηματικά αποθέματα και ενδεχόμενες περικοπές κοινωνικών προγραμμάτων. Η προσοχή της κοινής γνώμης έπρεπε να επικεντρωθεί ξανά στους Σοβιετικούς.

Ο δεύτερος σκοπός που εξυπηρετούσε η αντισοβιετική ρητορική ήταν να σταλεί μήνυμα στην Μόσχα, για την ετοιμότητα των Ηνωμένων Πολιτειών. Η περίοδος όπου το σύνδρομο του Βιετνάμ αποτελούσε περιοριστικό παράγοντα στις επιλογές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, είχε παρέλθει. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν έτοιμες να ανακόψουν την επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης, να εμποδίσουν την εξάπλωση της αυτοκρατορίας του κακού, όπως είχε χαρακτηρίσει τη Σοβιετική Ένωση σε λόγο που είχε εκφωνήσει στη Φλώριντα ο πρόεδρος Ρέγκαν. Οι διακηρύξεις του Προέδρου είχαν ως στόχο να διαμηνύσουν¹¹¹ στην ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης ότι το σύνδρομο του Βιετνάμ ήταν πλέον παρελθόν και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν πλέον τη θέληση και την πυγμή να αντισταθούν στη σοβιετική επέκταση. Εισήγαγε έναν αδυσώπητο πόλεμο λέξεων¹¹² ενάντια στους αντιπάλους του με σκοπό να τους παρουσιάσει ως ψεύτες, καταπιεστές, αποτυχημένους και τρομοκράτες και να δηλώσει ευθαρσώς την ετοιμότητα των Ηνωμένων Πολιτειών να τους αντιμετωπίσουν. Το αποτέλεσμα ήταν ένας δεύτερος Ψυχρός Πόλεμος στον οποίο οι λέξεις ήταν επιλεγμένες με την ίδια προσοχή που επιλέγονται τα όπλα που θα χρησιμοποιηθούν σε μια στρατιωτική σύγκρουση. Η τακτική αυτή που επελέγη από τον πρόεδρο και το επιτελείο του είχε ως στόχο σύμφωνα με πολλούς μελετητές¹¹³ να αποφευχθούν οι αντιπαραθέσεις και ενδεχόμενες πολεμικές συγκρούσεις. Οι δηλώσεις ενδεχομένως να ήταν εκ προθέσεως αιχμηρές και οξείες ώστε η ΕΣΣΔ να αποτραπεί από οποιαδήποτε ενέργεια. Στρατιωτικές επιχειρήσεις μικρής εμβέλειας όπως στη Λιβύη ή στη Γρενάδα με περιορισμένο κόστος είχαν την πρόθεση να μεταφέρουν αξιόπιστα αυτό το μήνυμα. Υπό αυτή την έννοια η σκληρή ρητορική του προέδρου αντικαθιστούσε ενέργειες που ενείχαν υψηλότερο κίνδυνο.

Η εξωτερική πολιτική του Ρέγκαν ήταν βασικά μια επιστροφή στην πολιτική της ανάσχεσης των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων. Η αρχική έμφαση ήταν στις σχέσεις Ανατολής- Δύσης, στη ΕΣΣΔ ως κομμουνιστική επεκτατική χώρα και στην ανάγκη να επιτευχθεί η ανάσχεση της επέκτασης της ΕΣΣΔ συμπεριλαμβανομένων

¹¹¹ Βλ. John Spanier, *American Foreign Policy since World War II and American Foreign Policy since the Vietnam War* by Richard A. Melanson, "The Reagan Administration" ch.4

¹¹² Παρατίθεται στο *American Foreign Policy since the Vietnam War* by Richard A. Melanson, "The Reagan Administration" ch.4

¹¹³ Βλ. John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*

των χωρών του Τρίτου Κόσμου ακόμη και αν χρειαζόταν η χρήση βίας. Ομοίως με τους προηγούμενους προέδρους των ΗΠΑ ο Ρέηγκαν είχε δικό του δόγμα στην εξωτερική πολιτική αλλά με κάποιες διαφοροποιήσεις. Από το Δόγμα Τρούμαν μέχρι τον πόλεμο του Βιετνάμ, ο βασικός σκοπός της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν ο περιορισμός ή η αποτροπή της σοβιετικής δύναμης. Το Δόγμα Ρέηγκαν αποτελούσε απάντηση στα σχετικά κέρδη που είχαν αποκομίσει οι Σοβιετικοί στην περίοδο μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ. Σκοπός του δόγματος ήταν η αντιστροφή της πλεονεκτικής θέσης που είχαν καταλάβει οι Σοβιετικοί μέσω της υποστήριξης των στασιαστών και των αντιτιθέμενων ομάδων στις χώρες που ήταν υπό τον έλεγχο της ΕΣΣΔ. Κατά μια έννοια το δόγμα Ρέηγκαν ήταν η αμερικανική εκδοχή του δόγματος Χρουστσόφ, της στρατηγικής της «εθνικής απελευθέρωσης» (national liberation). Η υποστήριξη των «μαχητών της ελευθερίας» (freedom fighters) αποτέλεσε τον κεντρικό άξονα της εκδοχής της στρατηγικής της ανασχεσης κατά τον Ρέηγκαν και ο κεντρικός άξονας του Δόγματός του. Η ΕΣΣΔ επιλέγοντας το πότε, που και πώς θα προχωρήσει αξιοποιώντας την τακτική του ανταρτοπόλεμου, είχε αποκομίσει αξιοσημείωτες νίκες. Η Μόσχα είχε στρέψει πλέον το ενδιαφέρον της προς τους «πολέμους εθνικής απελευθέρωσης». Η αμερικανική κυβέρνηση προσπάθησε να αναστρέψει τα πλεονεκτήματα που είχε αποκομίσει μέχρι τότε η ΕΣΣΔ μέσω της υποστήριξης και χρηματοδότησης ομάδων ανταρτών που εναντιώνονταν σε κομμουνιστικά καθεστώτα. Αφετηρία του δόγματος ήταν η υποστήριξη των “contras” στη Νικαράγουα εναντίον του καθεστώτος των Σαντινίστας. Στη συνέχεια η αμερικανική υποστήριξη συνεχίστηκε και σε ομάδες ανταρτών στην Καμπότζη, στην Αγκόλα και στο Αφγανιστάν.

Ο Alexander Dalin υποστηρίζει ότι το Δόγμα Ρέηγκαν εμφανίζεται για πρώτη φορά σε μια ομιλία του Προέδρου Ρέηγκαν τον Μάρτιο του 1985, όπου για πρώτη φορά ο πρόεδρος αποκάλυψε τους “contras” στη Νικαράγουα, μαχητές ελευθερίας “freedom fighters”. Ο πρόεδρος είπε χαρακτηριστικά «Είναι αδέρφια μας, αυτοί οι μαχητές της ελευθερίας και είμαστε υποχρεωμένοι να τους βοηθήσουμε...Είναι ηθικά ισότιμοι με τους Ιδρυτικούς Πατέρες και τους γενναίους άντρες και γυναίκες της Γαλλικής Αντίστασης. Δεν μπορούμε να τους εγκαταλείψουμε. Ο αγώνας δεν είναι αριστερά ενάντια στη δεξιά, αλλά το σωστό εναντίον του λάθους»¹¹⁴. Στο ίδιο μήκος

¹¹⁴ Alexander Dallin and Gail Lapidus, “Reagan and the Russians: American Policy toward the Soviet Union” in Kenneth L. Oye, ed., *Eagle Resurgent? The Reagan Era in American Foreign Policy* (

κύματος ήταν και οι δηλώσεις και άλλων κυβερνητικών αξιωματούχων. Ο Bob Woodward στο βιβλίο του *Veil: The Secret Wars of CIA*, παραθέτει δηλώσεις του Διευθυντή της CIA William Casey όπου καταδεικνύεται με σαφήνεια πώς έβλεπαν την προσπάθεια περιορισμού της κομμουνιστικής επιρροής. Όλες τις αντικομμουνιστικές επιχειρήσεις οι ιθύνοντες τις έβλεπαν ενιαίες. Δεν υπήρξε καμία διαφοροποίηση ανάμεσά τους. Είτε η στήριξη ομάδων ανταρτών ήταν στη Νικαράγουα, είτε στο Αφγανιστάν, είτε στην Αγκόλα, στην Αιθιοπία ή στην Καμπότζη από τη στιγμή που ο εχθρός ήταν κοινός, όλες οι περιπτώσεις αποτελούσαν μια ενότητα. Όλες αυτές οι περιπτώσεις συνιστούσαν το Δόγμα Ρέηγκαν. Σύμφωνα με τον Διευθυντή της CIA οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονταν σε πόλεμο με παγκόσμια εμβέλεια εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης για τον έλεγχο χωρών σημαντικής στρατηγικής σημασίας και υπογράμμισε τις ομοιότητες της εποχής με την περίοδο του 1930 όταν ο κόσμος δεν αντιμετώπισε με σοβαρότητα την απειλή της Γερμανίας του Χίτλερ. Χαρακτηριστικά είχε δηλώσει: « Στις χώρες υπό κατοχή όπως το Αφγανιστάν, η Καμπότζη, Αιθιοπία, Αγκόλα, Νικαράγουα τα Μαρξιστικά καθεστώτα που έχουν την εξουσία είτε έχουν επιβληθεί ή συντηρούνται με εξωτερική βοήθεια. ...στις περιοχές αυτές έχει συντελεστεί ένα ολοκαύτωμα ανάλογο της Ναζιστικής Γερμανίας σαράντα χρόνια πριν». Πεποίθησή του ήταν ότι οι κομμουνιστικές αυτές κυβερνήσεις υποκαθιστούσαν την παγκόσμιας εμβέλειας κομμουνιστική επαναστατική προσπάθεια της ΕΣΣΔ¹¹⁵.

Ο Stephen Rosenfeld της Washington Post σε άρθρο του στο Foreign Affairs υποστηρίζει ότι το Δόγμα Ρέηγκαν διαφοροποιείται από όλα τα προηγούμενα δόγματα εξωτερικής πολιτικής την Προέδρων της μεταπολεμικής περιόδου. Επισημαίνει ότι τα δόγματα των Τρούμαν, Νίξον και Αϊζενχάουερ ήταν κυρίως αμυντικογενή και στη θεωρία τους αλλά και στην πρακτική εφαρμογή τους και αποτελούσαν μέρος της στρατηγικής της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ. Εν αντιθέσει το δόγμα Ρέηγκαν ήταν επιθετική πολιτική τόσο στη θεωρία όσο και στην πρακτική εφαρμογή της. Ως στόχο του είχε τον εκτοπισμό των κομμουνιστικών καθεστώτων τα οποία είχαν επιβληθεί με στρατιωτική βία (Αφγανιστάν) ή είχαν δεχτεί συνδρομή

Boston :Little Brown, 1987) , p.224 , παρατίθεται στο Donald E. Nuechterlen, *America Recommitted* , “Resurgent American Power, 1981-1989

¹¹⁵ Bob Woodward, *Veil : The secret wars of the CIA* , 1981-87 (New York : Simon & Shuster, 1987)

στρατιωτικής βοήθειας από κομμουνιστικές ομάδες (Νικαράγουα, Καμπότζη, Αιθιοπία, Αγκόλα)¹¹⁶.

Αναφορικά με την τεκμηρίωση της ανάμειξης των ΗΠΑ στην Κεντρική Αμερική χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Προέδρου Ρέηγκαν τον Απρίλιο του 1987 στο Κογκρέσο, «Η εθνική ασφάλεια όλων των Αμερικανών είναι σε κίνδυνο στην Κεντρική Αμερική. Αν δεν μπορούμε να προστατέψουμε τον εαυτό μας εκεί, δεν θα μπορέσουμε να επικυριαρχήσουμε σε κανένα άλλο σημείο του πλανήτη.. Η αξιοπιστία μας θα λάβει ισχυρό πλήγμα, οι συμμαχίες μας θα συρρικνωθούν και η ασφάλεια της πατρίδας μας θα τεθεί σε κίνδυνο. Έχουμε ζωτικό συμφέρον, ηθικό καθήκον και σοβαρή υποχρέωση. Είναι ζήτημα εκπλήρωσης ηθικής υποχρέωσης στους εαυτούς μας, στους φίλους και στους απόγονούς μας»¹¹⁷

Το Δόγμα Ρέηγκαν σε συνδυασμό με την σκληρή ρητορική του προέδρου και του κυβερνητικού επιτελείου του αποτέλεσαν την ουσία της αμερικανική αντίδρασης απέναντι στη δύναμη της ΕΣΣΔ .

Ένα επίσης από τα χαρακτηριστικά της ρητορικής του Ρόναλντ Ρέηγκαν ήταν η αναβίωση του Ουίλσιανικού διεθνισμού ή Νεοουίλσιανισμός όπως καθιερώθηκε. Επεσήμανε τη διπλή απειλή του ολοκληρωτισμού και της τρομοκρατίας, άλλωστε συχνά παρομοίαζε τον εαυτό του με τον πρόεδρο Ρούζβελτ όταν προειδοποιούσε τους Ευρωπαίους για τον κίνδυνο του Ναζισμού. Τον Ιούνιο του 1982 ανακήρυξε την έναρξη της εποχής της δημοκρατικής επανάστασης, η οποία θα εξάλειφε τον ολοκληρωτισμό που ήταν άμεση συνέπεια της εφαρμογής της κομμουνιστικής ιδεολογίας. Ένας δημοκρατικός κόσμος ισχυριζόταν ότι θα ήταν και ειρηνικός καθώς «οι ελεύθεροι άνθρωποι, όπου οι κυβερνήσεις τους βασίζουν τη διακυβέρνηση του κράτους στη συναίνεσή τους δεν πολεμούν με τους γείτονές τους. Οι ελεύθεροι άνθρωποι, οι οποίοι απολαμβάνουν καθεστώς οικονομικής ελευθερίας και προστατεύονται από τους νόμους οι οποίοι σέβονται την αξιοπρέπεια του ατόμου, δεν έχουν τάσεις υποδούλωσης άλλων ανθρώπων»¹¹⁸. Ο Ρέηγκαν και το επιτελείο του υποστήριξαν ότι ένα διεθνές σύστημα απαρτιζόμενο από δημοκρατικά κράτη είναι η μόνη ελπίδα για την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης. Η Αμερική είχε το ιερό καθήκον να υπερασπιστεί τα δικαιώματα των άλλων λαών. Αναφερόμενος στον Πρόεδρο Τρούμαν υποστήριξε σε μια δήλωσή του « ο Πρόεδρος Τρούμαν είχε

¹¹⁶ Stephen Rosenfeld, “ The Guns of July”, *Foreign Affairs*, Spring 1968, pp.698-699

¹¹⁷ Παρατίθεται στους New York Times, April 28, 1983

¹¹⁸ Παρατίθεται στο , Tony Smith, *America’s Mission*, ch.10

υποστηρίζει ότι η ασφάλειά μας και οι ελπίδες του κόσμου για ειρήνη και ανάπτυξη δεν εξαρτώνται από αμυντικά προγράμματα ή των έλεγχο των εξοπλισμών αλλά από την ανάπτυξη και τη διάδοση της ελευθερίας και της αυτονομίας. Εγώ επισημαίνω σε όλους τους πολίτες του κόσμου ότι η ελευθερία δεν είναι προνόμιο των λίγων, αλλά το δικαίωμα όλων των παιδιών του θεού...η αποστολή μας είναι να ενισχύσουμε και να προστατέψουμε την ελευθερία και τη δημοκρατία και να μεταλαμπαδεύσουμε τις αξίες αυτές σε όλους». Οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά συνέπεια θα ολοκλήρωναν την αποστολή τους μόνο όταν θα επικρατούσε ελευθερία και δημοκρατική μορφή διακυβέρνησης σε όλα τα κράτη. Ενδεικτική του «Νεοουίλσωνισμού» της περιόδου και της αναβίωσης του αμερικανικού ιδεαλισμού ήταν η επίκληση του John Winthrop και της «πόλης πάνω στο λόφο» στους λόγους του προέδρου Ρέηγκαν. Επανειλημμένως ισχυριζόταν ότι το αμερικανικό πολιτικό σύστημα ήταν θεμελιωμένο σε παγκόσμιες αξίες και ότι οι λαοί του κόσμου έπρεπε να ακολουθήσουν το αμερικανικό πρότυπο όχι από αλαζονική αμερικανική απαίτηση, αλλά γιατί μετουσίωσε με επιτυχία πανανθρώπινες αξίες¹¹⁹. Με λιγότερο φιλοσοφικό τρόπο, πρόβαλλε το επιχείρημα ότι τα δημοκρατικά κράτη συνιστούσαν μια διευρυμένη «αμερικανική γειτονιά»¹²⁰ την οποία αποτελούσαν άνθρωποι θεοσεβούμενοι, εργατικοί, συνηθισμένοι αλλά και εκπληκτικοί ταυτόχρονα, όπως κάθε αμερικανός πολίτης. Υποστήριζε τον «προφανή σύνδεσμο» μεταξύ ειρήνης, οικονομικής προόδου και δημοκρατίας και επεσήμαινε τους φιλικούς και συμμαχικούς δεσμούς των Ηνωμένων Πολιτειών με τις χώρες της Ατλαντικής Συμμαχίας και την Ιαπωνία, οι οποίες διακατέχονταν από δημοκρατικά ιδεώδη, αλλά και την ποιότητα των σχέσεων αυτών καθώς βασίζονται σε ιδεαλιστική βάση και όχι αποκλειστικά σε στρατηγικά συμφέροντα. Οι σύμμαχοι επομένως των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν τα άλλα δημοκρατικά κράτη και ο εχθρός τους τα ολοκληρωτικά καθεστώτα της «αυτοκρατορίας του κακού». Ο κίνδυνος ήταν σαφής και άμεσος. Οι αμερικανοί έπρεπε να προστατέψουν τις αξίες τους και τους θεσμούς της δημοκρατίας από τον κομμουνισμό. Ωστόσο σύμμαχοι και συνεργάτες των Ηνωμένων Πολιτειών στην εκστρατεία αυτή δεν ήταν μόνο δημοκρατικά καθεστώτα. Σε πολλές περιπτώσεις οι Ηνωμένες Πολιτείες στήριξαν και δικτατορίες. Η δράση αυτή εντασσόταν στο πλαίσιο της «εποικοδομητικής εμπλοκής» (constructive

¹¹⁹ Βλ. Tony Smith, *America Mission*, ch. 10, “Reagan’s Democratic Revolution”

¹²⁰ βλ. *American Foreign Policy since the Vietnam War*, Richard A. Melanson, ch.7, “The Reagan Administration”

engagement). Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Chester A. Crocker λίγο πριν ενταχθεί στο κυβερνητικό επιτελείο του Ρέγκαν το 1981. Η πρόταση αυτή πολιτικής αναφερόταν στην πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στη Νότια Αφρική, με σκοπό να εισάγει την αμερικανική υποστήριξη στις εδραιωμένες κυβερνήσεις, οι οποίες προσπαθούσαν να εκδημοκρατιστούν. Κατ' επέκταση εφαρμόστηκε και στην πολιτική του Ρέγκαν απέναντι στη Νότιο Κορέα και το Ελ Σαλβαδόρ (αν και το Ελ Σαλβαδόρ εντασσόταν περισσότερο στο Δόγμα Ρέγκαν). Ο στόχος της πολιτικής αυτής ήταν η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, επιβεβαιώνοντας την αμερικανική υποστήριξη στην διαδικασία εκδημοκρατισμού που είχαν δρομολογήσει οι εν λόγω κυβερνήσεις. Το πλαίσιο αυτό επιβεβαίωνε τις αμυντικές ανησυχίες των δύο πλευρών (κομμουνιστικός κίνδυνος), υπονοώντας ότι μια κυβερνητική αλλαγή στις χώρες αυτές συνεπαγόταν απειλή και για τις ίδιες τις Ηνωμένες Πολιτείες. Υπογράμμιζε την αναγκαιότητα σταθερότητας στην περιοχή και για τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα αλλά και δημιουργούσε το πλαίσιο συνεργασίας της αμερικανικής κυβέρνησης με τις τοπικές πολιτικές και οικονομικές ελίτ στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού και φιλελευθεροποίησης της κοινωνίας. Την πολιτική αυτή υποστήριζε και η Jean Kirkpatrick, απεσταλμένη των ΗΠΑ στον ΟΗΕ αλλά και κορυφαία συντηρητική διανοούμενη της εποχής, η οποία υποστήριζε ότι σε εκείνα τα μέρη του κόσμου στα οποία η δημοκρατία δεν ήταν εδραιωμένη και ο κομμουνιστικός κίνδυνος ήταν άμεσος, οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να είναι προετοιμασμένες να συνεργαστούν ακόμη και με αυταρχικά καθεστώτα. Πολλοί από αυτούς τους συμμάχους ενδεχομένως να μην είναι ιδιαίτερα ευχάριστοι αλλά το γεγονός ότι είναι αντικομμουνιστικά καθεστώτα και αποτείνονται στην συνδρομή των ΗΠΑ, τη στιγμή που οι Ηνωμένες Πολιτείες αγωνίζονται να εμποδίσουν την επέκταση της κομμουνιστικής ιδεολογίας και επιρροής, καθιστούσε επιτακτική την συνεργασία με τα καθεστώτα αυτά. Μια διαφορετική επιλογή θα επέφερε ανεπιθύμητα αποτελέσματα ως καταστροφικά και επικαλείτο στις περιπτώσεις αυτές την πολιτική του Κάρτερ, όπου η άρνηση συνεργασίας με δεξιές αυταρχικές κυβερνήσεις είχαν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση φαινομένων όπως τον Χομείνι και τους αδελφούς Ορτέγκα.. Καλές προθέσεις με λάθος θεωρία μπορούν να επιφέρουν καταστροφικές συνέπειες κατά την άποψη της. Υποστήριζε επίσης ότι ένα αυταρχικό καθεστώς θα μπορούσε να μετασχηματιστεί ευκολότερα σε δημοκρατικό απ' ότι ένα ριζοσπαστικό ολοκληρωτικό καθεστώς, καθώς διατηρεί παραδοσιακού θεσμούς γύρω από την εργασία, την οικογένεια και την κοινωνία. Το επιχείρημα που ανέπτυξε η Kirkpatrick

μπορεί να έγινε δημοφιλές λόγω της ρητορικής της αρτιότητας ωστόσο είναι προφανή τα μειονεκτήματά του και στη θεωρητική του τεκμηρίωση αλλά και στη μετέπειτα εφαρμογή της πολιτικής αυτής.

Ο Ρέηγκαν χρησιμοποίησε επιθετική ρητορική για να οικοδομήσει την αντικομμουνιστική του σταυροφορία, αλλά και για να νομιμοποιήσει τις επιλογές στην εξωτερική αλλά και στην εσωτερική πολιτική τόσο στην ομοσπονδιακή γραφειοκρατία όσο και στο ευρύτερο κοινό. Αναφορικά με τον πόλεμο του Βιετνάμ και τις μνήμες της αμερικανικής κοινωνία υποστήριζε ότι ο πόλεμος δεν ήταν λάθος, και ότι ήταν πλέον η κατάλληλη στιγμή για να γίνει αποδεκτό και κατανοητό ότι ο πόλεμος στο Βιετνάμ υπηρετούσε έναν ευγενή σκοπό. Υποστήριξε επίσης σε ομιλία του το 1987 ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν έχασαν τον πόλεμο αλλά απλά δεν δόθηκε η άδεια στους αμερικανούς στρατιώτες να νικήσουν¹²¹. Η ρητορική του προωθούσε έναν νέο είδος πατριωτισμού, τον οποίο επικαλείτο συχνά για να αποδείξει ότι η αμερικανική κοινωνία παρέμενε καλή και έντιμη αναβιώνοντας την έννοια της αμερικανικής ιδιαιτερότητας. Χαρακτήριζε την αμερικανική κοινωνία ως μια κοινωνία με ιδιαίτερα ιδανικά και αρχές «μια λαμπερή πόλη πάνω στο λόφο», η οποία είχε επιφορτιστεί με την ιερή αποστολή να φέρει ειρήνη και ελευθερία στον κόσμο. Το κακό υπήρχε ακόμη πάνω στη γη, κυρίως στο πλαίσιο της Σοβιετικής Ένωσης καθώς σύμφωνα με τον Ρέηγκαν η κομμουνιστική ιδεολογία ερχόταν σε αντίθεση με την ανθρώπινη φύση, ωστόσο ήταν αισιόδοξος ότι το διαρκώς αυξανόμενο ρεύμα της «δημοκρατικής επανάστασης» θα εξάλειφε τελικά κάθε ίχνος ολοκληρωτισμού και καταπίεσης. Επανειλημμένως υποστήριζε ότι το σχέδιό του ή «το όραμά» του όπως συνήθιζε να το αποκαλεί, προωθούσε αποκλειστικά και μόνο την εδραίωση ενός πλήρως δημοκρατικοποιημένου κόσμου¹²².

Κριτική στον Ρέηγκαν

Ενδιαφέρουσα ωστόσο είναι και η κριτική που έχει ασκηθεί στην εξωτερική πολιτική του προέδρου Ρέηγκαν. Ο Robert W. Tucker σε άρθρο του στο *Foreign Affairs* τον Ιανουάριο του 1989¹²³ υποστηρίζει ότι το Δόγμα Ρέηγκαν ήταν ένα «υποκατάστατο» μιας πολιτικής στρατιωτικών επεμβάσεων καθώς ο Ρέηγκαν είχε

¹²¹ Βλ. Tony Smith, *America's Mission*, ch.10

¹²² Βλ. Richard A. Melanson, *American Foreign Policy since the Vietnam War*

¹²³ Βλ. Robert W. Tucker, "Reagan's Foreign Policy", *Foreign Affairs*, January 1989

αποδεχτεί τους περιορισμούς στη διαχείριση της αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης, απόρροια της αρνητικής δύναμης του πολέμου στο Βιετνάμ: « Το θετικό σημείο του δόγματος Ρέηγκαν, ήταν σε μεγάλο βαθμό, η προφανής συμβατότητα του με τους εν λόγω περιορισμούς. Σε αντίθεση με την πολιτική της ανάσχεσης, απόρροια της οποίας ήταν και ο πόλεμος του Βιετνάμ , αυτού του είδους η παγκόσμια δράση απαιτούσε λιγότερη θυσίες και ανθρώπινες απώλειες, που ήταν και το σημαντικότερο». Αποψη του Tucker είναι ότι οι αμερικανικές επιθέσεις στη Γρενάδα και στη Λιβύη ήταν «τρομακτικά εντυπωσιακές» επιδείξεις αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος, ο σκοπός τους ωστόσο ήταν να στείλουν το μήνυμα στη Μόσχα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν έτοιμες να προβούν στη χρήση στρατιωτικής βίας όταν οι περιστάσεις το απαιτούσαν «λαμβάνοντας υπόψη τη σκληρή ρητορική του «δεύτερου Ψυχρού Πολέμου» των αρχών της δεκαετίας του '80 και την προσπάθεια επανεξοπλισμού της κυβέρνησης Ρέηγκαν , οι επιπτώσεις στην σοβιετική κυβέρνηση ήταν αξιοσημείωτες». Ο Tucker κατέληγε στο συμπέρασμα : «δεν υφίσταται ενδεχομένως πιο σεβαστή παράδοση στην αμερικάνικη εξωτερική πολιτική από την επιθυμία φιλόδοξων σκοπών ενώ αρνούνται να μελετήσουν τα απαραίτητα μέσα. Εκείνο που διαφοροποιεί τον πρόεδρο Ρέηγκαν είναι ότι έφερε μια παλιά αντίληψη σε νέα επίπεδα. Ως κάποιο βαθμό αυτό ενδεχομένως είναι χωρίς προηγούμενο, ο αυστηρός σύνδεσμος μέσων και σκοπών».

Υπάρχουν βέβαια και κριτικές που διαφοροποιούνται με την τοποθέτηση του R. Tucker. Αποδέχονται βέβαια το γεγονός ότι ο αμερικανικός λαός δεν θα συναινούσε σε καμία περίπτωση σε στρατιωτικές επεμβάσεις όπου το κόστος σε ανθρώπινες απώλειες θα ήταν μεγάλο. Ωστόσο επισημαίνουν ότι ο Ρέηγκαν είχε τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας του αμερικανικού λαού ως προς τις υπόλοιπες θυσίες και παραχωρήσεις που έπρεπε να γίνουν ώστε να ισχυροποιηθεί η άμυνα των Ηνωμένων Πολιτειών και αλλάξει ο παγκόσμιος συσχετισμός ισχύος. Εκτίμησή τους ήταν ότι ο αμερικανικός λαός δεν ήταν αρνητικός σε μια αμερικανική στρατιωτική επέμβαση σε κάποια άλλη χώρα. Απλά απαιτούσε από τον πρόεδρο και το κυβερνητικό επιτελείο η απεμπλοκή των αμερικανικών δυνάμεων να είναι σύντομη και με τις λιγότερες δυνατές ανθρώπινες απώλειες.

Ο γραμματέας σε θέματα άμυνας Caspar Weinberg υπογράμμισε το ζήτημα αυτό σε μια ομιλία του το Νοέμβριο του 1984, η οποία τιτλοφορείτο «οι χρήσεις της

στρατιωτικής ισχύος»¹²⁴. Στην ομιλία του αυτή επεσήμανε έξι συνθήκες οι οποίες πρέπει να υφίστανται προκειμένου οι Ηνωμένες Πολιτείες να επέμβουν με στρατιωτικά μέσα σε πολιτικές κρίσεις άλλου κράτους. Τα καίρια ζητήματα ήταν κατά πόσον η εν λόγω κρίση αφορούσε εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ και αν υπαγορευόταν από το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ μια στρατιωτική εμπλοκή. Υπογράμμισε ότι αν το εθνικό συμφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών υπαγόρευε μια στρατιωτική εμπλοκή τότε στην περίπτωση αυτή ήταν όλοι υποχρεωμένοι να δώσουν αμέριστη υποστήριξη και συμπαράσταση στις δυνάμεις αυτές και για όσο χρονικό διάστημα χρειαστεί¹²⁵.

Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά την περίοδο διακυβέρνησης Ρέγκαν, μετά από μια δεκαετία εθνικής αμφισβήτησης αναφορικά με το διεθνή ρόλο των ΗΠΑ, κατάφεραν να αποκτήσουν ξανά στρατιωτική δύναμη, να βελτιωθεί η θέση των ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και να αποκτήσει ο αμερικανικός λαός τη χαμένη του αυτοπεποίθηση. Στην πολιτική του οφείλεται κατά πολλούς η αναδίπλωση της Σοβιετικής Ένωσης, η μεταστροφή του ενδιαφέροντος της από την επέκταση της σοβιετικής επιρροής στα εσωτερικά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα. Συνέβαλλε στην προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και στη μετάδοση των αμερικανικών δημοκρατικών αξιών στην Λατινική Αμερική, στην Ανατολική Ασία και στη Νότιο Αφρική. Θεωρούσαν ότι ήταν φορέας του ρεύματος του Ουίλσιανισμού στις διεθνείς σχέσεις και ότι πραγματικά πέτυχε σχεδόν όλους τους στόχους της εξωτερικής του πολιτικής. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του ίδιο του Προέδρου Ρέγκαν στο τέλος της θητείας του, « Από τη στιγμή που ξεκινάς μια σημαντική προσπάθεια, δεν μπορείς να γνωρίζεις πότε θα ολοκληρωθεί. Θέλαμε να αλλάξουμε ένα έθνος και άντ' αυτού αλλάξαμε ολόκληρο τον κόσμο. Χώρες σε ολόκληρο τον πλανήτη προσανατολίζονται προς τις ελεύθερες αγορές και την ελευθερία του λόγου και απομακρύνονται από τις ιδεολογίες του παρελθόντος. Για αυτές, η μεγάλη ανακάλυψη της δεκαετίας του '80 είναι η ακόλουθη, ο ηθικός δρόμος μιας κυβέρνησης είναι και ο αποτελεσματικότερος: η δημοκρατία και το κοινό καλό είναι ταυτόχρονα και το προφανές για την πρόοδο μιας κοινωνίας».

¹²⁴ Caspar Weinberger, *Fighting for peace*

¹²⁵ Σχετικά με το ζήτημα της στρατιωτικής επέμβασης βλ. επίσης Fareed Zakaria, "A framework for Interventionism in the Post-Cold War era", *US Intervention Policy for the Post- Cold War World. New Challenges and New Responses*. The American Assembly, 1994. Edited by Arnold Kanter and Linton F. Brooks

Κεφ.5 ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Το Διεθνές Σύστημα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το διεθνές σύστημα βρέθηκε σε μετεξέλιξη. Η αμερικανική εξωτερική πολιτική έμεινε ουσιαστικά χωρίς συγκεκριμένη αποστολή και στόχο. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ άφησε μόνη υπερδύναμη τις ΗΠΑ στο παγκόσμιο διεθνές σύστημα και κυρίαρχη στο διεθνή καταμερισμό ισχύος. Η στρατιωτική και οικονομική της ισχύ παρουσίασε μεγάλη άνοδο και υπερείχε των άλλων δυνάμεων. Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ εκφράζεται με την αδιαμφισβήτητη στρατιωτική της ισχύ αλλά και την καθολική επικράτηση του αμερικανικού οικονομικού, πολιτισμικού και πολιτικού μοντέλου μέσω της παγκοσμιοποίησης και της φιλελεύθερης δημοκρατίας¹²⁶. Η ηγεμονική θέση που κατείχαν οι ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό ισχύος ήταν ένα γεγονός, το οποίο ήταν ιστορικά πρωτοφανές.

Ο K. Waltz στα πρώτα μεταψυχροπολεμικά του κείμενα¹²⁷ διαπίστωνε ότι το διεθνές σύστημα παρά τις αλλαγές παρέμενε διπολικό, καθώς η Ρωσία παρέμενε μεγάλη δύναμη, κυρίως λόγω του πυρηνικού της οπλοστασίου. Ωστόσο τα πυρηνικά όπλα δεν είναι επαρκής συντελεστής ισχύος ώστε να χαρακτηριστεί ένα κράτος υπερδύναμη. Στη συνέχεια όμως ο Waltz ανασκεύασε τις απόψεις του και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα ρέπει προς τον μονοπολισμό αν και ήταν επιφυλακτικός να το χαρακτηρίσει έτσι υπό την στενή έννοια του όρου¹²⁸. Ο λόγος ήταν ότι πίστευε όπως άλλωστε και ο Huntington ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες προκειμένου να λάβουν δράση για την επίλυση διεθνών προβλημάτων επιζητούν τη συναίνεση ή την αρωγή και των άλλων μεγάλων δυνάμεων.

¹²⁶ Τα ενδεικτικότερα κείμενα υπέρ της άποψης αυτής είναι Francis Fukuyama, "The End of History?", *The National Interest*, Vol.16, Summer 1989 και Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalisation*, 1999. Ενδιαφέρον έχει επίσης και η επανέκδοση του βιβλίου του Francis Fukuyama, "The End of the History and the last man", αλλά και σχετικές αναφορές, διευκρινιστικές πολλές φορές που συμπεριλαμβάνονται και στο βιβλίο του *After the Neocons. America at the Crossroads*. Επισημαίνει ότι η πεποίθησή του περί επικράτησης του αμερικανικού οικονομικοπολιτικού μοντέλου, αναφερόταν υπό την έννοια ότι οι αρχές της ελευθερίας και της ισότητας οι οποίες συνιστούν τη βάση της φιλελεύθερης δημοκρατίας και οι δημοκρατικοί θεσμοί έχουν οικουμενική εμβέλεια και όχι την εδραίωση του μοντέλου αυτού μέσω της άσκησης της αμερικανικής ισχύος.

¹²⁷ Kenneth Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security*, Vol. 18, No.2, (Fall 1993)

¹²⁸ Kenneth Waltz, "Globalization and American Power", *The National Interest*, (Spring 2000)

Ο Huntington αναγνωρίζει αφενός ότι στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα υπάρχει μια μόνο υπερδύναμη αφετέρου επισημαίνει ότι αυτό δεν επαρκεί ώστε να χαρακτηριστεί ένα σύστημα μονοπολικό. Ένα μονοπολικό σύστημα κατά τον Huntington διακρίνεται από την ύπαρξη μιας μόνο υπερδύναμης, την απουσία μεγάλων δυνάμεων που μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη του συστήματος και την παρουσία πολλών μικρότερων δυνάμεων, όπου η υπερδύναμη είναι σε θέση να χειρίζεται τα προβλήματα και τα διλήμματα του συστήματος με τρόπο αποτελεσματικό χωρίς να επηρεάζεται από κάποια άλλη δύναμη ή συνδυασμό δυνάμεων¹²⁹.

Έχει υποστηριχθεί επίσης το σημερινό διεθνές σύστημα είναι συνδυασμός μονοπολικού και πολυπολικού συστήματος, όπου μια υπερδύναμη και συγκεκριμένα οι Ηνωμένες Πολιτείες, έχουν πλανητική ικανότητα προβολής ισχύος και εξυπηρέτησης των συμφερόντων της, αλλά επιδιώκει τη συναίνεση και τη συνεργασία με τις υπόλοιπες δυνάμεις του συστήματος στις πρωτοβουλίες και δράσεις που αναλαμβάνει στη διευθέτηση ζητημάτων διεθνούς εμβέλειας. Χαρακτηριστική ταυτόχρονα είναι η αδυναμία των υπολοίπων δυνάμεων να αναλάβουν οποιαδήποτε πρωτοβουλία ή να προβούν σε οποιαδήποτε ενέργεια χωρίς την συναίνεση της υπερδύναμης¹³⁰.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ B.CLINTON

Το διεθνές περιβάλλον αμέσως μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και κατά τη δεκαετία του '90 διαγραφόταν ως εξής, από τη μια υπήρξε ο ανεπτυγμένος κόσμος αλλά και η βελτίωση του επιπέδου ζωής, τόσο των χωρών που ήταν πρώην μέλη του Ανατολικού Μπλοκ αλλά και χωρών του Τρίτου Κόσμου μέσω του εκδημοκρατισμού, της ενίσχυσης των υφιστάμενων δημοκρατικών θεσμών αλλά και της ανάπτυξης των διεθνών οικονομικών συναλλαγών. Από την άλλη πλευρά η διεθνής κοινωνία αντιμετώπιζε φαινόμενα αποσταθεροποίησης και αναταραχές σε πολλά σημεία του πλανήτη. Η νέα περίοδος του μεταψυχροπολεμικού συστήματος σηματοδοτήθηκε με αιματοχυσίες, εμφύλιες και εθνικιστικές συγκρούσεις. Διάφορα αποσχιστικά κινήματα προκάλεσαν αναταραχές σε διάφορες χώρες και οι συνέπειες ήταν

¹²⁹ Samuel Huntington, "The Lonely Superpower", Foreign Affairs, Vo.78, No.2, (March./April 1999)

¹³⁰ Zbigniew Brezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Νέα Σύνορα, (Αθήνα 1998), σελ.34-35

αποσταθεροποίηση ή ανατροπή της υφιστάμενης κατάστασης, ενδεικτικά αναφέρουμε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, τη δράση των Τσετσένων ανταρτών ενάντια στην Ρωσία, την εντατικοποίηση των επιθέσεων των Κούρδων στην Τουρκία και γενικότερα την αναζωπύρωση των εθνικισμών και τη ριζοσπαστικοποίηση των κινητοποιήσεων. Αιματηρές συγκρούσεις είχαμε επίσης στο Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία, την Ινδία, την Ινδονησία και τη Σρι Λάνκα. Αιματηρές εμφύλιες συγκρούσεις, οι οποίες έλαβαν εκτεταμένες διαστάσεις σημειώθηκαν σε περισσότερες από είκοσι χώρες της Αφρικανικής Ηπείρου. Το βεσφαλιανό σύστημα των κυρίαρχων κρατών είχε υποστεί σοβαρούς κλονισμούς και ο κίνδυνος πλέον για την ειρήνη και την ασφάλεια του διεθνούς συστήματος ήταν ορατός και άμεσος. Επιτακτική τότε θεωρήθηκε η ανάγκη για αναμόρφωση της διεθνούς κοινωνίας, με στόχο την εδραίωση οικουμενικών αρχών και την αναβάθμιση των διεθνών οργανισμών.

Ενισχύθηκαν επίσης οι αντιλήψεις αναφορικά με την αναβάθμιση των διεθνών θεσμών και ειδικότερα του συστήματος συλλογικής ασφάλειας. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υπό αυτές τις συνθήκες κλήθηκε να διαδραματίσει έναν πολλαπλό ρόλο που περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων, από την προληπτική διπλωματία και τις ειρηνευτικές δραστηριότητες έως την επίβλεψη εκλογών και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό των κρατών.

Ο νέος ρόλος που ο ΟΗΕ είχε κληθεί να διαδραματίσει σε συνδυασμό με τις διάφορες εσωτερικές συγκρούσεις διαφόρων κρατών που προαναφέραμε, έθεσαν κρίσιμα ερωτήματα αναφορικά με τους όρους και τις συνέπειες για τη διεθνή έννομη τάξη και τις διεθνείς σχέσεις από τις λεγόμενες «ανθρωπιστικές επεμβάσεις». Η νέα μορφή επεμβατισμού (Γιουγκοσλαβία, Σομαλία, Ιράκ) και η δικαιολόγησή τους σε ηθική και ιδεαλιστική βάση από τους κρατικούς δρώντες, ιδιαίτερα την κυβέρνηση των ΗΠΑ διέγρυνε το χάσμα μεταξύ των «ιδεαλιστικών διακηρύξεων με καντιανές αναφορές και της πολιτικής δράσης βασιζόμενης στην ισχύ, στο δίκαιο του ισχυρού και στα κονσέρτα δυνάμεων»¹³¹.

Οι ΗΠΑ και οι ιθύνοντες για τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής θεώρησαν ότι οι συνθήκες ήταν ιδανικές για την αναβίωση του φιλελεύθερου ιδεαλισμού του Ουίλσον. Το ρεύμα που αναπτύχθηκε και προωθούσε τις

¹³¹ Παρατίθεται στο Εισαγωγικό Σημείωμα του Π. Ήφαιστου στο Martin Wight , Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης

φιλελεύθερες ιδέες του Ουίλσον ονομάστηκε νεοουιλσιανισμός. Στόχος ήταν η εμπέδωση οικουμενικών αρχών, με ηθική και ιδεαλιστική βάση και μέσο για την υλοποίηση του στόχου αυτού η λεγόμενη «ανθρωπιστική επέμβαση». Η δημοκρατία, η οποία συνιστούσε και συνιστά το διεθνή ηθικό κώδικα, θεωρήθηκε ο ενδεδειγμένος τρόπος διακυβέρνησης σε συνδυασμό με την επικράτηση της ελεύθερης αγοράς ώστε να αναπτυχθούν οι διεθνείς συνεργατικές δομές και να επικρατήσει η διεθνής αρμονία και ειρήνη έναντι της πολιτικής ισχύος και του πολέμου¹³².

Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Προέδρου Κλίντον, ο οποίος αποτέλεσε τον κομιστή του ρεύματος αυτού στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας το 1992, «Σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η ελευθερία και όχι η τυραννία, ο κυνικός υπολογισμός που βασίζεται στην πολιτική της ισχύος δεν έχει σημασία. Στη νέα εποχή είναι εκτός τόπου»¹³³.

Αναφορικά με το δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης που προωθήθηκε από τα δυτικά κράτη και ειδικότερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες, με την αιτιολογία ότι η διεθνής ασφάλεια δεν συναρτάται μόνο με τις διακρατικές σχέσεις, αλλά και με τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ κυβερνωμένων και κυβερνώντων, δημιούργησε ένα νέο πλαίσιο, στο οποίο η «εδραίωση του έθνους» (το γνωστό “nation building”) είχε ως στόχο τον έλεγχο της εσωτερικής βίας η οποία απέρρεε από την ανατροπή των ισχυρόνων κοινωνικών και πολιτειακών θεσμών μιας κοινωνίας και στην εγκαθίδρυση νέων, που να ανταποκρίνονται στα κοινωνικά και πολιτικά πρότυπα της Δύσης. Η τάση αυτή ήταν εξαιρετικά επίκαιρη αλλά και ικανοποιούσε διεθνείς αναγκαιότητες καθώς επικρατούσε διεθνώς και ειδικότερα στην Ανατολική Ευρώπη η φάση μετάβασης από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα της Κομμουνιστικής Περιόδου στους δημοκρατικούς θεσμούς. Η μετάβαση στη Δημοκρατία και στους δυτικούς θεσμούς στα περισσότερα κράτη δεν διεξήχθη σε συνθήκες αρμονίας και ειρήνης. Οι κοινωνικές αναταραχές, οι συγκρούσεις και η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν χαρακτηριστικό στοιχείο της φάσης εκδημοκρατισμού των περισσότερων κρατών. Ο εκδημοκρατισμός αποτέλεσε τον κύριο στόχο των επιχειρήσεων

¹³² Hans Morgenthau, *Politics among nations*, Ο συγγραφέας ωστόσο επισημαίνει ότι κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε την ύπαρξη αλλά και την πίστη σε μια παγκόσμια κοινότητα, η οποία ωστόσο απέχει πολύ από το να δημιουργήσει διεθνή ηθική που να υπερβαίνει τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα του εκάστοτε κράτους. Επομένως ο ηθικοκανονιστικός χαρακτήρας αυτών των ζητημάτων αποτελεί σε κάθε περίπτωση το μανδύα ή το πρόσχημα της διεθνούς δράσης, η οποία καλυπτόμενη από διεθνικιστικές ιδεολογίες, επικαλείται ουσιαστικά την προάσπιση μιας παγκόσμιας πραγματικότητας κοινών συμφερόντων

¹³³ Bill Clinton, “ American foreign policy and the democratic ideal”, campaign speech, Pabst Theater, Wisconsin, 1 October 1992

«εδραίωσης έθνους», συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού και της επίβλεψης εκλογών, της στρατιωτικής και αστυνομικής παρουσίας, της εξωτερικής βοήθειας και γενικότερα της ανάμειξης τρίτων κρατών στον κοινωνικό και πολιτικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Αν αναζητήσουμε τη θεωρητική βάση της τάξης αυτής θα καταλήξουμε ότι εντάσσεται στο πλαίσιο του φιλελεύθερου παραδείγματος, το οποίο προωθεί τη διάδοση της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς ως τον αποτελεσματικότερο τρόπο για τον έλεγχο της διεθνούς αλλά και της εσωτερικής βίας αλλά και ως αναγκαία συνθήκη για την ειρήνη και την αρμονία της διεθνούς κοινωνίας.

Η θεωρία της «δημοκρατικής ειρήνης» και της πεποίθησης ότι «οι Δημοκρατίες δεν πολεμούν»¹³⁴ βασίζεται στη σύνδεση της εσωτερικής ασφάλειας με την διάδοση της Δημοκρατίας ως μέσου πρόληψης μελλοντικών πολέμων. Ο Πρόεδρος Clinton είχε δηλώσει χαρακτηριστικά «η καλύτερη στρατηγική για να εξασφαλίσουμε την ασφάλειά μας και να οικοδομήσουμε διαρκή ειρήνη είναι να προωθήσουμε τη διάδοση της δημοκρατίας και αλλού»¹³⁵

Θεμελιώδης αρχή της εν λόγω θεωρίας είναι η αιτιώδης σχέση μεταξύ δημοκρατικών πολιτικών δομών και απουσίας πολέμου μεταξύ χωρών με δημοκρατικό πολίτευμα. Είναι προς το συμφέρον όλων η προώθηση και προάσπιση της ειρήνης, εφόσον η καταφυγή στη βία επιφέρει δυσάρεστα σε όλους αποτελέσματα. Η πιθανότητα εμπλοκής σε πολεμική σύγκρουση είναι πιθανή μόνο στην περίπτωση που εξυπηρετούνται φιλελεύθεροι στόχοι. Ο αντίπαλος στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι μη φιλελεύθερες δημοκρατίες, κράτη τα οποία δεν διαθέτουν δημοκρατικούς θεσμούς και δεν προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες. Τα κράτη αυτά αποτελούν απειλή για τις αρχές και τις αξίες των ευνομούμενων κρατών.

Οι υποστηρικτές της «δημοκρατικής ειρήνης» θεωρούν ότι η οι δημοκρατικοί θεσμοί θα εξαλείψουν τα βαθύτερα κοινωνικά αίτια που προκαλούν τις εμφύλιες διαμάχες αλλά και την γενικότερη συγκρουσιακή συμπεριφορά, ενισχύοντας τις

¹³⁴ Περισσότερα για το πώς η δημοκρατική διακυβέρνηση και γενικότερα τα φιλελεύθερα καθεστώτα συμβάλλουν στην εδραίωση της διεθνούς ειρήνης βλ. Michael W. Doyle : “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs”, *Philosophy and Public Affairs*, Vol.12, No.3, Summer 1983, and “ Liberalism and World Politics”, *American Political Science Review*, 80, Dec.1986, 1151-69. Ειδικότερα για την περίοδο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο βλ. Michael W. Doyle “ An International Liberal Community”, *Rethinking America’s Security. Beyond the Cold War to New World Order*, ed. Graham Allison and Gregory F. Treverton. W.W. Norton and Company

¹³⁵ “State of the Union Address” (1994)J.M. Owen “How liberalism produces democratic peace:”, *International Security*, 19/2(Fall 1994)

δομές εξουσίας να επιβάλλουν τα κατάλληλα μέτρα για την εδραίωση της εσωτερικής ειρήνης και κατ' επέκταση της διεθνούς σταθερότητας

Σύμφωνα με την άποψη ορισμένων αναλυτών, τα κράτη αναγνωρίζουν στο πλαίσιο ορισμένων κοινών κανόνων συμπεριφοράς ότι η ανθρωπιστική επέμβαση είναι δυνατόν να αποτελέσει νόμιμη εξαίρεση στις θεμελιώδεις αρχές της κυριαρχίας, της μη επέμβασης και της μη χρήσης βίας¹³⁶. Το ενδεχόμενο ωστόσο αυτό είναι αποδεκτό μόνο στην περίπτωση που διακυβεύεται το γενικότερο συμφέρον της ανθρωπότητας. Ωστόσο δεν υποστηρίζεται με αυτή την αντίληψη η μονομερής επέμβαση, αλλά μένει ένα περιθώριο για πολυμερή επέμβαση.

Η ουιλσονιανή φιλελεύθερη οπτική στη διεθνή μεταψυχροπολεμική δράση των ΗΠΑ έδωσε ιδεαλιστική διάσταση στην παρεμβατική πρακτική τους. Άλλωστε οι κυβερνώντες ανέκαθεν αναζητούσαν ένα δίκαιο και ηθικό πρόσχημα. Ο Hans Morgenthau έχει επισημάνει ότι «όλα τα έθνη τείνουν να ενδύουν τις δικές τους φιλοδοξίες και δράσεις με το μανδύα παγκόσμιων ηθικών κριτηρίων». Όλες αυτές οι διακηρύξεις κατά τη γνώμη του δεν είναι τίποτε άλλο από ένα ιδεολογικό πρόσχημα αιτιολόγησης της διεθνούς δράσης και δημιουργίας μιας ιδέας περί διεθνούς ηθικής, ικανής να προασπίσει «το καλό του συνόλου» σε βάρος του «καλού του μέρους». Η αναζήτηση ωστόσο ενός νομιμοποιητικού πλαισίου αιτιολόγησης των επεμβατικών πολιτικών και κατάλυσης της κρατικής κυριαρχίας αποτελούσε το πλαίσιο στο οποίο η ιδέα της «φιλελεύθερης ειρήνης», βρίσκοντας έρεισμα σε ηθικές αρχές οικουμενικού χαρακτήρα, αποτέλεσε ένα πειστικό ιδεολόγημα για τη διεθνή και ειδικότερα την ευρωπαϊκή και την αμερικανική κοινή γνώμη, προκειμένου να καλυφθεί η έλλειψη πλαισίου νομιμοποίησης. Ενδεικτική είναι η δήλωση του Βρετανού Πρωθυπουργού Tony Blair, με αφορμή τη Νατοϊκή επέμβαση στο Κόσσοβο το 1999, η οποία πραγματοποιήθηκε χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, «αυτός ο πόλεμος δεν έγινε για την κατάκτηση εδαφών, αλλά για την υπεράσπιση ηθικών αξιών»¹³⁷.

Μελετώντας την επιχειρηματολογία των επεμβάσεων είτε από αμερικανική είτε υπό νατοϊκή σημαία την περίοδο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου διαπιστώνουμε την επίκληση αρχών και ηθικών αξιών, όπως η προάσπιση της διεθνούς έννομης τάξης(Ιρακινή κρίση, 1991), της διεθνούς ηθικής (Γιουγκοσλαβία,

¹³⁶ Nicholas Wheeler *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford, Oxford University Press, 2000. Επίσης Alex J. Bellamy, "Humanitarian responsibilities and interventionist claims in international society", *Review of International Studies* 29 (2003)

¹³⁷ Newsweek, 19.04.1999

1999) και της ανθρώπινης ασφάλειας (Αφγανιστάν, 2001-2002, Ιράκ, 2003) προκειμένου να δικαιολογήσει την επέμβαση στο εσωτερικό μιας κρατικής οντότητας και να καλύψει το κενό μεταξύ αυτού που θεωρείται ηθικά νόμιμο και νομικά συμβατού με το Διεθνές Δίκαιο.

Ωστόσο το ρεύμα του Νεοουίλσωνισμού στην αμερικανική εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και οι γκροτιανές προσδοκίες που δημιούργησε, επικεντρώνοντας την ρητορική τους στην ανάδειξη ισχυρών διεθνών θεσμών, στον παραγκωνισμό της ισορροπίας ισχύος ως μέσου προώθησης της διεθνούς ειρήνης και στην επικράτηση φιλελεύθερων αξιών, δεν επιβεβαιώνονταν από τις ενέργειες και τη δράση των κρατικών δρώντων και ειδικότερα της αμερικανικής κυβέρνησης στο Κόσσοβο, στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Η πεποίθηση που ήθελε τις αρχές της «δημοκρατικής ειρήνης» να συνιστούν τη βάση της μεταψυχροπολεμικής διεθνούς κοινωνίας, δίνοντας έμφαση στη μετάδοση ηθικών κανόνων και δημοκρατικών θεσμών αποδείχτηκε να είναι περισσότερο πρόσχημα αιτιολόγησης και νομιμοποίησης ηγεμονικών επεμβατικών συμπεριφορών, παρά μια πεποίθηση που αντανάκλασε οικουμενικές αντιλήψεις.

Κύρια αιτία αμφισβήτησης της επιχειρηματολογίας ήταν η προσπάθεια επιβολής της δημοκρατικής ειρήνης μέσω της υιοθέτησης αυθαίρετων πολιτικών επιβολής της, παρακάμπτοντας τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς νομιμότητας. Σύμφωνα με τον John Rawls η ιδέα της δημοκρατικής ειρήνης αφορά «μια ενδοκρατική πραγματικότητα, μέσω της οποίας οι πολίτες μεγαλώνοντας αναπτύσσουν ένα αίσθημα δικαιοσύνης και συμμετέχουν στη δική τους δίκαιη κοινωνική πραγματικότητα,.....που τους παρακινεί όχι μόνο να αποδέχονται, αλλά και να ενεργούν σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης»¹³⁸.

Αναφορικά με την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών σε κοινωνίες οι οποίες προέρχονται από βαθιά εσωτερική κρίση και συγκρούσεις, «επιβαρημένες» κατά μια έννοια με διερρηγμένο τον κοινωνικό ιστό και την κοινωνική συνοχή ο John Rawls επισημαίνει ότι είναι ζωτικό «να συνειδητοποιήσουμε ότι η πολιτική κουλτούρα μιας επιβαρημένης κοινωνίας είναι υψίστης σημασίας και ότι δεν υπάρχει συνταγή, πόσον μάλλον εύκολη, με την οποία οι ευτεγμένοι λαοί θα μπορούν να βοηθήσουν μια επιβαρημένη κοινωνία να αλλάξει την πολιτική και την κοινωνική της κουλτούρα». Αυτό συναρτάται άμεσα από τις θρησκευτικές, τις φιλοσοφικές και τις

¹³⁸ John Rawls, Το Δίκαιο των Λαών

ηθικές παραδόσεις, οι οποίες στηρίζουν και προστατεύουν τις δομές μιας κοινωνίας¹³⁹.

Ο John Rawls κατέδειξε τους τρόπους με τους οποίους οι ευνομούμενες κοινωνίες μπορούν να συμβάλλουν στην αποκατάσταση της τάξης και της ειρήνης σε κοινωνίες που το έχουν ανάγκη, χωρίς να καταφεύγουν ωστόσο σε επεμβατικές πολιτικές που καταλύουν κάθε έννοια ελευθερίας και ισότητας και «αντιτίθενται στην οικονομική τους ανάπτυξη, τις συλλογικές τους κοσμοθεωρίες, τα κυρίαρχα ανθρωπολογικά πρότυπα, τα βασικά θρησκευτικά τους δόγματα και τους διαμορφωτικούς παράγοντες της ιστορικής τους διαδρομής»¹⁴⁰.

Στο πλαίσιο αυτό η έννοια της ανθρωπιστικής επέμβασης υπήρξε αντικείμενο αμφισβήτησης τόσο στο πλαίσιο της θεωρίας των διεθνών σχέσεων όσο και στην πρακτική. Το δικαίωμα επέμβασης σε θέματα που άπτονται στην εσωτερική δικαιοδοσία ενός κράτους, καταλύοντας κάθε έννοια κρατικής κυριαρχίας, με την παράλληλη άσκηση βίας και η νομιμοποίησή του μέσω της επίκλησης ανθρωπιστικών σκοπών, συνδέθηκε με ηθικά, νομικά και πολιτικά διλήμματα. Η επιβολή ομοιογένειας μέσω της επικράτησης κοσμοπολιτικών αρχών και μάλιστα καταφεύγοντας σε πολλές περιπτώσεις στη βία με τη συνεπαγόμενη κατάλυση της κρατικής κυριαρχίας είναι μια επικίνδυνη εκδοχή πρακτικής στις διεθνείς σχέσεις. Η ηθική υποχρέωση που επικαλέσθηκαν οι υποστηρικτές της νέας μορφής επεμβατισμού¹⁴¹, προσπαθώντας να δικαιολογήσουν την πρακτική τους, προκειμένου να καταστείλουν εσωτερικές διαμάχες και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, αναπτύσσουν δράση, η οποία ως συνέπεια επιφέρει την υπονόμηση της διεθνούς έννομης τάξης, αλλά και γενικότερα του διεθνούς συστήματος¹⁴².

Στην περίοδο του Μεσοπολέμου ο ιδεαλισμός είχε βρει την έκφασή του στον Ουίλσιανισμό, τεκμηριωτική βάση του οποίου συνιστούσε ο στόχος της δημιουργίας μιας διεθνούς κοινωνίας δημοκρατικών Εθνών. Κατά ανάλογο τρόπο ο

¹³⁹ Για περαιτέρω ενασχόληση με την έννοια της δημοκρατικής ειρήνης και τις προϋποθέσεις, βλ. στο ίδιο

¹⁴⁰ Παν. Ήφαιστος, «Δημοκρατία και το ζήτημα του πολέμου και της ειρήνης στις διεθνείς σχέσεις», εισήγηση στο συνέδριο με θέμα: Δημοκρατία- Αρχαίο Δράμα- Σύγχρονη Τραγωδία (Δελφοί, Ιούλιος 2005), δημοσιευμένη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ifestos.edu.gr

¹⁴¹ για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το δόγμα αυτό βλ. S.J. Stedman, "The new interventionism" *Foreign Affairs*, 72/1 (1992-1993)

¹⁴² Αναφορικά με το ζήτημα νομιμότητας των ανθρωπιστικών επεμβάσεων βλ. R. W. Tucker- D. D. Hendrickson, "The sources of American legitimacy", *Foreign Affairs*, 83/6 (November-December 2004)

Νεοουιλσιανισμός που αναπτύχθηκε και υποστηρίχθηκε ως νέα τάση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στη μεταψυχροπολεμική εποχή, επικαλούμενος ανθρωπιστικούς λόγους, προβαίνει σε ενέργειες, οι οποίες ενδεδυμένες με τον ανθρωπιστικό μανδύα, παραβιάζουν τις αρχές και τους κανόνες της διεθνούς έννομης τάξης. Εύλογο είναι το ερώτημα του κατά πόσο μια «χειραγωγούμενη» δημοκρατία μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο ομοιογενή και ειρηνική διεθνή κοινωνία. Ο μη σεβασμός της ετερογένειας του διεθνούς συστήματος και η προσπάθεια επιβολής ενός είδους δογματικής ομοιομορφίας, κατά τον Martin Wight, έρχεται σε αντίθεση με τα κεκτημένα των λαών και των κοινωνιών και τις αξιώσεις ελευθερίας τους. Είναι αναμφισβήτητο ότι η εδραίωση δημοκρατικών θεσμών σε μια κοινωνία δημιουργεί τις προϋποθέσεις ικανοποίησης βασικών αιτημάτων για κοινωνική, πολιτική και νομική δικαιοσύνη, διασφάλιση θεμελιωδών ελευθεριών και ευκαιριών για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία και γενικότερα για τη δημιουργία συνθηκών ειρήνης, αρμονίας και συνεργασίας. Σε καμία περίπτωση ωστόσο δεν μπορεί να σημαίνει ότι υπάρχει «τρόπος οικουμενικού προσδιορισμού καθολικά προτιμητέων καθεστώτων»¹⁴³. Ενδεχομένως η επιβολή δημοκρατικών θεσμών σε διάφορα κράτη με εσωτερικές αναταραχές και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών (Σομαλία, Σουδάν) όταν πραγματοποιείται με τη χρήση βίας και μονομερώς σε πολλές περιπτώσεις, χωρίς την προηγούμενη έγκριση των αρμόδιων οργάνων, αφενός να ικανοποιεί μέρους της κοινής γνώμης πολλών χωρών, αφετέρου δεν μπορεί να στεφθεί με επιτυχία, κυρίως γιατί ή άσκηση βίας και η ανάπτυξη ηγεμονικής συμπεριφοράς δεν συμβάλλει στη διάδοση κοινών αξιών και στη δημιουργία ειρηνικών συνθηκών.

Κεφ.6 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΜΠΟΥΣ ΚΑΙ Η ΝΕΟΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Είναι πλέον γενικά αποδεκτή η επίδραση των Νεοσυντηρητικών¹⁴⁴ στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ κατά την διακυβέρνηση του Προέδρου Μπούς, ιδιαίτερα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον

¹⁴³ Παν. Ήφαιστος, «Δημοκρατία και το ζήτημα του Πολέμου και της ειρήνης»

¹⁴⁴ Αναφορικά με την εξέλιξη των Νεοσυντηρητικών κατ την άνοδό τους στην εξουσία βλ. Μάριος Ευρυβιάδης

έχει η διάκρισή τους από τον Συντηρητικό Συνασπισμό που είχε πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του Ρόναλντ Ρέγκαν, η αναρρίχηση τους στα υψηλότερα κλιμάκια της αμερικανικής ιεραρχίας, την κατάλυση¹⁴⁵ ουσιαστικά της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, το δόγμα της πολιτικής τους, τις ιστορικές και ιδεολογικές καταβολές τους και τις εκφάνσεις της πολιτικής τους, από την εισβολή στο Αφγανιστάν έως τον πόλεμο του Ιράκ.

Αυτό που διαπιστώνουμε επίσης είναι ότι η τακτική τους και οι διαδικασίες που δρομολόγησαν για να επιτύχουν τους στόχους τους δεν διαφοροποιήθηκαν ιδιαίτερα από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου – οι περισσότεροι έχουν μακρά παρουσία στα ανώτατα κλιμάκια διαμόρφωσης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής- απλά η 11^η Σεπτεμβρίου και το «Δόγμα Bush» άνοιξε «το παράθυρο ευκαιρίας» για να υλοποιήσουν τα μακροχρόνια σχέδιά τους. Ουσιαστικά επιβλήθηκαν της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, κατίσχυσαν των μηχανισμών, ανέτρεψαν εσωτερικές ισορροπίες και δρομολόγησαν τους πολέμους στο Αφγανιστάν και ειδικότερα στο Ιράκ, επιβεβαιώνοντας αυτό που χαρακτηριστικά αναφέρει ο T.Friedman « μπορώ να σου δώσω τα ονόματα 25 ατόμων (τα οποία εργάζονται σε μια μικρή περιοχή της Ουάσινγκτον), τα οποία εάν εξορίζονταν σ' ένα ερημικό νησί ενάμιση χρόνο πριν (την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003 ο Ιρακινός Πόλεμος δε θα συνέβαινε».

Κατόρθωσαν επίσης , πέρα από το να ασκούν ολοκληρωτικό έλεγχο επί της πολιτικής ασφαλείας στις ΗΠΑ να νομιμοποιούν εσωτερικά τις πρακτικές τους αφ' ενός στο όνομα του πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία αλλά και να ιδεολογικοποιούν την πολιτική τους, δίνοντάς της ιεραποστολικό χαρακτήρα και παρουσιάζοντας ως αποστολή τους την αναδόμηση και ανάπλαση του Μουσουλμανικού και του Αραβικού Κόσμου, εδραιώνοντας τη Δημοκρατία και την ελευθερία της Αγοράς, μέσω της καταστροφής του διεφθαρμένου οικονομικού, πολιτικού και θρησκευτικού ολιγαρχικού συστήματος που τα διαφεντεύει.

Ιδεολογικές Καταβολές

Οι ιδεολογικές τους καταβολές εντοπίζονται στην προπολεμική περίοδο , σε μια ομάδα Τροτσκιστών , επηρεασμένοι από την ιδέα του Τρότσκι για την αέναη επανάσταση και την αντίσταση στον Σταλινισμό. Επιρροές δέχθηκαν επίσης από τον Φιλόσοφο Leo Strauss, ο οποίος πίστευε ότι οι βασικές αλήθειες για την ανθρώπινη

¹⁴⁵ Βλ. επίσης Selden Zachary, “Neoconservatism and the American Mainstream”, *Policy Review*, April/ May 2004

κοινωνία μπορούν να γίνουν κατανοητές από μια μακιαβελική ελίτ και θα έπρεπε να προστατευθούν από αυτούς που δεν έχουν το σθένος να διαπραγματευθούν την αλήθεια. Όταν πρωτοχρησιμοποιήθηκε ο όρος τέλη της δεκαετίας του '60 και αρχές του '70 αναφερόταν σε φιλοπόλεμους Δημοκρατικούς, οι οποίοι διαφοροποιήθηκαν από το κόμμα όταν άρχισε να υιοθετεί αντιπολεμική ατζέντα και μετριοπαθείς φιλελεύθερους, με τους οποίους συνασπίστηκαν στην πορεία. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε από τους ιδεολογικούς τους αντιπάλους ως νέοι συντηρητικοί, σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς συντηρητικούς του Ρεπουμπλικανικού κόμματος.

Κοινό σημείο και πόλος συσπείρωσης ήταν η αντίθεσή τους στην πολιτική της Ύφεσης απέναντι στην Σοβιετική Ένωση και τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Εξ αρχής ήταν θιασώτες της ηγεμονικής θέσης των ΗΠΑ στον κόσμο και την αποτροπή ανάδειξης οποιασδήποτε ανταγωνιστικής δύναμης ή συνασπισμού δυνάμεων που θα απειλούσαν την ηγεμονία των ΗΠΑ. Υποστήριζαν τον παρεμβατισμό και τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις, την επιλογή μονομερούς δράσης των ΗΠΑ όταν αυτό εξυπηρετούσε τα αμερικανικά συμφέροντα και τη διάδοση της φιλελεύθερης Δημοκρατίας, της Οικονομίας της Αγοράς και γενικότερα των αμερικανικών αξιών, τις οποίες θεωρούσαν οικουμενικές, σε όλο τον κόσμο.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΩΝ ΝΕΟΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Ο σκοπός τους και οι αξίες τους έλαβαν μεγάλη ώθηση κατά τη δεκαετία του '80 με την άνοδο στην εξουσία του Ρέιγκαν, ο οποίος θεωρείται από τους πρώτους Νεοσυντηρητικούς. Χαρακτηριστική ωστόσο και γι' αυτό άξια μνείας η μέθοδος και οι πρακτικές που ακολουθούν για να διαβρώνουν τις διαδικασίες αλλά και να αποπροσανατολίζουν δημιουργώντας ψευδείς εντυπώσεις ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντά τους και να υλοποιούνται οι στόχοι τους. Επίσης όχι τυχαία θα χαρακτηρίζαμε την σύμπτωση ονομάτων διαπερνώντας την αμερικανική ιστορία των τελευταίων χρόνων.

Αξιοσημείωτη είναι η δράση της Ομάδας Β και η ανάμειξη του Wohlstetter στους μηχανισμούς διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας των ΗΠΑ. Στις αρχές της δεκαετίας του '70 η κυβέρνηση Nixon υπέγραψε την Συνθήκη SALT I για τον περιορισμό του ρυθμού ανάπτυξης των στρατηγικών εξοπλισμών επικυρώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την πολιτική ύφεσης και την πολιτική φιλοσοφία της ειρηνικής συνύπαρξης των δύο Υπερδυνάμεων.

Ωστόσο μια ομάδα διανοούμενων , με εφελτήριο το γνωστό Rand Corporation και με ηγέτη τον A. Wohlstetter αμφισβητούσαν ευθέως τις εκτιμήσεις της CIA και των συναφών υπηρεσιών ως προς το σοβιετικό εξοπλιστικό πρόγραμμα. Κατά τη γνώμη τους η CIA υποτιμούσε, είτε λόγω άγνοιας , είτε λόγω έλλειψης αναλυτικής ικανότητας και επεξεργασίας των πληροφοριών ή ακόμη χειρότερα πολιτικής σκοπιμότητας , να καταγράψει αντικειμενικά τα πραγματικά μεγέθη του σοβιετικού εξοπλιστικού προγράμματος και τους πόρους που χρησιμοποιούσε. Απόρροια αυτού ήταν οι υπηρεσίες να αδυνατούν να πληροφορήσουν τον Πρόεδρο και το λαό για τον πραγματικό και άμεσο κίνδυνο. Συνέπεια αυτού ήταν η δημόσια απαίτηση σύστασης της Ομάδας Β , στην οποία θα έπρεπε να δοθεί πρόσβαση στο πρωτογενές υλικό των κρατικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και η οποία στη συνέχεια θα κατέθετε τη δική της εκτίμηση ως προς τις πραγματικές δυνατότητες και τα κίνητρα των σοβιετικών. Παράλληλα συστάθηκε η Επιτροπή Committee for the present danger (CDP)¹⁴⁶, η οποία θα γίνει το κατ' εξοχήν όργανο των νεοσυντηρητικών μέσω του οποίου θα δημοσιοποιούνται οι πολιτικοϊδεολογικές θέσεις τους και τίθενται τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Η Επιτροπή αυτή θ' αποτελέσει προπομπό του μεταψυχροπολεμικού οργάνου των νεοσυντηρητικών , που ιδρύθηκε το 1997, της Επιτροπής Project for the New American Century (PNAC), της οποίας στρατηγικό αίτημα αποτελούσε η ανατροπή του καθεστώτος Σαντάμ στο Ιράκ. Τα συμπεράσματα της Ομάδας Β υιοθετούσαν το χειρότερο δυνατό σενάριο αναφορικά με τις δυνατότητες και τις προθέσεις της ΕΣΣΔ. Υιοθετούσαν ότι υποστήριζε τη θέση τους και επιβεβαίωνε τους ισχυρισμούς τους και απέρριπταν τα υπόλοιπα¹⁴⁷.

Την τετραετία Carter, τα αποτελέσματα της Ομάδας Β χρησιμοποιήθηκαν εναντίον της πολιτικής ύφεσης και για να υποστηριχθεί η κατακόρυφη αύξηση του προϋπολογισμού του Πενταγώνου. Δύο άτομα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο τότε ο

¹⁴⁶ Η Επιτροπή CDP είχε ως πρότυπο λειτουργίας την Επιτροπή Congress for Cultural Freedom (CCF), η οποία ιδρύθηκε και χρηματοδοτήθηκε από τη CIA το 1950 . Αποτελείτο στην πλειοψηφία της από πρώην κομμουνιστές (Τροτσκιστές) και στόχο είχε , μέσω του πολέμου ιδεών να καταπολεμήσει και να εξουδετερώσει την επιρροή των φίλο-κομμουνιστών (Σταλινιστών) στα μέτωπα του πολιτισμού και της κουλτούρας. Ο Νεοϋρκέζος πρώην Τροτσκιστής Irving Kristol εργάστηκε στο CCF ως συντάκτης του περιοδικού της οργάνου Encounter με έδρα το Λονδίνο. Θεωρείται ως ιστορικός ιδρυτής 5^{ων} σημερινών νεοσυντηρητικών . Συνεχιστής του έργου του θεωρείται γιος του W. Kristol , συνιδρυτής του PNAC και σημερινός αρχισυντάκτης του εβδομαδιαίου περιοδικού π-ου εκδίδεται στην Ουάσινγκτον , The Weekly Standard και το οποίο είναι καθολικά αποδεκτό ως ιδεολογική ναυαρχίδα των νεοσυντηρητικών .

¹⁴⁷ Σύμφωνα με το πόρισμα της έρευνας οι Σοβιετικοί παραβίαζαν την ύφεση, είχαν επεκτατική ιδεολογία, ανέπτυσσαν υπερσύγχρονα οπικά συστήματα , ισχυρή οικονομία και ξόδευαν πολύ μεγαλύτερο ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος τους στους εξοπλισμούς παρά οι Αμερικανοί .

τότε Υφυπουργός Άμυνας Paul Wolfowitz και ο μέχρι πρόσφατα Πρόεδρος και ακόμη μέλος του Defence Policy Board Richard Perle. Ο Perle διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στον εκτροχιασμό της πολιτικής ύφεσης. Δύο σημεία είναι πολύ σημαντικά , κατ' αρχήν τα συμπεράσματα της Ομάδας Β αποδείχτηκε ότι ήταν ανεδαφικά. Ο ισχυρισμός περί άμεσου και πραγματικού κινδύνου αποδείχθηκε ψευδής. Το δεύτερο σημείο που χρήζει της προσοχής μας είναι ότι με την άνοδο του Ρέιγκαν στην πολιτική την Ομάδα Β διαδέχθηκε η Ομάδα Α. Όλα τα μέλη της τοποθετήθηκαν σε υψηλόβαθμες και η ιδεολογία των νεοσυντηρητικών κυριάρχησε ειδικά την πρώτη τετραετία Ρέιγκαν . Έκφανση αυτού ήταν ή αλματώδης αύξηση των αμυντικών εξοπλισμών και η αναβίωση του Ψυχρού Πολέμου ώστε να κατισχυθεί η Αυτοκρατορία του Κακού.

Είναι αδύνατη η μη σύγκριση των πρωταγωνιστών της Ομάδας Β , των μεθοδεύσεων και των συμπεριφορών των προσώπων εκείνης της περιόδου με τους νεοσυντηρητικούς επί της Προεδρίας Μπους , οι οποίοι μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έδρασαν με πανομοιότυπο τρόπο. Αποκορύφωμα της δράσης τους ο προληπτικός πόλεμος εναντίον του Ιράκ το 2003 και η καθιέρωση του Δόγματος του προληπτικού χτυπήματος ως επίσημου δόγματος της στρατηγικής των ΗΠΑ.(Δόγμα Bush). Δεν μπορούμε επίσης να αγνοήσουμε τις ομοιότητες που υπάρχουν στην υπόθεση των όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ με την περίπτωση του «άμεσου και πραγματικού κινδύνου» με τη ΕΣΣΔ.. Οι ενδείξεις της CIA δεν επιβεβαίωναν την υπόθεση για όπλα μαζικής καταστροφής , σε αντίθεση με τους νεοσυντηρητικούς και τα ιδεολογικά τους όργανα επέμεναν ότι ο κίνδυνος ήταν άμεσος. Η μόνη λύση ήταν η προληπτική επίθεση. Οποιαδήποτε ολιγορία ενδεχομένως να επέφερε ανεπανόρθωτη ζημιά στις ΗΠΑ. Ο κίνδυνος μπορούσε να λάβει τη μορφή ενός πυρηνικού χτυπήματος εναντίον των ΗΠΑ από τον Σαντάμ Χουσεϊν ή από τους εντολοδόχους τρομοκράτες. Για την υπέρβαση της ΣΙΑ, η οποία δεν επιβεβαίωνε τον άμεσο κίνδυνο , τον ρόλο της Ομάδας Β, αυτή τη φορά επιβεβαίωσε το Πεντάγωνο. Οργανώθηκε ένα παράλληλο δίκτυο¹⁴⁸ συλλογής και εκτίμησης πρωτογενούς υλικού ως προς τις δυνατότητες και τις προθέσεις του Σαντάμ Χουσεϊν. Κα στην περίπτωση αυτή το πόρισμα της Έκθεσης ήταν το χειρότερο δυνατό σενάριο. Το Ιράκ αποτελούσε άμεση και πραγματική απειλή για τις ΗΠΑ. Για άλλη μια φορά διαβρώθηκε η διαδικασία λήψης αποφάσεων , με αποτέλεσμα να βραχυκυκλώσει το

¹⁴⁸ Office of Special Plans

σύστημα διαμόρφωσης και σχεδιασμού της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας των ΗΠΑ. Και σ' αυτήν την περίπτωση όπως και στο παρελθόν οι ενδείξεις ότι η πραγματικότητα ήταν πολύ διαφορετική ήταν πολύ ισχυρές. Αποδείχθηκε ότι δεν υπήρχε ο άμεσος και πραγματικός κίνδυνος των όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ. Οι προθέσεις ωστόσο των Νεοσυντηρητικών αμφισβητούνται και από το γεγονός ότι άλλα κράτη όπως η Λιβύη, το Ιράν, η Ν. Κορέα , αλλά και ιδιαίτερα η Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν είναι χώρες όπου τα καθεστώτα και η εσωτερική τους κατάσταση ενδεχομένως να συνιστούν μεγαλύτερο κίνδυνο, τόσο για τις ΗΠΑ όσο και γενικότερα για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Άξια μνείας και ιδιαίτερης προσοχής χρήζει και η σχέση των Νεοσυντηρητικών με το Ισραήλ. Στην πλειοψηφία τους οι νεοσυντηρητικοί είναι εβραϊκής καταγωγής. Σχετίζονται άμεσα την ασφάλεια του Ισραήλ με την ασφάλεια των ΗΠΑ. Σύμφωνα με τους Νεοσυντηρητικούς τα δύο κράτη έχουν κοινές αξίες και αρχές. Ενδεικτικό αυτού είναι η ενθάρρυνση και υποστήριξη μιας στρατηγικής συμμαχίας ανάμεσα στο Ισραήλ και την Ουάσινγκτον, η οποία μετά το 1979 αποτελεί πραγματικότητα. Χαρακτηριστικό των προθέσεων και των πεποιθήσεων των Νεοσυντηρητικών αποτελεί η μελέτη με τίτλο “ A Clean Break : A New Strategy for securing the Realm. Η μελέτη παραδόθηκε προσωπικά από τον Perle τον Ιούλιο του 1996 στον Πρωθυπουργό Νετανιάχου. Η προτάσεις πολιτικής προς τον Νετανιάχου κωδικοποιούσαν τη στρατηγική που υιοθέτησε ο Πρόεδρος Μπους μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Βασική εισήγηση υπήρξε η υιοθέτηση της κατάλληλης στρατηγικής , η οποία να επιτρέπει στο Ισραήλ να διαμορφώνει το στρατηγικό του περιβάλλον και όχι να άγεται από τις εξελίξεις. Υποστήριζε επίσης ότι το Ισραήλ έπρεπε να εγκαταλείψει την πολιτική της επιστροφής εδαφών με αντάλλαγμα την ειρήνη και να υιοθέτηση την πολιτική της εδραίωσης της ειρήνης μέσω ισχύος και να έχει ως μέσο διασφάλισης της ειρήνης την ισχύ. Επίσης πρότεινε την εγκατάλειψη της ειρηνευτικής διαδικασίας του ΌΣΛΟ, τη χρήση βίας ενάντια στους Παλαιστίνιους , την πολιτική εξουδετέρωση του Αραφάτ και της παλαιστινιακής αρχής αλλά και τη δημιουργία και εδραίωση στρατηγικού άξονα ανάμεσα στο Ισραήλ, την Τουρκία και την Ιορδανία για την αντιμετώπιση εχθρικών χωρών όπως η Συρία, το Ιράν και το Ιράκ, με την ανάληψη και εχθρικών ενεργειών όπου αυτό κριθεί απαραίτητο. Επίσης αναγκαία εθεωρείτο η ανατροπή του Σαντάμ και η εγκαθίδρυση φιλικά διακείμενου καθεστώτος, καθώς το Ιράκ ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τη διαμόρφωση στρατηγικού περιβάλλοντος στη Μέση Ανατολή και επεσήμανε την επιτακτική ανάγκη της σύσφιξης των σχέσεων

μεταξύ Ουάσινγκτον και Ιερουσαλήμ. Είναι αναπόφευκτη επομένως η επισήμανση των ομοιοτήτων ανάμεσα στην πολιτική Μπούς μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και του Clean Break. Αναμφισβήτητα η πολιτική των ΗΠΑ γύρω από το ζήτημα των πετρελαίων, του εκδημοκρατισμού και τη στρατηγική διαμόρφωση της Μέσης Ανατολής είναι ευρύτερη της πολιτικής του Ισραήλ και του εβραϊκού λόμπι, τα κοινά σημεία ωστόσο είναι σαφή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μελετώντας τη διαμόρφωση και την άσκηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής διαπιστώνουμε ότι διαχρονικά δύο αρχές διαπερνούν τις πολιτικές των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πρώτη είναι η πίστη περί μοναδικότητας του αμερικανικού έθνους και της αποστολής που έχει επιφορτιστεί να διαδώσει το πολιτικό του δόγμα καθώς οι αρχές του και οι πολιτικοί θεσμοί του έχουν οικουμενική εμβέλεια και η

δεύτερη είναι η υποχρέωση της κυβέρνησης να προστατεύει τους πολίτες από οποιαδήποτε απειλή.

Η έννοια της Αμερικανικής Μοναδικότητας είναι αναπόσπαστο κομμάτι της αμερικανικής πολιτικής σκέψης από τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του αμερικανικού κράτους. Ο αμερικανικός ιδεαλισμός έχει εκφραστεί είτε με τη μορφή του απομονωτισμού είτε με την παρέμβαση στις διεθνείς εξελίξεις. Μετουσιώθηκε σε δόγμα εξωτερικής πολιτικής στο πλαίσιο της Προεδρίας Ουίλσον η οποία θεωρείται το αποκορύφωμα της έννοιας του Αμερικανικού Ιδεαλισμού. Ωστόσο ο Πρόεδρος Ρούζβελτ ήταν εκείνος που δρομολόγησε τις πολιτικές εξελίξεις για την απομάκρυνση από την πολιτική του απομονωτισμού και την εμπλοκή στο διεθνές σύστημα. Χαρακτηριστικά είχε επισημάνει ότι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν απομονωθεί από τους αγώνες του υπόλοιπου κόσμου και ήταν απασχολούνταν αποκλειστικά με την ευμάρειά τους, στοιχείο ιδιαίτερα ανησυχητικό. Συνιστούσε στον αμερικανικό λαό να δει πέρα από τις άμεσες ανάγκες του και να θέσει έναν υψηλότερο στόχο. Ενστερνιζόταν την έννοια της αμερικανικής μοναδικότητας και υποστήριζε ότι ένα έθνος θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερο μόνο όταν αποδεχόταν τις ευθύνες του για την ανάπτυξη του πολιτισμού και τη βελτίωση της ζωής όλων των ανθρώπων. Ο Ρούζβελτ ωστόσο δεν ήταν ιδεαλιστής με την έννοια ότι θεωρούσε εφικτό την εξάλειψη του πολέμου και των συγκρούσεων από τον κόσμο. Αποδεχόταν την έννοια και το ρόλο της ισχύος ως καταλυτικής συμμαχίας για την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους και την διασφάλιση της πολιτικής του και εδαφικής του ακεραιότητας. Θεωρούσε ότι η προβολή και άσκηση της ισχύος ήταν απαραίτητα για την εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και προστασία του διεθνούς συστήματος από εκείνους που το απειλούσαν.

Επί προεδρίας Ουίλσον η έννοια του Ιδεαλισμού μετουσιώθηκε σε ένα ολοκληρωμένο δόγμα πολιτικής και οι Ηνωμένες Πολιτείες με την είσοδο τους στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο εξήλθαν του απομονωτισμού.

Έκτοτε διαπιστώνουμε ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική αμφιταλαντεύεται μεταξύ απομονωτισμού και παρεμβατισμού. Η ιδεολογικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής και η επίκληση του Αμερικανικού Ιδεαλισμού και του Πεπρωμένου του Έθνους είναι ευκρινής σε όλες τις περιόδους της σύγχρονης αμερικανικής ιστορίας. Την μορφή που λαμβάνει ο ιδεαλισμός αυτός και το βαθμός ιδεολογικοποίησης της εξωτερικής πολιτικής προσδιορίζει όπως διαπιστώσαμε καταρχήν το εσωτερικό περιβάλλον. Η αμερικανική κοινή γνώμη είναι επιφυλακτική

και συνήθως αρνητική ως προς μια έντονη και παρεμβατική εξωτερική πολιτική. Ωστόσο η στάση αυτή αλλάζει ριζικά όταν το έθνος νιώσει ότι απειλείται σοβαρά. Επίσης όπως επισημαίνει και ο Ronald Steel στο βιβλίο του *Temptation of a Superpower* ο αμερικανικός λαός συναινεί σε μια παρεμβατική εξωτερική πολιτική μόνο όταν πιστεύει ότι εκπληρώνει κάποια αποστολή ή υπηρετεί κάποιον υψηλό σκοπό. Διαπιστώσαμε ότι σε όλες τις περιόδους που εξετάσαμε είχαν δημιουργηθεί ανάλογες συνθήκες, ή σοβαρού και άμεσου κινδύνου ή εκπλήρωση της υψηλής αποστολής του αμερικανικού Έθνους.

Σημαντικός επίσης παράγοντας είναι το διεθνές σύστημα και ο ρόλος των ΗΠΑ σ' αυτό. Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου ο στόχος των ΗΠΑ ήταν διττός. Καταρχήν η προώθηση ενός κόσμου συμβατού με τα αμερικανικά συμφέροντα και τις αμερικανικές αρχές και αξίες και η άμυνα ενάντι σε οποιονδήποτε που εμπόδιζε το στόχο αυτό. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ έμειναν ουσιαστικά η μόνη υπερδύναμη. Όντας η μόνη ηγετική ή ηγεμονική δύναμη προσπάθησε να ελέγξει τους μηχανισμούς του διεθνούς συστήματος μια όπως κάθε μεγάλη δύναμη συνηθίζει επιχείρησε να αλλάξει το σύστημα και να το προσαρμόσει στα δικά της πρότυπα. Πολλοί υποστήριζαν ότι είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ να συμπεριφέρεται όχι ως μια ηγεμονική δύναμη αλλά σαν μια απλά μεγάλη δύναμη και να παρεμβαίνει μόνο όταν υπάρχει άμεση απειλή. Υποστηρίχθηκε επίσης ότι ο κύριος στόχος των Ηνωμένων Πολιτειών είναι να διατηρήσουν και να επεκτείνουν τη διεθνή τάξη σύμφωνα με τα αμερικανικά συμφέροντα και τις αμερικανικές αρχές.

Στις συνθήκες αυτές εμφανίστηκαν στην ιεραρχία της αμερικανικής εξουσίας οι Νεοσυντηρητικοί. Υπήρχαν οι τάσεις για πιο έντονη αμερικανική εξωτερική πολιτική και παρεμβάσεις σε καθεστώτα και περιοχές που συνιστούν απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα και τη διεθνή τάξη. Επίσης βασικός άξονας της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έπρεπε να είναι η διάδοση του μοντέλου της φιλελεύθερης δημοκρατίας και των δημοκρατικών αρχών, καθώς αυτό συνιστούσε την ιερή αποστολή των ΗΠΑ, λόγω της ιστορίας τους αλλά και του ρόλου τους στο διεθνές σύστημα. Η 11^η Σεπτεμβρίου άνοιξε το παράθυρο της ευκαιρίας για τους Νεοσυντηρητικούς του βρέθηκαν στο κυβερνητικό σχήμα του Πρόεδρου Μπους και κατέστησαν τις τάσεις αυτές κυρίαρχες στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

1. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική:1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα
2. Κ. Αρβανιτόπουλος, Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα
3. Π.Ήφαιστος, *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική. Από την Ιδεαλιστική Αθωότητα στο Πεπρωμένο του Έθνους*, Οδυσσέας, Αθήνα 1994
4. Martin Carnoy, *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*, Οδυσσέας 1990
5. Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, Εκδόσεις Ποιότητα
6. Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής Κοινωνία. Διαχρονικές και Σύγχρονες αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*. Ηρόδοτος 2006

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

1. Walter Russell Mead, “ Special Providense, American Foreign Policy and how it changed the world”, The Century Foundation 2001
2. Krasner Stephen, “*Defending the National Interest: Raw Materials, Investments and US Foreign Policy*”, Princeton, Princeton U.P.,1978
3. Paul Levine and Harry Papasotiriou, “*America since 1945,the American Moment*”, Palgrave 2005
4. Deborah L. Madsen, “ American Exceptionalism”, Jackson : University Press of Mississippi, 1998
5. Robert E. Osgood, *Ideals and Self- Interest in America’s Foreign Relations. The Great Transformation of the Twentieth Century*.The University of Chicago Press,LTD, London 1953

6. Robert Dallek, "the American Style of Foreign Policy: Cultural Politics and Foreign Affairs", New York, : Alfred A. Knopf, 1983
7. Walter Lafeber, The American Age :United States Foreign Policy at Home and Abroad since 1750, New York : Norton 1989
8. Dexter Perkins, The American Approach to Foreign Policy
9. William Fillbright, The Arrogance of Power, 1966
10. Seymour Martin Lipset, American Exceptionalism: A Double – Edged Sword
11. "Neoconservatism", edited with an introduction by Irwin Stelzer, Atlantic Books, London 2004
12. James Mann, "*Rise of the Vulcans, the history of Bush's War Cabinet*", New York, Viking 2004
13. Jim Wallis, "*God's Politics, Why the American Right gets it wrong and the left doesn't get It*", Lion 2005
14. Francis Fukuyama, "*After the Neocons, America at the Crossroads*", Profile Books LTD 2006
15. Claus Offe, "*Reflections on America, Tocqueville, Weber and Adorno in the United States*", Polity 2005
16. Charles Kupchan, "*The End of the American Era*", Vintage 2002
17. Alexander T.J Lennon and Camille Eiss, "*Reshaping Rogue States, Preemption, Regime Change and US Policy toward Iran, Iraq and North Korea*", MIT Press 2003
18. Robert Tucker, "*Nation or Empire? The Debate over American Foreign Policy*", The Johns Hopkins Press 1968
19. Robert W. Tucker and David Hendrickson, "The Imperial Temptation. The new World Order and America's Purpose
20. Arnold Kanter and Linton F. Brooks" US Intrvention Policy for the Post- Cold War World. New Challenges and new responses
21. Alexander De Conde," A history of American Foreign Policy"

22. S. H. Robert, "Democracy and American Foreign Policy: Reflections on the legacy of Alexis de Toqueville"
23. M. Hunt , " Ideology and US Foreign Policy"
24. Kenneth N.Waltz , "*Foreign Policy and Democratic Politics, The American and British Experience*", Little, Brown and Company 1967
25. John Ikenberry, "*American Foreign Policy: Theoretical Essays*"
26. Samuel P. Huntington: "*American Politics: The Promise of Disharmony*"
27. Charles W.Kegley and Eugene R. Wittkopf, " *American Foreign Policy, Pattern and Process*"
28. George Weigel. "*American Interests, American Purpose. Moral Reasoning and US Foreign Policy*", The Washington Papers, CSIS 1989
29. Leonard Freedman, " *Power and Politics in America*",
30. Samuel H. Beer, " To make a nation: The Rediscover of American Federalism"
31. Owen Harries, " America's Purpose, New Visions of US Foreign Policy"
32. Dorothy Burne Goebel, " American Foreign Policy: A documentary survey 1776-1960"
33. Raymond Aron, " The Imperial Republic. The United States and the World"
34. Corall Bell, " The Reagan Paradox: US Foreign Policy in the 1980's"
35. Thomas L. Brewer, "American Foreign Policy. A contemporary Introduction"
36. James Chace, "The consequences of the peace. The new Internationalism and American Foreign Policy"
37. Norman A.Graebner, " Foundations of American Foreign Policy: A realist appraisal from Franklin to McKinley"
38. Frederick H. Hartmann, Robert L. Wendzel, "America's Foreign Policy in a changing World"

39. Frank Merli and Theodore Wilson, "Makers of American Diplomacy.From Benjamin Franklin to Henry Kissinger
40. Richard A. Melanson, *Reconstructing Consensus.American Foreign Policy since the Vietnam War*
41. Joshua Muravchic," Exporting Democracy: Fulfilling America's Destiny"
42. Ronald Steel, "Temptations of a Super-Power.America's Foreign Policy after the Cold War
43. Foster Rhea Dulles, "*America's Rise to World Power, 1898-1945*", Harper Torchbooks 1954
44. Glenn P. Hastrdt ,"*American Foreign Policy.Past, Present and Future*", Prentice Hall 1991
45. Richard Crockatt, " America Embattled, September 11, Anti-Americanism and the Global Order", Routledge 2003
46. Ivo H.Daalder and James M. Lindsay, "America Unbound, The Bush Revolution in Foreign Policy", Brookings Institution Press 2003
47. Robert Kagan, "Paradise and Power, America and Europe in the new World Order", Atlantic Books, London 2003
48. John Lewis Gaddis, "Surprise, Security and the American Experience", Harvard University Press, 2004
49. Norton A, *Leo Strauss and the Politics of American Empire*, Hartford : Yale University Press
50. Christopher Layne, " The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present", Cornell University 2006
51. Robert A. Divine, T. H. Breen, George M. Fredrickson, R. Hal Williams, "America, Past and Present", Harper Collins Publishers 1991
52. James F. Simon, "What kind of Nation. Thomas Jefferson, John Marshall and the epic struggle to create a United States", Simon and Schuster 2002
53. Halper S & Clark,j, *America Alone: The Neoconservatives and Global Order*, Cambridge: Cambridge University Press

54. Patterson.t.James, America in the Twentieth Century: A History(2000)
55. Fitzpatrick Ellen, History's Memory: Writing America's Past
56. Cooper, The Warrior and the Priest: Woodrow Wilson and Theodore Roosevelt
57. Robert Ferrel, Woodrow Wilson and World War I, 1917-1921(1985)
58. Judis John, The Folly of Empire: What George Bush could learn from Theodore Roosevelt and Woodrow Willson, New York , NY :Schribner 20004
59. Tuveson Ernest, Redeemer Nation (Chicago : University of Chicago Press1968)
60. Nathan O.Hatch, The sacred cause of liberty, Yale University Press,1977
61. Rienold Niebuhr, The Irony of American History, New York Scribner, 1951
62. Anatol Lieven, Taking back America, the London Review Books,2004
63. John Gerard Ruggie, ed. The Antinomies of Interdrpendence : National Welfare and the International Division of Labor, (New York : Columbia University Press, 1983)

Αρθρογραφία

1. Tami R. Davis, Sean M.Lynn-Jonnes, "City upon a Hill", Foreign Policy, No. 66, Spring 1987
2. Michael W.Doyle, "Liberalism and World Politics", American Political Science Review 80,no.4, December 1986

3. Joseph Lepgold , Timothy Mckeown, “Is American Foreign Policy Exceptional? An Empirical Analysis”, *Political Science Quarterly*, Vol.110, No.3, Autumn 1995
4. Walter Russell Mead,” The Jacksonian Tradition and American Foreign Policy”, *The National Interest*, Winter 1999
5. John G. Ruggie “The Past as Prologue? Interests, Identity and American Foreign Policy”, *International Security*, Vol.21, No.4 (Spring 1997)
6. Bradford Perkins, “Interests, Values, and the Prism : The Sources of American Foreign Policy”, *Journal of the Early Republic*, Vol.14, No.4, (Winter, 1994)
7. David C. Hendrickson and Robert W. Tucker, “The Freedom Crusade”, *The National Interest*, Fall 2005
8. John Lewis Gaddis , “Grand Strategy in the Second Term”, *Foreign Affairs*, January/February 2005
9. Robert W. Tucker and David C. Hendrickson, “The Sources of American Legitimacy”, *Foreign Affairs*, November/December 2004
10. Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, *Foreign Affairs*, March/April 1999
11. Robert Kagan and W. Kristol, “ The Present Danger”, *The National Interest*, Spring 2000
12. Robert Kagan, “America’s Crisis of Legitimacy”, *Foreign Affairs*, 2004
13. Robert Kagan, “ A Matter of Record”, *Foreign Affairs*, January/February 2005
14. Robert Kagan and W. Kristol, “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, July/August 1996
15. Robert Kagan and W. Kristol “Distinctly American Internationalism”, *The Weekly Standard*, November 29,1999
16. R. Kagan and W. Kristol, “ The Senate Republican’s Finest Hour”, *The Weekly Standard*, October 25, 1999
17. R. Kagan and W. Kristol , “ Reject the Global Buddy System”, *The New York Times*, October 25/1999

18. R. Kagan , “ Ticking Legacies”, The Washington Post, November 11, 2000
19. W. Kristol, “ For the Defense”, The Wasington Post, August 31, 2000
20. Stan Crock, “ Bush’s Foreign Policy: Like Father, like Son?”, Buisiness Week, August 13, 2000
21. Tom Donelly, “ No Isolationist here”, Washington Times, August 2000
22. “ Clinton;s Foreign Policy”, The Weekly Standard, March 12, 2001
23. R. Kagan, “ The Clinton’s Legacy abroad”, The Weekly Standard, January 22, 2001
24. “ Preservin Pax Americana”, Outlook, The Hundreu Institute, January 2001
25. John Mearsheimer, “ Hans Morgenthau and the Iraq War: Realism versus neo-conservatism”, opendemocracy.net
26. Danny Postel, “ Noble Lies and Perpetual War: Leo Strauss, thw neocons and Iraq”, 16/10/2003, opendemocracy.net
27. Robert W. Tucker, “ One year on: purpose and strategy in American Foreign Policy”, The National Interest, Fall 2000
28. Robert W. Tucker, “20th Century AD”, The National Interest, Summer 1995
29. Robert W. Tucker, “ The future of Contradiction-conflicts in American Foreign Policies”, The National Interest, Spring 1996
30. Robert Tucker,” An Inner circle of one” W.Wilson and his advisers”, The National Interest, Spring 1998
31. David C. Hendrickson, “ In our own image: the sources of American Conduct in world Affairs”, The National Interest, Winter 1997
32. Joseph S. Nye, “Seven Tests: Between concert and Unilateralism-international relations”, The National Interest, Winter 2001
33. Selden Zachary, “Neoconservatives and the American Mainstream”, Policy Review, April/ May 2004
34. Richard Lowry, “ Reaganism v. neo-Reagenism”, The National Interest, Spring 2005

35. Jonathan Clarke, “ America, know thyself-US foreign policy evaluation”, The National Interest, Winter 1993
36. Leo Ribuffo, “ Religion and American Foreign Policy: the story of a complex relationship”, The National Interest, Summer 1998
37. Stephen Sestanovich, “American Maximalism”, The National Interest, Spring 2005
38. John Hulsman, “ Rumsfeld v Powell: beyond good and evil, February 2004, opendemocracy.net
39. John Hulsman, Eric Hamilton, “ A realist security for the United States”, July 2003
40. John Hulsman, “The ethics of realism”, The National Interest, Summer 2005
41. Irving Louis Horowitz, “The struggle for Democracy”, The National Interest, Spring 2006
42. Charles Krauthammer:- “The Unipolar Moment”, Foreign Affairs, 1990.- “The Unipolar Moment Revisited”, The National Interest, Winter 2002.-“ Neo-conservatism and Foreign Policy”, The National Interest, October 2004.-“ In defense of Democratic Realism”, The National Interest, Fall 2004.- “ The Neoconservative Convergence”, Commentary Summer 2005
43. John J. Mearsheimer, “ Kissinger’s Wisdom...and Advice”, The National Interest, Fall 2001
44. Josef Joffe, “ The Reluctant Sheriff: The United States after the Cold War”, The National Interest, Winter 1997.- The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives”, The National Interest, Winter 1997.-“Who’s afraid of Mr. Big?- Global relations with the United States”, The National Interest, Summer 2001
45. Samuel P. Huntington, “ Robust Nationalism”, The National Interest, Winter 1999
46. Robert L. Beisner, “ Strong State, weaker theory-expansion of political interests in other countries”, The National Interest, Fall 1998

47. Robert Cooper, “ Imperial Liberalism”, The National Interest, Spring 2005
48. John G. Ikenberry, “ Getting Hegemony Right-analysis of the United States, The National Interest, Spring 2001
49. Henry Kissinger, “ America at Adex”, The National Interest, Summer 2001
50. Danny Postel , “Fukuyama’s Moment: a neocon schism opens”, 28/10/2004
51. Francis Fukuyama, “The End of History and the Last Man”-, “After the End of History”, May 2006, opendemocracy.net.-“ After Neoconservatism”, February 19, 2006
52. Richard K. Betts, “ The Delusion of Impartial Intervention”, Foreign Affairs, 1994
53. Stephen D. Krasner, “ Sharing Sovereignty : New Institutions for collapsed and failing states”, International Security 29, 2004
54. “ The United States in 2005, who we are today”, Society and Values, U.S Department of State
55. Niall Ferguson, “ Hegemony or Empire?”, Foreign Affairs, September/ October 2003
56. Leslie H. Gelb and Justine A. Rosenthal, “ The Rise of Ethics in Foreign Policy”, Foreign Affairs, May/June 2003
57. Joshua Micah Marshall, “ Remaking the World. Bush and the Neoconservatives”, Foreign Affairs November/December 2003
58. Thomas Carothers, “ Promoting Democracy and Fighting Terror”, Foreign Affairs, January/February 2003
59. Chic Hagel, “ A Republican Foreign Policy”, July/August 2004
60. Samuel R. Berger, “Foreign Policy for a Democratic President”, Foreign Affairs, May / June 2004
61. Arthur Jr. Schlesinger, “ Foreign Policy and the American Character”, Foreign Affairs
62. Boyle Michael, “Utopianism and the Bush Foreign Policy”, Cambridge Review of International Affairs, vo.17
63. Kenneth Waltz, “ Globalisation and American Power”, The National Interest, Spring 2000

64. , Elsie Fourie and Ian Davis,, “Neoconservatism and US Foreign Policy”, British American Security Information Council,2004
65. “Trotsky’s Ghost Wandering in the White House : Influence on Bush Aids”, The National Post
66. S. Hoffman,“ The High and the Mighty”, the American Prospect
67. “ Project for the New American Century (PNAC).1997”, Statements of Principal
68. “American Foreign Policy”, C.W Kegley & Wottkopf, E. R ., ST. Martin’s
69. Garry Schmitt,“ Power and Duty: US Action in Crucial to Maintaining World Order”,, Los Angeles Times, March 23.2004
70. Jack Snyder and Edward D. Mansfield, “ Prone to Violence”, The National Interest, Winter 2005/2006
71. Richard Haas, “ The Case for Integration”, The National Interest, Fall 2005.- “ What to do with American Primacy”, Foreign Affairs, Sep./Oct. 1999
72. Earl Sarris, “ Ignoble Liars. Leo Strauss, George Bush and the Philosophy of Mass Deception”, Harper’s Magazine, Oct. 2002, Vol.305
73. Alain Frachon and Daniel Vernet, ,, The Strategist and the Philosopher“, Le Monde
74. Stephen John Stedman, “ The New Interventionists”, Foreign Affairs, 1992/93
75. Kenneth Waltz, “ The emerging structure of International Politics”, International Security”, Fall 1993
76. Samuel P. Huntington” The Erosion of American National Interests”, Foreign Affairs”, Sept/Oct.1997
77. Robert Jervis, “ The Future of World Politics.Will it resemble the Past?”, International Security, Winter 1992
78. Irving Kristol, “ The Neoconservative Situation”, The Weekly Standard, August 2003
79. Martin Sieff, “Neocon vs Neocon, www.salon.com
80. Francis Fukuyama, “The Neoconservative Moment”, The National Interest, July 2004

81. Tod Lindberg, “ Neoconservatism’s Liberal Legacy”, Policy Review, Oct./Nov. 2004
82. John G. Ikenberry and Charles Kupchan,” Liberal Realism. The Foyndations of a Democratic Foreign Policy”, The National Interest, Fall 2004
83. John G. Ikenberry, “The End of the Neoconservative Moment”, Survival, Spring 2004